

Eve Orhanli

Valtayhteiskuntaan integroitunut kannabiksen käyttö

Kannabiksen kanssa tekemisissä olevien
kertomat rationaliteetit, hallinnan
kokemukset ja subjektifikaatio

EVE ORHANLI

**Valtayhteiskuntaan integroitunut kannabiksen käyttö
– Kannabiksen kanssa tekemisissä olevien
kertomat rationaliteetit, hallinnan kokemukset
ja subjektifikaatio**

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston Fellman-salissa
marraskuun 8. päivänä 2024 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2024

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

Professori Sanna Hautala, Lapin yliopisto
Tutkimusprofessori Pekka Hakkarainen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Väitöskirjan esitarkastajat:

Yliopistonlehtori Kirsi Günther, Turun yliopisto
Ohjelmajohtaja Tuukka Tammi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Vastaväittäjä:

Ohjelmajohtaja Tuukka Tammi, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Taitto: Minna Komppa, Taittotalo PrintOne

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 389

ISBN 978-952-337-448-5
ISSN 1796-6310

Julkaisun pysyvä osoite
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-448-5>

”Onko kasvissyönti kapinaa,
onko lesbous kapinaa,
onko spurguus kapinaa,
vai sosiaalisia vaihtoehtoja
onko kapinaa vaihtaa konteksti
ensimmäisestä päivästä lähtien
paeta avovankilasta
jota todellisuudeksi väitetään”

A.W. Yrjänä, *Anagenesis* (2010, 13)

Tiivistelmä

Valtayhteiskuntaan integroitunut kannabiksen käyttö – Kannabiksen kanssa tekemisissä olevien kertomat rationaliteetit, hallinnan kokemukset ja subjektifikaatio

Tämä sosiaalityön alaan paikantuva väitöstutkimukseni kartoittaa valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen käyttöä ja kannabiksen kotikasvatusta ilmiönä Suomessa. Tutkimustehtävänäni on tuoda kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten ääni osaksi sekä huumetutkimuksen että -politiikan keskusteluja. Lähestyn kannabiksen kanssa tekemisissä olemista poststrukturalistisen hallinnan analytiikan teoriakehyksessä. *Hallinnalla* tarkoitan käyttäytymistä ohjaavia (conduct of conduct) valtakäytäntöjä. Foucault’lainen jälkistrukturalismi toimii tutkimuksen metateorianana, mutta sen pääasiallinen teoreettinen viitekehys on hallinnan analytiikka. Lisäksi tutkimus ammentaa huumeiden käytön normalisaatiota koskevista tutkimuskirjallisuudesta.

Tutkimusaineisto muodostuu 18 teemahaastattelusta ja se on analysoitu kerronnallisen asemointianalyysin avulla. Keräsin aineiston vuonna 2020 koronapandemian alkumetreillä, mikä vaikutti haastattelujärjestelyihin. Kerronnallinen asemointi kiinnittää tutkimukseni kertojan näkökulmaan, tehden ajallisen ulottuvuuden sekä toisaalta subjektipositivoiden rakentumisen tarkastelut mahdollisiksi. Tutkimus pitää sisällään haastateltavien kertomuksia heidän kannabishistorioistaan aina 1990-luvulta vuoteen 2020 saakka.

Rajaan tarkasteluni valtayhteiskuntaan integroituneeseen kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen hallinnan kohteena, sekä kannabista käyttävien ihmisten asemoitumiseen hallintavallan ja normalisaation ristipaineessa. Tutkimuksen lähtökohtana ovat kolme tutkimuskysymystä: 1. Millaiset rationaliteetit ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista? 2. Miten kannabista käyttävät ihmiset kuvaavat kokemaansa hallintavaltaa? Ja 3. Millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatiota? Yhteiskunnallinen kannabisilmiö on punoutunut tiiviisti ajallisuuteen ja tilallisuuteen: sen poliittiset määrittelyt ja ratkaisupyrkimykset ovat vaihdelleet historian eri vaiheissa ja eri valtiot suhtautuvat kannabisongelmaan monilla tavoilla myös paraikaa.

Tutkimustuloksissa kuvaan kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetteja, kokemuksia hallinnan käytänteistä sekä ajassa muovautuvaa, kannabista käyttävää kansalaissubjektia. Väitän, että vaikka kannabiksen käyttö yleistyy Suomessa ja viitteitä kannabiksen käytön normalisaatiosta on nähtävillä, ei suomalainen

huumepoliittinen ilmapiiri ole vielä 2020-luvulla irroittautunut kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen liittyvästä häpeäleimasta. Tutkimuksen hallinnananalyttinen teoriakehys ohjaa erityisesti vallankäytön tarkasteluun, joka näkyy tutkimuksessani kannabiksen käyttöön kohdistuvan puuttumisen kriittisenä puntarointina.

Analyysini tuo esiin, että kannabiksen kriminalisointi ohjaa kannabista käyttäviä ihmisiä tasapainottelemaan julkisten ja piilotettujen elämänalueiden välillä sosiaalisen ulossulkemisen ja kontrollitoimien kohteeksi joutumisen välttämiseksi. Vallitsevat huumepoliittiset olosuhteet puolestaan ohjaavat kannabista käyttävien ihmisten subjektiasemointia paikantumaan valtayhteiskunnan ja marginaaliposition väliin. Kokemusulottuvuus näyttäytyy tutkimuksessani kannabisilmiön ymmärtämistä syventävänä: tutkimukseni ihmiset jäsentävät kannabisilmiötä omalla tavallaan ja määrittelevät uudelleen sitä koskevaa käsitteistöä. Kannabisilmiötä koskeva yleinen sanasto hahmottuu haastateltavien näkökulmasta instituutiolähtöisenä, eivätkä kannabista käyttävät ihmiset tunnista siitä omaa tilannettaan.

Tutkimuksellani haluan tuoda keskusteluun valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen käytön esimerkkitaipauksena, jonka kohdalla viranomaistyön eettisen harkinnan merkitys korostuu. Puuttumisen yhteydessä kannabista käyttäviin ihmisiin kohdistuu kategorisointia, joilla nimetään sosiaalista poikkeavuutta. Valtayhteiskuntaan integroitunut kannabiksen käyttö korostaa viranomaisvallan eettismoraalisen harkinnan merkitystä, ja osaltaan lisää tarvetta huumepolitiikan uudistamisentarpeita koskevalle keskustelulle.

Avainsanat: huumeet, huumeiden käyttö, cannabis, hallinta, poststrukturalismi, normaalius, poikkeavuus, yhteiskunnallinen muutos, institutionaalistuminen, liminaalisuus.

Abstract

Socially integrated cannabis use: cannabis-experienced perspectives to rationalities, control, and subjectification

This social work research sets out to investigate socially integrated cannabis consuming and home cultivation in Finland. One of the main objectives is to amplify the voices of individuals engaged in cannabis-related activities within the discourse of both drug research and policy formulation. The theoretical approach in this research is based on poststructural policy analysis and governmentality. By governmentality I refer to the Foucauldian definition of it as conduct of conduct. The research is also influenced by the international academic discussion about normalization thesis.

The empirical foundation comprises 18 thematic interviews subjected to narrative positioning analysis. Data collection, situated amidst the nascent stages of the COVID-19 pandemic in 2020, was characterized by nuanced methodological adaptations. Narrative positioning, as an analytical tool, foregrounds the narrators' perspectives, thereby facilitating a nuanced exploration of temporal dynamics and the construction of subjectivities. Narratives span from the 1990s to 2020, encapsulating interviewees' narratives of their cannabis experiences as well as their subject positioning.

Guided by three core inquiries, the study interrogates the rationalities of cannabis involvement, the experienced of being subject to governance and control, and the subjectification articulated by individuals engaged with cannabis. I claim that despite the increase in the prevalence of cannabis use among Finnish citizens within the last three decades and incipient normalization trends in Finland, the pervasive stigma associated with cannabis involvement remains entrenched within the prevailing drug policy milieu of the 2020s.

Governmentality as a theoretical framework steers scientific focus into power dynamics, which in this research means a critical approach to institutional interventions to cannabis involvement. During the last few years, professional discussions around drug policy have emphasized harm-reduction and humane drug policy perspectives. In these discussions drug control would ideally be mainly the concern of health and welfare services. With my research I want to introduce socially integrated cannabis use as a case example of a phenomenon where the purpose of professional assessment is highlighted. Based on my analysis I claim, that among the many ways of being involved with cannabis, there is cannabis use that does not require institutional interference. In such cases institutional interference can even

serve as a marginalizing force, that positions people who use cannabis with othering or unnecessary categorizations, e.g. patient or criminal suspect.

The analysis in this research shows that the criminalization of cannabis necessitates a strategic negotiation between public visibility and clandestine existence to avert social ostracization and punitive measures. Concurrently, the prevailing socio-legal milieu shapes the subjectivities of cannabis users, oscillating between inclusion within mainstream societal structures and the margins of social acceptance. The experiential dimension accentuates the complexity of the cannabis phenomenon, as participants articulate their lived realities and endeavor to redefine the lexicon surrounding cannabis discourse.

In this research, socially integrated cannabis involvement is an example of a situation where the purpose of professional ethical assessment and moral reflection are highlighted. During interventions, individuals using cannabis are subjected to categorization that labels them as socially deviant. The integration of cannabis use within mainstream society underscores the significance of ethical and moral considerations by authorities, thereby augmenting the necessity for discussing the reform of drug policy.

Keywords: drugs, drug use, cannabis, governmentality, poststructuralism, normality, deviance, societal change, institutionalization, liminality.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	4
Abstract	6
Sisällysluettelo	8
Kuva- ja taulukkoluetelo	10
Esipuhe	11
1 Johdanto	14
2 Kannabisilmiön yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen kehys	22
2.1 Kannabis Suomessa	22
2.2 Kannabisilmiö yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteena.....	24
2.3 Kannabis osana huumeiden käytön normalisaatiokeskustelua	28
3 Hallinnan analytiikka teoreettisena viitekehyksenä	31
3.1 Hallinnan rationaliteetit.....	31
3.2 Hallinnan teknologiat	33
3.3 Asemointi ja subjektifikaatio.....	35
4 Tutkimuksen toteutus	38
4.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset.....	38
4.2 Tutkimushaastattelujen toteuttaminen	40
4.3 Tutkimusaineiston kuvaus.....	42
4.4 Kerronnallinen asemointianalyysimenetelmä ja analyysin toteutus.....	45
4.5 Eettinen pohdinta ja tutkijan positio.....	52
5 Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetit	55
5.1 Elämänlaadun koheneminen	57
5.2 Omachtoisuus	59
5.3 Oikeudenmukaisuuden korostaminen.....	61
5.4 Tasapainotteleva rationalisointi.....	66
6 Kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuvat hallinnan muodot	70
6.1 Lainvalvonta.....	71
6.2 Hoivaava valta.....	78
6.3 Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen ja itsehallinta	84

7 Kannabiksen kanssa kosketuksissa olevien subjektifikaatio	88
7.1 Eronteko oman tasapainoisen elämäntavan ja poikkeavuuden välille	89
7.2 Kannabisilmiön uudelleenmäärittely	94
7.3 Elämä laittomuuden ja kannabiksen käytön yleistymisen ristipaineessa	98
8 Lopuksi	103
Lähdeluettelo	110

Kuva- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Tutkimukselliset valinnat.....	38
Taulukko 1. Haastateltavien perustietoja	43
Taulukko 2. Narratiivisen positiointianalyysin tasot.....	47
Taulukko 3. Roolikategorioiden tyypittelyt.....	49
Taulukko 4. Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetit.....	56
Taulukko 5. Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen hallinnan muodot aineistossa.....	71
Taulukko 6. Subjektifikaatiota ohjaavat kerronnan strategiat ja subjektiasemat.....	89

Esipuhe

Tämä tutkimusmatka alkoi kauan ennen kuin minusta tuli tohtorikoulutettava, mutta tutkimuksen aiheen valinta yllätti minutkin. Kriminologiset ja oikeussosiologiset ilmiöt kiinnostivat minua sosiaalityön perustutkintoni aikana, samoin poikkeavuuden ymmärtämisen tavat, sosiaalinen kategorisointi sekä kulttuurisuudet. Ajattelen jälkikäteen, että tietyllä tapaa kannabisilmiössä nämä intressit yhdistyvät, vaikka se ei tuntunutkaan silloin aikanaan niin ilmeiseltä. Kannabisteema valikoitui tutkimusaiheekseni paitsi ajankohtaisuutensa vuoksi, myös siksi, että se tuo esimerkkitapauksena esiin laajempaa, marginaaliin paikantuvaa tiedonmuodostusta ja poikkeavuuden hallinnan poliittisuutta.

Matkan aikana rinnallani on kulkenut monia ihmisiä, joiden tuella ja taidoilla on ollut suuri merkitys tämän tutkimuksen aikana. Moni oli mukana kannustamassa, esittämässä vaikuttavia ajatuksia ja merkityksellisiä kysymyksiä eri vaiheissa, jotkut viipyivät alusta loppuun, osa vain hetken, osa oli läsnä erityisesti työn loppuunsaattamisen aikoina. Olen kiitollinen jokaiselle teistä! Aivan ensimmäisenä kiitokset Tuukka Tammelle ja Kirsi Güntherille esitarkastuslausunnoistanne: näkemystenne ja korjausehdotustenne tuella oli hyvä viimeistellä tämä kokonaisuus.

Suunnattoman kiitoksen saa väitöskirjani ohjaajista lähin, professori Sanna Hautala. Sanna, olet ollut määrätietoinen ja huolehtiva, ihana ohjaaja, jonka tukeen olen voinut aina luottaa. Olen kiitollinen mittaamattoman paljon – erityisesti kaikesta siitä, mitä olen saanut oppia sinulta tutkimuksenteosta, ammattilaisena kasvamisesta ja ihan vain ihmisyydestä. Väitöskirjavuosien aikana opimme myös toisiamme, ja ohjaussuhteesta tuli minulle merkityksellinen ja tärkeä.

Valtava kiitokseni kuuluu myös tutkimuksen toiselle ohjaajalle, tutkimusprofessori Pekka Hakkaraiselle. Sinun syvä asiantuntemuksesi ja pitkä kokemuksesi ovat olleet korvaamattoman tärkeä osa tämän työn rakentumista alusta loppuun saakka. On ollut etuoikeus oppia sinulta tutkimuksenteon periaatteista, kirjoittamisen tarkkuudesta, argumentoinnista sekä kriittisyydestä myös omaa ajatteluani kohtaan. Olen myös kiitollinen siitä, että toivotit minut myös alusta alkaen tervetulleeksi vetämään THL:n tutkimusseminaari Seulaan. Seulan väestä tuli näiden vuosien aikana minullekin yhteisö, jonka luo oli aina mukava tulla! Ohjaajina te molemmat, Sanna ja Pekka, olette antaneet väitöskirjatutkijan käydä harhapoluillaan ja oppia niistäkin. Päätäväisesti ja rytinällä (milloin eteenpäin, milloin päin honkia) etenevänä tutkijanalkuna olen ollut asiantuntevissa käsissä teidän ohjauksessanne. ☺

Mainitun tutkimusseminaari Seulan väki – erityisesti Jenni Savonen, Heini Kainulainen, Karoliina Karjalainen, Aarne Kinnunen, Tiina Poutiainen ja Tuulia

Lerkkänen. Teidän kanssanne tutkimuksen hankalat vaiheet, kysymykset ja sokeat pisteet muuttuivat inspiraatioksi ja oivalluksiksi. Kiitos eri vaiheissa olleiden tutkimuspaperiideni perusteellisesta läpikäynnistä, jonka turvin olen voinut hyvin jatkaa eteenpäin. Kippistellään kun nähdään!

Kotiylipistoni sosiaalityön jatkokoulutusseminaari on ollut myös tärkeä ajatus-
tenvaihdon ja vertaistuen paikka. Kiitän erityisesti professori Merja Laitista: on ollut arvokasta saada kuulla juuri sinun ajatuksiasi tekstistäni ja tutkimusasetelmaa koskevista valinnoistani. Tutkimuksellisen ajattelun ja tutkimustekstin rakentamisen ideat kaikuvat mielessäni ja jäävät muistiin, kiitos sinun! Kiitän myös jatko-tutkimusseminaarin vaihtuvaa väkeä, eritoten rakasta ystävääni ja kollegaani Vera Fiorentinoa. Kiitos tärkeimmästä eli ystävydestä, kiitos yhteisestä väitöskirjamatkasta. Kiitos siitä, että aina on voinut soittaa, purkaa, jauhaa ja palastella. Ja kiitos parhain Tuomas Leppiaho, koukeroisen tutkimusmatkani toinen korvaamaton kriisinrauhhoittaja. Tuomas, kiitos alusta loppuun saakka kestäneestä tukemisesta, ystävydestä, inspiroivista keskusteluista ja hupsuista mutta tärkeistä näkökulmista, joita vain sinun kanssasi voisin keksiä. Vera ja Tuomas, olette molemmat kamalan rakkaita!

Kiitän ja halaan myös muita työkavereitani eli yhteiskuntatieteiden tiedekunnan väkeä! Teistä moni oli mukana tutkimuksenteon eri vaiheissa ja olen oppinut teiltä kaikilta. Erityiskiitos Liisa Hokkaselle, Suvi Ronkaiselle, Joonas Volalle ja Tiina Seppälälle tuesta sekä tutkimukseni käsitteellisiä, teoreettisia ja menetelmällisiä valintoja koskevista lukemattomista keskusteluista. Suvi, kiitos myös antamistasi mahdollisuuksista opetuksen tiimoilta, sekä siitä, että ovesi on ollut ihmetyksen aiheilleni auki. Lopulta, kiitos tärkeistä, ohjaavista kysymyksistä, joita olet tämän matkan alusta loppuun saakka esittänyt, Suvi! Olen oppinut sinulta valtavan paljon.

Kiitän myös Mika Luoma-ahoa varsinkin siitä, että tutustutit minut loistaviin ohjaajiini. Kiitos myös tärkeistä keskusteluista erityisesti tutkimusprosessin alkuvaiheissa. Kiitän väitöskirjatutkijakollegoitani Juho Kähköstä ja Teemu Loikkasta ystävydestä ja erinomaisista keskusteluista, ja Henna Pirskasta sekä Elina Virokannasta tekstin läpiluvusta ja kommentoinnista kirjoittamisprosessin lopun häämöttäessä. Kiitos Emilia Brusila, sinun läsnäolollasi oli iso merkitys maaliviivan ylittämisessä.

Jatko-opintoihin minua kannusti perustutkintoni loppuvaiheessa Ritva Linna-kangas. Ritvan muistoa kunnioittaen, suuresti kiitän kannustuksesta. Kiitos Nafisa Yeasminille tuesta ja osallistamisesta Arktisen keskuksen työyhteisöön vuonna 2019. SIRIUS 2.0-projekti oli ensikosketukseni hanketyöhön, pääsin projektityön koordinoinnissa suoraan syvään päätyyn. Sillä kaikella kokemuksella oli iso merkitys tutkijakoulutukseen hakeutumisessa. Arktisen keskuksen väki ja erityisesti huonekaverini Ria Adams, kiitos vertaistuesta ja lämmöstä! I also want to express my warmest thanks to professors Johanna Hefel and Kelly Melekis for encouragement, for believing in my skills and for collegial support. Johanna, I carry your guidance and our discussions in my heart. Kiitos myös kirjan kannen on suunnitellelle graafikolle,

Marjo Hiilivirrälle. Kiitän Lapin maakuntarahastoa tutkimukseni aineistonkeruuta alkuvaiheen työskentelyapurahasta vuosina 2020–2021.

Kiitos kaverit ja ystävät, jotka olette pitäneet huolta siitä, että mieleni pääsee tuuletumaan ja ajatukseni välillä irti intensiivisestä väitöskirjatyöstä. Tärkeät Salla Aalto, Asta Sinervä, Tiia Talvisara, Aleksi I. Pohjola, Rida Haapala, Vilma Ronsi, Julia Kerkelä, Juha Mytkäniemi, Tanja Karhunen, Ville Taivalkoski, Kreetta Jokela-Bergman, Benjamin Kämä, Mikko Laitila, Jonne Sälevä, Suvi Autio, Markus Korjonen, Mari Ikonen, Eveliina Paksuniemi, Mikko Hyyryläinen ja kaikki muutkin. Olette arvokkaita, ilman teitä elämäni olisi kolkkoa, tylsää ja harmaata!

Ja rakas Pekko Riihonen, sinä olet tämän väitöskirjamatkan alhot ja ilot ihan liki nähnyt. Kiitos Pekko siitä, että sinun kanssasi kaikki on mahdollista, maailma ihmeitä täynnä ja elämä suuri seikkailu. Kiitos kummitädeilleni Anne Ollilalle ja Hanna Teinilälle. Valtaisa kiitos perheelleni: Annika, Joni, äiti ja Ragnar! Kiitos tuesta, ymmärryksestä ja joustamisesta tämän kaiken kattavan ja aikaavievän prosessin aikana. Erityisesti Ragnar, kiitos kärsivällisyydestä, mielenkiinnostasi, erinomaisista kysymyksistä ja tuikitärkeästä ihmettelystä. Ennen kaikkea kiitos siitä, että muistutat mikä elämässä on tärkeintä. <3

Lopulta, suuri kiitos kuuluu tutkimukseeni osallistuneille ihmisille, jotka luottivat minuun ja halusivat edistää kannabiksen käyttöä koskevaa tiedontuotantoa. Tämä tutkimus on omistettu jokaiselle teistä, jotka avasitte minulle omia tarinoitanne ja teitte tämän tutkimuksen mahdolliseksi.

Aurinkoisena kesäyönä 13.7.2024 kotonani Rovaniemellä,

Eve Orhanli

1 Johdanto

Vuonna 2019 valmistelin sosiaalityön alaan kuuluvan väitöstutkimukseni aihiota ja kävin Belgiassa asuvan ystäväni luona. Belgian huumausainelainsäädäntö muistuttaa Suomen sääntelyä: lähtökohtaisesti kannabis on laitton huume, mutta alle 0.3 % THC-pitoiset tuotteet ovat sallittuja¹. Katukuvassa Belgian kannabispoliitiikka näytti kuitenkin hyvin erilaiselta kuin kotimaassa: kannabistuotteita myyviä liikkeitä oli useita ja tuotevalikoimat olivat kirjavia. Liikkeiden hyllyt notkuivat huulirasvoja, makeisia, välipalapatukoita ja muita kannabistuotteita. Hampun kukintoa myytiin kauniissa lasipurkeissa ja ne oli brändätty kuvailevilla nimillä.

Kaikkein kiinnostavimpana koin kuitenkin kannabistuotteita myyvien liikkeiden yleisimmät tilaratkaisut. Hallitsevina elementteinä monissa liiketiloissa oli suuret ikkunat, valkoiset tai lasiset pinnat ja kirkas valaistus. Tunnelma oli avoin, kliininen ja ylellinen – täysi vastakohta riskiksi leimatuille ja stereotyyppisille huumausaineiden kauppapaikkoja koskeville käsityksille. Astuessani tilaan koin ristiriitaisia tunteita. Ymmärsin, että suomalainen kannabisilmiö tapahtuu enemmän piilossa käytön yleistymisestä huolimatta. Samalla myös koin Belgian ja Suomen välisen kontrastin esimerkkinä asioiden kehystämisen ja kertomuksellistamisen voimasta.

Suomessa kannabiksen käyttö on yleistynyt jatkuvasti 1990-luvulle tultaessa (Karjalainen ym. 2023). Kannabiksen käytön yleistymisen on tarkoittanut myös sitä, ettei se ole enää vain alakulttuureihin paikantuvaa: kannabista kokeillaan ja käytetään monenlaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten toimesta, eli se on monikasvoinen ilmiö. Huumepolitiikan kannabista koskevat totuuskäsitykset perustuvat pääasiassa ongelmakeskeisiin ammattilaisnäkökulmiin ja kannabisilmiön poliittiseen hallintaan (vrt. Bacchi & Goodwin 2016; Kaisto & Pyykkönen 2010; Miller & Rose 2008).

Näin ollen, nykyisen huumepolitiikan perspektiivistä kaikenlainen kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen näyttäytyy puuttumista vaativana, riskien ja yhteiskunnallisen huolen määrittämänä toimintana. Valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuva kannabiksen käyttö on ongelmakeskeiselle huumepolitiikalle näkymätöntä. Tästä asetelmasta syntyy tutkimuksellinen kiinnostukseni tehdä näkyväksi kannabisilmiön moniulotteisuutta. Teen sen tutkimuksessani avaamalla valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvaa kannabiksen

1 Euroopan komission asetuksen (2022/1393) mukaan EU:n alueella kylvettäviksi tarkoitettujen hampunsiementen osalta on oltava todisteet siitä, että kyseisen lajikkeen THC-pitoisuus ei ylitä 0,3:a prosenttia.

kanssa tekemisissä olemista. Valtayhteiskuntaan integroituneisuudella tarkoitan elämäntilanteita, joihin liittyy yhteiskunnassa yleisesti tavoiteltavina pidettyjä asioita, kuten työssä käyminen tai laaja sosiaalinen piiri.

Tutkimukseni lähtökohtana ovat seuraavat tutkimuskysymykset: 1. Millaiset rationaaliset ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista? 2. Miten kannabista käyttävät ihmiset kuvaavat kokemaansa hallintavaltaa? Ja 3. Millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatioita? Niihin vastaamiseksi olen haastatellut 18 kannabista käyttävää ihmistä, joiden kertomukset kannabiksen käytöstä ja kasvatuksesta Suomessa asettuvat kolmelle vuosikymmenelle, tarkemmin vuosiin 1990–2020. Haastateltujen elämäntilanteet eroavat toisistaan monella tavalla, mutta niitä yhdistää kiinnittyneisyys yhteiskunnassa normatiivisiina ja ihanteellisina pidettyihin asioihin, kuten työntekoon, koulutukseen tai perheeseen. Käsitteellistän tämän kiinnittyneisyyden tutkimuksessani valtayhteiskuntaan integroituneisuudeksi.

Asemoin tutkimukseni osaksi kriittistä sosiaalityön tutkimuksen traditiota (vrt. Fook 2015; Harrikari 2008; Lindh & Lappi 2018; Weinberg 2019). Kriittisyys näkyy tutkimuksessani siten, että teen näkyväksi eriarvoisuutta ja sortoa tuottavia yhteiskunnallisia rakenteita. Kannabisilmiön poliittinen hallinta perustuu kansanterveyden edistämistä ja sosiaalisten ongelmien kasautumisen ehkäisyä ajaviin perusteluihin (Suomen Huumestrategia 1997; vrt. Miller & Rose 2008), mutta toisaalta kontrollipolitiikka voi myös toiseuttaa ja tuottaa sosiaalista poikkeavuutta (esim. Becker 1953; 1963; Kinnunen 2008). Lisäksi tutkimukseni sosiaalityöllinen ja kriittinen orientaatio tulee esiin pyrkimyksessäni tuoda kannabista käyttävien ihmisten ääni osaksi huumepoliittista keskustelua.

Kannabiksen suosio on lisännyt tarvetta myös käyttäjänäkökulmaa valottavalle laadulliselle tutkimustiedolle. Erityisesti kotimaista tutkimustietoa kannabiksen käyttäjien omista käsitteellisistä ja diskursiivisista paikannuksista on vain vähän. Tutkimuksellani paikkaan tätä tiedollista aukkoa tekemällä näkyväksi kannabista käyttävien ihmisten omia tapoja sanoittaa ja ymmärtää kannabisilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessani hermeneuttinen ja emansipatorinen tiedonintressi yhdistyvät. Ensinnäkin haluan kartoittaa kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten omia tapoja sanoittaa ymmärrystään ja totuuskäsityksiään kannabisilmiöstä. Toisaalta halussani avata kannabiskokeneiden ihmisten elämismaailmaa on myös valtaistava merkitys. (Habermas 1984; Hokkanen 2014.) Pyrin tekemään näkyväksi kannabisilmiön moninaisuutta kuitenkin glorifioimatta kumpaakaan: elämää, joissa kannabis on mukana tai rajoittavaa sääntelyä. Sen sijaan, osallistun tutkimuksellani keskusteluun suomalaisen huumausainepolitiikan lähtökohdista ja ajankohtaisista virtauksista.

Tutkimukseni teoreettisena apparaattina käytän Michel Foucault’n ajatteluun ja käsitteisiin perustuvaa hallinnan analytiikkaa, joka on lähestymistapana poststruk-

turalistinen (esim. Foucault 1972, 1991; vrt. Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Miller & Rose 2008; Rose 2000; 2001). Sen keskiössä on Foucault'n (1991) lanseeraama käsite *gouvernementalité*, jota suomennetaan kirjallisuudessa vaihtelevasti sekä hallinnallisuudeksi että hallintamentaliteetiksi (esim. Helén 2010, 28; Qadir & Alasuutari 2021, 72). Poststrukturalismin hengessä hallinnan analytiikkaan liittyy epistemologinen tarkastelukulma vallan, tiedon ja kielen välisiin dynamiikkoihin, sekä niiden kautta muotonsa saaviin totuuskäsityksiin (Bacchi & Goodwin 2016, 4, 108–109; Dean 1999; Miller & Rose 2008, 31). Tuodakseni kannabista käyttävien ihmisten äänen tutkimukseni keskiöön, olen kääntänyt hallinnan analytiikan idean kannabista käyttävien ihmisten perspektiiviin: tarkastelen siis haastateltujen kertomia kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetteja, hallinnan kokemuksia ja subjektifikaatiota kerronnallisena prosessina (vrt. Bamberg ym. 2011; Helén 2010).

Hallinnan analytiikan näkökulma kieleen ja totuuskäsityksiin on generatiivinen eli kielenkäytön kautta tuotetaan todellisuutta ja asemoidaan subjekteja vallan, hallinnan ja politiikan kohteiksi (Saastamoinen 2010, 249). Hallinnan analytiikka on tutkimukseni pääteoria, mutta sen lisäksi käyn tutkimuksessani vuoropuhelua huumeiden käytön normalisaatioteesiä koskevan tutkimuskeskustelun kanssa, ja hyödynnän asemointiteoreettisia näkökulmia. Olen analysoinut haastatteluaineiston kerronnallisen asemointianalyysimenetelmän avulla. Menetelmä mahdollistaa yksilötason kertomuksissa tapahtuvan asemoinnin tarkastelun sekä rakenteellisen tason analyysin, kertomusten sijoittuessa tiettyyn yhteiskunnalliseen aikaan. (Bamberg 1997; 2004; 2022; Bamberg & Georgakopoulou 2008; Bamberg, De Fina & Schiffrin, 2011; De Fina 2013; De Fina & Georgakopoulou 2008; 2011.)

Ajattelen, että kannabiksen käyttö on tapausesimerkki yhteiskunnallispoliittisten ongelmien kielellisestä muotoilusta hallintavallan kohteeksi (Helén 2010; Miller & Rose 2008). Yleisesti ottaen voidaan todeta, että Suomessa on rajoittava huumausainepolitiikka. Maassamme yhteiskunnallista huumeongelmaa on valittu ratkoa jo vajaa kolmenkymmenen vuoden ajan yhdistämällä rikosoikeudellisia sekä sosiaali- ja terveydenhuollollisia keinoja eli 'kahden raiteen' huumausainepolitiikalla (Tammi 2007). Huumepolitiikalla on suora vaikutus myös kannabisilmiön käsitteistöön sekä sitä koskeviin subjektipositioihin, tietoon ja asiantuntijuuksiin sekä argumentointiin (vrt. Bacchi & Goodwin 2016).

Kannabispolitiikka konkretisoituu instituutioiden toiminnassa, ja erilaisilla instituutioilla on oma yhteiskunnallinen funktionsa, menettelytapansa, terminologiansa ja diskurssinsa (Bacchi & Goodwin 2016; Foucault 1991, 75; Rose 2000; Miller & Rose 2008; Thornborrow 2002). Institutionaaliset diskurssit ovat puhunnan ja tietämisen muotoja, joiden lähtökohdaksi asettuvat instituution arvot ja sille ominaiset tiedonmuodostuksen tavat. Institutionaalinen puhunta on tavoiteorientoitunutta, latautunutta ja vuorovaikutuksena epäsymmetristä. (Habermas 1984; Thornborrow 2002, 2.) Kannabiksen kanssa kosketuksissa olevat ihmiset päätyvät

institutionaalisen kontrollin kohteiksi usein ensimmäisenä lainvalvonnan toimesta. Sen lisäksi myös sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmällä on keskeinen rooli kannabiksen käyttöön puuttumisessa. (Kekoni 2007; Kinnunen 2008; Tammi 2007.)

Haittojen vähentäminen on tullut huume politiikan saralla yhä keskeisemmäksi poliittiseksi tavoitteeksi. Haittojen vähentämisen orientaatio ei ole yksi lähestymistapa vaan se hahmottuu tutkimuskirjallisuudessa ainakin kolmeen eri koulukuntaan jakautuvana lähestymistapana. Niiden painotuksia ovat huume ilmiön uusi ammatillinen hallinnan tapa, huumeita käyttävien ihmisten vertaistuki sekä huumeita käyttävien ihmisten oikeuksia ajava yhteiskunnallinen liikehdintä. Huume ilmiön uuden ammatillisen hallinnan tavan kontekstissa on puhuttu myös huumausaineongelman medikalisaatiosta, jolla tarkoitetaan paitsi aiemmin kriminaalikontrollin vastuulla olleen hallinnan valumista terveydenhuollon alueelle myös huumeita koskevan käsitteistön, tiedon ja asiantuntijuuden lääketieteellistymistä. (Tammi 2007, 26–27, 37–38.)

Medikalisoitumisen suunta näkyi ensimmäisiä kertoja vuoden 1994 huumausaineita koskevassa lakiuudistuksessa, johon oli kirjattu mahdollisuus luopua rikosoikeudellisista toimenpiteistä, jos rikoksesta epäilty sitoutuu Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hyväksymään kuntoutukseen. (Hakkarainen 1992; Kainulainen 2009; Tammi 2007.) Lääketieteellistymisen voimistumisesta huolimatta suomalainen huume politiikka on painottanut juridisen valvonnan ja rankaisupolitiikan merkitystä. Kriminaalikontrolli on helppo ymmärtää hallinnaksi, mutta myös hyvinvointinäkökulmiin perustuva kuntoutus, terapia ja muu hoito ovat kontrollia.

Suomen huumausainestrategian (1997, 27–28) mukaan ”huumausaineiden käyttäjien hoidon tavoitteena tulee olla käytön vähentäminen ja parhaassa tapauksessa sen lopettaminen”. Hoidon tärkeänä tehtävänä on henkilön toimintakyvyn turvaaminen. Huumausainestrategiassa todetaan myös, että

Useat pitkään huumeita käyttäneet voivat sekä fyysisesti että psyykkisesti huonosti. He eivät pysty ilman apua, hoitoa ja tukea siirtymään pois huumeiden käytön kyllästämästä alakulttuuristaan eivätkä elämään yhteiskunnan normien mukaisesti. (Suomen huumausainestrategia 1997, 29)

Kuvaus pitää paikkansa: usein pitkään huumeita käyttäneillä ihmisillä on monenlaisia tuen tarpeita. Oma näkökulmani tässä tutkimuksessa on kuitenkin poststrukturalistinen ja siten valtakriittinen. Syvennyn hallintavaltaa perustelevaan puhuntaan sekä hallintavallan muovaamiin subjektiasemointeihin, avaten kannabista käyttävien ihmisten omaa kokemusmaailmaa. Poststrukturalistisesta näkökulmasta Huume strategian tekstikatkelma haastaa kysymään mitä tekstissä implikoidaan tai mitä jää tekstin kuvauksen ulkopuolelle.

Sitaatissa tuodaan esille ”Useat pitkään huumeita käyttäneet”, jotka tarvitsevat hoitoa ja tukea pystyäkseen ”siirtymään pois huumeiden käytön kyllästämästä ala-

kulttuuristaan”, koska eivät kykene ”elämään yhteiskunnan normien mukaisesti”. Vaikka sanaa ’riippuvuus’ ei tekstissä suoraan käytetä, kuvaus pitää sisällään impliittisen ajatuksen siitä, että pitkään huumeita käyttäneet ihmiset ovat huumeesta riippuvaisia. Vaikka usein näin olisikin, kuvaus jättää siis ulkopuolelle sellaiset pitkään huumetta käyttäneet henkilöt, joiden käyttö ei ole ongelmallista eikä käyttö aiheuta harmia itselleen tai muille.

Huumausainestrategia (1997) on laadittu aikana, jolloin nk. toinen huumeaalto oli juuri käynnistymässä Suomessa. Se alkaa olla siis jo kolmekymmentä vuotta vanha. Silti suomalainen huume politiikka nojaa edelleen tähän Huume strategiaan, joka näkee ensisijaisesti yhdenlaisen tavan olla tekemisissä huumeiden kanssa: hoitoa tarvitsevan, riippuvuuteen perustuvan käytön, josta kansalaisia tulee joko rankaista tai kuntouttaa. Huume strategian (1997) ohella suomalaista päihde politiikkaa ohjaa vuoden 2021 Päihde- ja riippuvuusstrategia, joka tavoitteidensa puolesta muistuttaa Huume strategiaa. Vaikka Päihde- ja riippuvuusstrategiassa (Kotovirta ym. 2021, 10) noteerataan päihteiden käyttöön ja riippuvuuksiin liittyvät stigmaat, niiden ratkaisuksi tarjotaan oikea-aikaista puuttumista päihteiden käyttöön eikä esimerkiksi puuttumista stigmoja luoviin rakenteisiin.

Laittomana aineena kannabiksen käyttöön kohdistuu institutionaalista huolta. Sosiaalityön kontekstissa institutionaalinen huoli on sidoksissa sosiaalisen ongelman käsitteeseen. Sosiaalista ongelmaa on kutsuttu sosiaalityön moottoriksi tai käynnistäjäksi (Eskola 2003, 109). Sosiaalisella ongelmalla tarkoitan vallitsevasta moraalijärjestyksestä poikkeamista ja yhteiskunnan normikoodistoihin sopeutumattomuutta. Sosiaalityössä tehdään auttamistarpeita koskevaa tulkintaa. Tulkintaa tehtäessä vallitsevia ongelmamäärittelyitä koskeva kriittisyys ja ilmiöiden monisyisyyden huomioiminen ovat olennaisia, jotta aiheetonta puuttumista ihmisten yksityiselämiin voitaisiin välttää. Valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen käytön kontekstissa keskeiseksi tulee kysymys siitä, missä julkisen ongelman ja yksityisen elämäntilanteen rajapinnat kulkevat. (Eskola 2003, 109; Juhila 2012; Walls 1990/2013, 122.)

Sosiaalityön näkökulmasta kannabiksen käyttöä tulee tarkastella osana ihmisen kokonaistilannetta. Reflektoiva ja kriittinen lähestymistapa yhteiskunnallisiin huolenaiheisiin tai moraalipaniikkeihin on osa sosiaalityön eettismoraalista perustaa (Fook 2015; Harrikari 2008; Kekoni 2007; Partanen 2002; Sipilä 2011.) Kokonaistilanteen tarkasteluun kuuluu sen hahmottaminen millaisen roolin kannabiksen käyttö ihmisen elämässä saa ja millaisena elämäntilanne laajemmin ymmärrettynä näyttäytyy. Sosiaalisen tuen tarpeen ja ihmisen elämän kokonaistilanteen arvioiminen edellyttää myös sen pohtimista, onko puuttuminen perusteltua ja mitä puuttumisella voidaan saada aikaan. Esimerkiksi ’sosiaalinen integraatio’ on keskeinen sosiaalisen kuntoutuksen tavoite, ja sillä tarkoitetaan ainakin sosiaalista aktivointia ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistämistä ihmisen elämässä (Lindh & Lappi 2018, 20). Tutkimukseni kohteena oleva kannabiksen käyttö paikantuu osaksi val-

tayhteiskuntaan integroituneita elämäntilanteita, jolloin sosiaalisen tuen tarpeita ei lähtökohtaisesti ole.

Juuri valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvan käytön näkökulmasta kannabiksen kanssa kosketuksissa oleminen ei näin ollen myöskään ole automaattisesti tulkittavissa sosiaalisesti ongelmaksi (vrt. Bacchi 1999). Kysymys kannabista käyttävien ihmisten sosiaalisen tuen tarpeista ja puuttumisen perusteltavuudesta edellyttää siis professionaalista harkintaa. Professionaalista harkintaa on luonnehdittu ainakin lupaukseksi toimia 'viisaasti ja oikeudenmukaisesti työn sisään rakennetussa ristiriidassa.' (Närhi ym. 2014, 228.) Työn sisäisiin ristiriitoihin kuuluvat esimerkiksi juristien tai organisatoristen reunaehtojen sekä sosiaalityön eettisen arvopohjan välille muodostuva ristiriita. (Mt., 230). Tutkimukseni taustalla oleva valtakriittisyys kumpuaa poststrukturalistisesta lähestymistavastani, jonka näen asettuvan sosiaalityön tutkimukseen luontevasti. Sosiaalityöhön kuuluva eettiskriittinen ulottuvuus perustelee sosiaalityöhön liittyvää professionaalista harkintavaltaa (esim. Sipilä 2011, 104; Walls 1990/2013, 131).

Harkinta on tärkeää, koska kontrollitoimenpiteillä voi olla myös toiseuttava vaikutus kannabista käyttävien ihmisten elämässä. Toisinaan ilmiöiden institutionalisoitumisen ja käsitteellistämisen myötä niihin liittyvä kokemuksellisuus ja ihmisten elämismaailma jäävät varjoon. Etenkin tabuluonteisten ilmiöiden institutionaalinen tai ammattilaisterminologia jää katsomaan sanoittamisensa kohteita etäältä, mikä jättää tilaa toiseuttaville ennakkoluuloille ja mielikuville (Pösö 2009). Jossain kohtaa käsitteet voivat myös vanhentua ja yhteiskunnallinen ilmapiiri muuttua, kuten kannabiksen käytön yleistymisen myötä on käynyt. Ajattelen että tällöin on perusteltua tarkistaa vallitsevaa yleistä terminologiaa ja pohtia sen uudistamisen tarpeita. Tutkimukseni kiinnittyy näihin edellä kuvattuihin sosiaalityön tutkimuksellisiin ja teoreettisiin näkökulmiin, ei niinkään sosiaalityön käytäntöihin.

Kannabis luokitellaan osaksi huumemääritelmaa, mistä johtuen sitä säännellään osana huumepolitiikkaa (Hakkarainen 1992). Haluan tutkimuksellani monipuolistaa yhteiskunnallisesta huumeilmiöstä käytävää, ongelmiin ja riskinäköymiin perustuvaa diskurssia. Tarkoitán diskurssin monipuolistamisella kahta asiaa: 1) yhteiskunnallisen huumeilmiön monikasvoisuuden tunnistamista ja tunnustamista, joka edellyttää 2) poststrukturalistista tarkastelutapaa koskien kannabisilmiön konstruointia sosiaalisesti ja poliittiseksi ongelmaksi (ks. Bacchi 1999). Tutkimusasetelman hallintateoreettisessa kehyksessä yhteiskunnallisesta ilmiöstä tulee ongelma diskursiivisena prosessina eli kielellisen ja tiedollisen haltuunoton kautta (Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Foucault 1991; Dean 1999; Helén 2010; Miller & Rose 2008; Rose 2000; 2001).

Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa toisinaan käytettyihin 'huumeiden käyttäjän', 'huumeen käyttäjän' tai 'kannabiksen käyttäjän' kategorioihin voidaan liittää leimaava sävy. Tästä syystä esimerkiksi englanninkielisessä huumeutkimuskirjallisuudessa suositaa ns. *people first*-kieltä ja sen ilmaisua *'people who use drugs'*,

joka usein lyhennetään tutkimusteksteissä PWUD. People first-puhetapa on sensitiivinen ja ottaa huomioon tabuluonteisten elämäntilanteiden inhimillisyyden. Pohdin aineistoa analysoidessani ja kirjoittaessani paljon kannabiksen käyttöön ja subjektipositioihin liittyviä käsitteellistämisen vaihtoehtoja. Olen pyrkinyt käyttämään ilmaisuja, kuten 'kannabiksen kanssa tekemisissä olevat', 'kannabiksen kanssa kosketuksissa olevat', 'ihmiset, jotka käyttävät kannabista' tai 'kannabista käyttävät'. Käyttäjä -termi on kuitenkin myös käsite, joka nousee aineistosta. Tiedostaen käyttäjä -käsitteeseen liittyvän painolastin, olen valinnut joissain hyvin harvoissa kohdissa käyttää sitä tekstin luettavuuden huomioimiseksi.

Toisaalta latautuneisiin kategorisointeihin liittyä silti selkeä ero silloin, kun niitä käytetään kuvaamaan itseä, omaa viiteryhmiä tai vastarinnan ja yhteisöllisen identiteetin tuottamisen välineenä kertomaan 'meidän' asemastamme yhteiskunnallisissa rakenteissa, tai puolestaan, jos kategorisoinnilla asemoidaan sellaista väestöryhmiä, johon ei itse kuulu (Rastas 2005, 135). Tutkijana tarkastelen kannabisilmiötä valtaperspektiivistä ja ulkopuolisesta näkökulmasta käsin, minkä vuoksi reflektointi tutkimuksessa käyttämäni käsitteistön sensitiivisyydestä on tarpeen.

Pohdinta kannabisteeman sanoittamista koskevista uudistamisen tarpeista ulottuu myös kannabiksen käyttötapojen kuvauksiin. Esimerkiksi viihdekäyttöä on pidetty vapaa-ajalla tapahtuvaa päihteiden käyttöä hyvin kuvaavana käsitteenä. Vapaa-ajan viihdekäyttö implikoi, että ihminen on työelämässä tai opiskelee ja hänen käyttönsä mahdollistaa myös muuta elämää. Viihdekäytöksi on usein paikannettu myös kannabiksen vapaa-ajan käyttö. (Salasuo 2004.) Valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävät ihmiset eivät anna kannabiksen käytölle vain yhtä merkitystä ja rajanvedot erilaisten käyttötapojen välillä koetaan hankalaksi tai turhiksi.

Toinen terminologinen monimutkaisuus liittyi tutkimukselliseen valintaani rajata tarkastelua valtayhteiskuntaan integroituneisiin elämäntilanteisiin. Integraatio kuvaa tapahtumaa, jossa jokin tulee osaksi yhtenäistä kokonaisuutta. Se siis kuvaa prosessia, jossa ulkopuolelle paikantuvat asiat yhdistetään joukkoon. Yhteiskunta-elämästä puhuttaessa integraatiolla tarkoitetaan sulautumista valtayhteiskunnan sosiokulttuuriseen ympäristöön. (Vrt. Merton 1938, 677.) Tutkimusilmiön kontekstissa kuvaan valtayhteiskuntaan integroituneisuudella elämäntilanteita, joihin ei liity kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen lisäksi muuta sosiaalista poikkeavuutta tai eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä. (Ks. Dahl & Heggen 2014; Duff & Erickson 2014.)

Valtayhteiskuntaan integroituneisuus näyttäytyy tasapainoista elämäntilannetta tukevana voimavarana, mikä myös määrittää kannabiksen käytön ja kotikasvatuksen roolia ihmisten arjessa. Integroituneen elämäntilanteen säilyttämiseksi kannabista käyttävät ihmiset puntaroivat suhdettaan kannabiksen käyttöön sekä sitä, sopiiko kannabis heidän kulloiseenkin elämäntilanteeseensa. Myös kotikasvatuksen yhtenä perusteluna oli rikollisten huumemarkkinoiden välttely ja kannabiksen käytön säilyttäminen oman tiiviin elämänpiirin sisällä. Tutkimukseni valottaa paitsi haastatel-

tujen ihmisten yksilöllisiä kannabishistorioita, myös kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen hallintaa kolmena eri vuosikymmenenä. Haastatteluaineisto rakentuu kannabista käyttävien ihmisten kertomuksista, jotka sijoittuvat vuosiin 1990–2020.

Haastattelemieni ihmisten pitkiä kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen historioita yhdistää matka nuoruuden vastarinnasta ja jännittävistä kannabiksen käytöhetkistä aikuisuuteen, jossa kannabista käytetään osana vakaata arkielämää. Siispä haastateltujen kerronta omista kannabishistorioistaan perustele terminologista valintaani puhua integraatiosta. Integroituneisuuden merkityksestä puhutaan myös Suomen Huumestrategiassa (1997, 22):

”Ne, joiden huumekekeilut vakiintuvat ongelmakäytöksi, ovat usein myös muissa sosiaalisissa ja mielenterveydellisissä suhteissa moniongelmaisia ja syrjäytyneitä. Siksi huumeongelman ehkäisy ja hoito edellyttävät sosiaalisesti integroivia toimia, joilla ehkäistään pitkäaikaistyöttömien, köyhien ja moniongelmaisten alaluokan syntyminen.”

Tavallisesti sosiaalisesti integroivilla toimilla on tarkoitettu huumeiden käyttöön ja saatavuuteen kohdistuvia kontrollitoimia. Tämä sisältää oletuksen, että huumeiden käyttö on marginalisoitumisen ensisijainen juurisyy. Kannabiksen käytön yleistymisen myötä sitä käytetään myös sosiaalisesti integroituneissa elämäntilanteissa (Karjalainen ym. 2023; Dahl & Heggen 2014; Duff & Erickson 2014). Koska sosiaalisten ongelmien kasautuminen voi alkaa monesta muustakin asiasta, huumeiden käyttöön liittyviä deterministisiä suhtautumistapoja on tärkeää tarkastella myös kriittisesti (vrt. esim. Forssén ym. 2002, 97).

Tutkimukseni rakenne on perinteinen: luvussa kaksi avaan kannabisilmiötä sekä kotimaisena yhteiskunnallisena kysymyksenä että tutkimuksen kohteena ja avaan, mistä huumeiden käytön normalisaatiota koskevassa tutkimuskeskustelussa on kysymys. Luvut kolme ja neljä on omistettu tutkimuksellisten valintojeni läpikäymiselle, aineiston esittelylle ja tutkimuksen toteuttamisen kuvaukselle. Sen jälkeen luvuissa viidestä seitsemään siirryn raportoimaan tutkimustuloksia. Lopulta luku 8 pitää sisällään loppupohdinnan, jossa esitän kootusti tutkimukseni sisällön, hahmottelen johtopäätöksiäni ja jatkotutkimuksen aiheita.

2 Kannabisilmiön yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen kehys

2.1 Kannabis Suomessa

Suomessa kannabis on määritelty ensisijaisesti laittomaksi huumeeksi (Huumausainelaki 17.12.1993/1289; Rikoslaki 39/1889). Kannabiksesta puhuttaessa tarkoitetaan kannabistuotteita, joihin kuuluvat ainakin kannabiksen kukinto, hasis sekä kannabisöljy. Ulkomailta maahantuotu hasis oli erityisen yleinen kannabistuote Suomessa 1990-luvulla. Se on kannabiskasvista valmistettavaa pihkamaista, tummanväristä hartsia, jonka paljon käytetty kutsumanimi on puhekielessä 'lätkä'. Kannabismarkkinoilla on ollut jo jonkin aikaa havaittavissa niin kutsuttu herbaliisaatiotrendi, eli kuivatettu kannabiksen kukinto on tullut hasista huomattavasti suosituimmaksi. (EMCDDA 2022; Hakkarainen ym. 2011; Kaista 2020; 30; Karjalainen 2020; Zheng ym. 2021).

Tietoa kannabiksen käytön ja kotikasvatuksen yleisyydestä Suomessa on saatu osana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen säännöllisesti toteuttamaa väestökyselyä, jolla on selvitetty suomalaisten huumeiden käyttöä ja huumeasenteita vuodesta 1992 lähtien. Kolmen vuosikymmenen saatossa suomalaisten asenteet kannabiksen käyttöä kohtaan ovat lieventyneet, käyttö yleistynyt ja kannabiksen käyttäjäkunta on moninaistunut (Hakkarainen & Karjalainen 2017; Karjalainen ym. 2023.). Vuonna 1992 kannabista kertoi käyttäneensä 6 % Huumekyselyn vastaajista, kun puolestaan vuonna 2022 kannabista käyttäneiden vastaajien määrä nousee jo 29 prosenttiin (Karjalainen ym. 2023, 21). Heistä valtaosa kuului 25–34 vuotiaiden ikäryhmään, jossa naisista 40% ja miehistä puolet oli joskus elämässään kokeillut kannabista. Muiden huumausaineiden elinikäisprevalenssi on sen sijaan huomattavasti alhaisempi, korkeimmillaan 7 prosenttia. (Karjalainen ym. 2023.)

Kannabiksessa on useita erilaisia vaikuttavia aineita, eli kannabinoideja ja terpeenejä, joista THC (tetrahydrokannabinoli) ja CBD (kannabidioli) ovat tunnetuimpia. THC on kannabiksen huumaava kannabinoidi, kun CBD:n vaikutus on puolestaan rentouttava ja ahdistusta lievittävä, ei päihdyttävä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana huumemarkkinoilla on ollut aiempaa korkeampia kannabiksen THC-pitoisuuksia. Tämä on voinut tarkoittaa joidenkin käyttäjien osalta esimerkiksi psykoottisen oireilun voimistumista. (Kaista 2020, 30; Nahtigal ym. 2016.) Laittomilta markkinoilta ostetun huumausaineen laatua, koostumusta ja voimakkuutta onkin mahdotonta pitää täysin varmana. Kannabiksen käytön yleistyttyä myös kotikasvatuksen suosiossa on havaittu yleistymistä sekä meillä että maailmalla (mt.; EMCDDA 2021; 2022). Suomalainen, säännöllinen kannabiksen käyttö poh-

jautuukin vahvasti kotimaisiin markkinoihin ja kotikasvatukseen (Hakkarainen & Karjalainen 2017, 19).

Kotikasvatuksen yleistyminen näkyy myös poliisin takavarikkotilastoissa. Vielä 1990-luvulla Suomessa takavarikoitiin vain muutamia satoja kannabiskasveja, mutta 2010-luvulle tultaessa kasvien määrä oli jo toistakymmentä tuhatta. Viime vuosien tilastoinnin mukaan takavarikointilukemat ovat liikkuneet vuosittain 13 000–23 000 kannabiskasvissa (Karjalainen 2020; Leskinen 2020). Suurin osa (72 %) kotikasvatuksesta tarkoittaa käytännössä enintään viittä kannabiskasvia kerrallaan. Tavallisesti kannabista kotonaan kasvattavat ihmiset tilaavat kannabiskasvin siemeniä Internetistä, ostavat kivijalkaliikkeistä, saavat niitä kannabista käyttäviltä tutuiltaan tai aiemmasta viljelmästä. (Hakkarainen ym. 2011; Leskinen 2020, 129.)

Kotikasvatuksen etuna voidaan pitää sitä, että käyttäjillä on laittomilta markkinoilta hankittuihin tuotteisiin verrattuna selkeämpi käsitys käyttämänsä kannabiksen laadusta, lajikkeesta sekä mahdollisesta vahvuudesta sekä siitä, että siihen ei ole sekoitettu muita aineita. Kotikasvatuksen tavoitteena on harvoin kannabiksen myynti. Sen sijaan kannabiskulttuurin on todettu eroavan muista huumausaineiden käyttökulttuureista ainakin siten, että siihen liittyy keskeisesti kannabiksen nauttiminen yhdessä ja kukintoa voidaan tarjota siksi läheisille tutuille myös ilmaiseksi (Hakkarainen ym. 2011, 159–160, Room 2010, Zheng ym. 2021).

Kirjallisuudessa säännöllisesti huumeita käyttävät jakautuvat elämäntilanteidensa ja yhteiskunnallisen osallisuutensa näkökulmista marginalisoituihin ja integroituneisiin. (Pitkänen ym. 2016.) Kannabiksen käytön yleistymisen ja käyttäjäkunnan moninaistumisen myötä on tunnistettu, että riskeistä huolimatta kannabiksen käyttöön ei aina liity sosiaalisia ongelmia kuten käyttöön liittyvää riippuvuutta, velkaantumista, asunnottomuutta tai rikollisuutta (esim. Dahl & Heggen 2014). Kannabiksen merkityskin käyttäjiensä arjessa vaihtelee; useita eri huumausaineita käyttävät ihmiset käyttävät yleensä myös kannabista ja toisaalta osa kannabiksen säännöllisistä käyttäjistä käyttää ainoastaan kannabista (Karjalainen ym. 2023). Kannabista käytetään esimerkiksi nautintoaineena, lääkkeenä, rentoutumisen keinona tai pyrkimyksenä kohti henkisempää olotilaa. Vaikka kannabiksen käytöstä puhutaan jo jossain määrin aiempaa monimerkityksellisemmin, mielihyvän ja muiden hyvää oloa tavoittelevien käyttötapojen esille nostaminen on julkisessa ja osin asiantuntijakeskusteluissakin edelleen vastapuhetta riskiä korostavalle diskurssille (vrt. Hautala ym. 2018; Juhila 2004).

Keskustelua kannabiksen sääntelystä on käyty viime vuosina paljon globaalisti, ja jotkin maat ovat sen myötä uudistaneet lainsäädäntöään. Maailmanlaajuinen trendi näkyy myös meillä, sillä kannabispoliittinen keskustelu on ollut Suomessakin aktiivista koko väitöskirjatyöskentelyni ajan. Samalla kotimainen kannabisaktivismi on saanut paljon näkyvyyttä mediassa: KieltolakiKumoon2020-kampanjan kansalaisaloite kannabiksen käytön ja pienimuotoisen kasvatuksen dekriminalisoimiseksi keräsi riittävän määrän kannatusilmoituksia ja eteni lakivaliokuntaan saakka

vuonna 2022. Sen jälkeen vuonna 2023 ”Lailliseksi”-kampanja sai kerättyä yli 50 000 kannatusilmoitusta ja eteni eduskuntaan keskusteltavaksi. Suomalaista kannabisaktivismia tehdään myös kansalaisjärjestöissä Suomen kannabisyhdistys ry:n ja Turun seudun kannabisyhdistys ry:n toimesta. Kannabiksen kieltolakia vastustava mielenosoitus ’Hamppumarssi’ on järjestetty Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana useissa kaupungeissa, mutta vuosittainen perinne se on erityisesti Turussa, jossa sitä organisoi ensin Vihreät pantterit ry., ja myöhemmin vuoteen 2023 asti Turun seudun kannabisyhdistys ry. Vuonna 2024 vetovastuun siitä otti uusi Hamppupuolue. Hamppupuolue on yhdistys, jonka poliittisena tavoitteena on purkaa kannabiskasvin hyödyntämisen esteet.

2.2 Kannabisilmiö yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kohteena

Kannabisilmiötä koskeva tutkimus asettuu osaksi huumetutkimuksen traditiota. Merkittävä osa suomalaisesta kannabistutkimuksesta muodostuu määrällisestä tutkimuksesta, jolla on kartoitettu yleisesti huumeiden käytön yleisyyttä tai käytötapoja. Suomessa huumetutkimuksen tyypillisiä näkökulmia ovat olleet ainakin päihdehuolto ja kuntoutus (esim. Kaukonen 2000; Kuussaari ym. 2012), kontrolli- ja kriminaalipolitiikka (esim. Kainulainen 2009; Kinnunen 2008; Sarvanti 1997), huumeiden käyttökulttuurit ja käytön motivaatiotekijät (esim. Hakkarainen 1992; Hakkarainen ym. 2017; Hautala ym. 2018; Salasuo 2004; Väyrynen 2007), sekä huumeiden käytön diskurssit, representaatiot ja identiteetit (Kataja ym. 2018; Lepo 2012; Savonen 2022; Virokannas 2004; Virokannas 2017).

Huumeiden käyttäjien näkökulmaa ja diskursiivisesti rakentuvia identiteettejä on tarkastellut myös Elina Virokannas (2004) huumehoidossa oleviin alaikäisiin nuoriin keskittyvässä väitöskirjatutkimuksessaan. Virokannas tarkastelee tutkimusartikkeleissaan normaalin merkityksiä, haastattelutilanteessa rakentuvia kertojapositioita ja huumeita käyttävien nuorten viranomaiskohtaamisia. Näen yhtymäkohtia oman tutkimukseni kanssa erityisesti Vironkannaksen pyrkimyksessä tehdä näkyväksi huumeita käyttävien ihmisten kokemuksia ja sosiaalisen identiteetin konstruktivisessa tarkastelussa. Kuitenkin tutkimusten kohderyhmät ja metodologiat eroavat toisistaan.

Jenni Savonen (2022) on syventynyt väitöskirjassaan huumeita käyttävien ihmisten sosiaalisiin representaatioihin sekä siihen, miten huumeita käyttävät ihmiset asemoituvat suhteessa tunnistamiinsa sosiaalisiin representaatioihin. Savosen tuoreen väitöstudiumin lähtökohdat sekä käsitteelliset ja menetelmälliset valinnat ovat hyvin saman tyyppiset tutkimukseni kanssa. Tutkimukseni kannalta erityisen tärkeä avaus on Jenni Savosen, Kati Katajan & Inari Sakin (2022) tutkimusartikkeli, jossa käsitellään huumeiden käyttäjien sosiaalisten representaatioiden, positoiden ja identiteetin välisiä rajapintoja.

Kannabisaiheista tutkimusta on paljon, ja sitä on tehty kansainvälisesti sekä tieteenalarajoja ylittäen. Esimerkiksi luonnontieteissä on keskitytty hampukasvin rakenteen, biokemiallisten ominaisuuksien sekä ihmisen sisäisen endokannabinoidijärjestelmän ymmärtämiseen (esim. Atakan 2012; Hanus 2007; MacCallum & Russo 2018, 13). Yhteiskuntatieteellinen kannabistutkimus puolestaan on niin erinomaisen laaja kenttä, että sen kokoaminen kirjallisuuskatsaukseksi yhteen lukuun lienee päättymätön tie. Siitä syystä tuon tähän lukuun valikoituja tutkimuksia, jotka tulevat aihepiireissään lähelle tutkimukseni ydinteemoja tai niissä on metodologisia yhtymäkohtia tutkimukseni kanssa.

Sosiologi Howard Beckerin (1953) artikkelia 'Becoming a marihuana user' pidetään yhtenä ensimmäisistä yhteiskuntatieteellisistä kontribuutioista kannabistutkimukseen. Myöhemmässä klassikkoteoksessaan 'Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance' (1963) Becker tarkastelee kannabiksen käyttöä poikkeavuuden käsitteen ja leimaantumisteorian lävitse. Erich Goode (1970) tuo tutkimuksellaan 'The Marihuana Smokers' kiinnostavan näkökulman kannabistutkimukseen todetessaan, että huumeita ylipäättään tulisi pyrkiä ymmärtämään ensisijaisesti niiden ympärille rakentuvien sosiaalisten merkitysten eikä farmakologisten ominaisuuksiensa kautta. Thomas Szasz (1974) tulee lähelle Gooden (1970) ajatuksia teoksellaan 'Ceremonial Chemistry: The Ritual Persecution of Drugs, Addicts and Pushers'. Szasz ei keskity tutkimuksessaan pelkästään yhteen aineeseen, kuten kannabikseen. Sen sijaan teos pureutuu ajatukseen aineiden luokittelun ja määrittelyn kontekstuaalisuudesta; Szazin mukaan sama aine luokitellaan eri tilanteissa lääkkeeksi tai huumeeksi ja luokiteluista seuraa vallankäytön legitimoitua sekä erilaisia institutionaalisia käytänteitä ja sosiaalisia kategorisointeja.

Kannabisilmiöön keskittyvää laadullista tutkimusta on tullut Suomessa vähemmän, mutta sitä toki on ollut saatavilla jo 1970-luvulta lähtien. Pia Rosenqvist (1970) tutki pro gradu -työssään helsinkiläisten nuorten kannabiksen käyttöä. Rosenqvistin työ on kotimaisen kannabistutkimuksen saralla urauurtava, sillä se tuotti myös tietoa kannabiksen käytön tavoista ja kannabiksen käyttökulttuurista, joiden merkitys on paikallista kontekstia laajempi. Rosenqvistin haastattelemat 60 kannabista käyttävää helsinkiläistä ovat avanneet pro gradu -työssä muun muassa oman kannabiksen käyttönsä syitä ja kannabiksen käytön sosiaalisia ulottuvuuksia.

Ensimmäinen kannabisteemasta väitellyt oli Paula Määttä (1975), joka tutki nuoren huumeiden käyttäjän representatiivista 'kuva' yhteiskunnassa, keskittyen erityisesti kannabiksen käyttöön Jyväskylässä. Väitöskirjassaan Määttä avaa huumeepoliittista ilmapiiiriä 1960-luvulla avaten samalla globaalien huumausaineiden käyttöön liittyvien trendien rantautumista Suomeen. Määttän (mt., 9) suomalaista kannabisilmiötä kontekstoivassa kuvauksessa kiinnostavaa on se, että nykypäivän julkinen huumeepoliittinen keskustelu ei näytä suuresti muuttuneen kuudenkymmenen vuoden takaisesta: esimerkiksi vuoden 2020 kansalaisaloitteesta käyty eduskunnan lähetekeskustelu oli tunnepitoista ja sen yhteydessä kannabis edelleen

paikannettiin voimakkaasti riippuvuutta aiheuttavien huumausaineiden rinnalle ns. porttihuumeeksi (PTK 152/2020; vrt. Goode 1970). Kuitenkin Määtän (1975, 63–64) tutkimuksessa 1960–70-lukujen kannabista käyttävät suomalaiset asemoituvat vasemmistolaiseen, uskonnottomaan hasista polttelevaan alakulttuuriseen ryhmään, jonka jäsenet poliisi tuntee. Kuvaus konkretisoi ajan saatossa tapahtunutta yhteiskunnallisen ajankuvan muutosta ja suomalaisen kannabisilmiön moniulotteistumista. (vrt. Karjalainen ym. 2023.)

Pekka Hakkarainen, Jussi Perälä ja Leena Metso (2011) ovat tehneet nettikyselyn lisäksi haastatteluaineistoon perustuvan tutkimuksen suomalaisen kannabiksen kasvatuksen levinneisyydestä, syistä ja tarkoituksista. Artikkelista käy ilmi kannabiksen kotikasvatuksen yleistymiseen liittyvä nk. herbalisaatitrendi sekä kannabiksen kotikasvatusta koskevia yleisimpiä perusteluja. Taru Kekoni (2007) puolestaan on käsitellyt väitöskirjassaan suomalaista kannabisilmiötä yhteiskunnallisen reagoinnin ja aktivismin näkökulmista. Aiemman tutkimuskirjallisuuden joukosta Kekonin tutkimuksessa on eniten yhtymäkohtia tämän tutkimuksen kanssa. Siinä missä Kekonin väitöstutkimuksen fokuksessa ovat kuitenkin kannabisaktivistien näkökulma ja tavat vastata yhteiskunnalliseen reagointiin, keskityn tutkimuksessani puolestaan kannabisongelman muotoiluun hallinnan kohteena sekä kannabiksen käyttäjien subjektiasemien rakentumiseen hallintavallan ja normalisaation ristipaineessa (Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Foucault 1972; Tigerstedt & Tammi 2007; Tammi & Raento 2013; Törrönen 2000). Kekonin (2007) kannabiksen käytön uudelleenmäärittelyä ja kannabiksen käyttäjän uudelleen kategorisointia koskevat havainnot ovat inspiroineet tämän tutkimuksen lähtökohtia.

Kannabiksen käyttäjien tekemät käsitteelliset uudelleenmäärittelyksen ja kategorisoinnit ovat diskursiivisia keinoja muuttaa valtayhteiskunnan ymmärrystä siitä, mitä kannabis on ja millaisia sen käyttäjät ovat. Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden osalta Craig Morris (2019) on tutkinut lääkekannabista käyttävien ihmisten kannabispuhuntaa. Morris tunnistaa kaksi diskurssia, jotka hän nimeää vähättelyksi (*downplaying*) ja suunnan kääntämiseksi (*shifting*). Vähättely ja suunnan kääntäminen näyttäytyvät ensinnäkin puheena kannabiksen luonnollisuudesta. Luonnollisuuspuhe tarkoittaa kannabiksen riskien vähättelyä ja toisinaan vertailua kemiallisiin lääkkeisiin. Morrisin haastattelemat lääkekannabiksen käyttäjät korostavat itsekontrollia kuvaillessaan tapaansa käyttää kannabista lääkkeenä. Toinen retorinen toimintatapa on kannabiksen huumemäärittelyä kyseenalaistava puhe tai määrittely ei-huumeeksi. Määrittelemällä kannabista uudella tavalla, lääkekannabista käyttävät ihmiset pyrkivät vaikuttamaan omaan asemaansa moraalisina toimijoina (Mt.)

Silje Louise Dahlin ja Kåre Heggenin (2014) yhteiskuntaan integroituneiden kannabiksen käyttäjien narratiivisesti tuotettuja käyttäjäidentiteettejä koskevalla tutkimusartikkelilla on sekä tutkimusasetelman että aihepiirin näkökulmista monenlaisia yhteneväisyyksiä tämän tutkimuksen kanssa. Erojakin löytyy, nimittäin Dahl & Heggen (2014, 385) ovat haastatelleet tutkimuksessaan kannabista käyttäviä

aikuisia norjalaisia, jotka ovat vähentäneet kannabiksen käyttöään tai lopettaneet sen kokonaan ilman ammattiapua. Tutkimuksessa käsitteitä *itsen esittäminen/itsenä esiintyminen* (self-presentation) ja *identiteetti* (identity) käytetään synonyymien tavoin.

Katsauksessaan 'Exploring the onto-politics of cannabis' Thomas Friis Søgaaard & Tuulia Lerkkanen (2021) hahmottelevat kannabiksen muuttunutta poliittista ontologiaa. Kannabiksen määrittely valtiokohtaisen oikeudellisen määrittelyn kautta on johtanut tilanteeseen, jossa cannabis tarkoittaa yhdessä maassa laitonta huumetta ja toisessa laillista elintarviketta. Søgaaard & Lerkkanen toteavat, että vaikka cannabis merkityksellisyys eri tavoilla eri asiayhteyksissä varsin selkeästikin (esim. reseptilääkkeenä, superfoodina tai vapaa-ajan rentouttajana), hämärtyvät nuo rajat käytännön arjessa hyvin usein. (mt., 322–324; Hakkarainen ym. 2017.)

Katsaus kannabiksen onto-politiikkaan tekee näkyväksi kannabiksen käsitteellisen merkityssisällön muuttumisen yhteiskunnallisen muutoksen mukana sen sijaan, että käsitys kannabiksesta muotoutuisi vain intuitiivisesti. Toisaalta esimerkiksi elintarvikehampun markkinoinnissa nähdään selkeää käsitteellistä rajanvetoa nimienomaan hampputuotteisiin kannabistuotteiden sijaan. Toisaalta jotkut elintarvikehampputuotteita myyvät yritykset kategorisoivat tuotteensa CBD-valmisteiksi, tuotteissa keskeisimpänä vaikuttavan kannabinoidin mukaan. Beatriz Acevedo (2007) on tutkinut media-analyysissään tiettyä aikana kannabiksesta käytyä keskustelua. Tutkimuksen poststrukturalistinen viitekehys suuntaa tutkimuksen mielenkiinnon siihen millaista kannabiksen käyttäjän representaatiota mediakeskusteluissa tuotetaan. Vaikka Acevedon tutkimus perustuu medialähteisiin, niin sen tutkimuksellinen mielenkiinto kohdistuu paljolti samoihin asioihin kuin omassa tutkimuksessani.

Tutkimukseni paikantuu kohdeilmionsä eli kannabisteeman kautta osaksi yhteiskuntatieteellisen huumetutkimuksen perinnettä. Kontribuoin tutkimuksellani kannabisilmiötä koskeviin tutkimuksellisiin ja yhteiskuntapoliittisiin keskusteluihin, tuottaen laadullista, ymmärrystä syventävää tietoa kannabista käyttävien ja kannabista kotikasvattavien ihmisten kokemuskäytännöistä. Paikannan tutkimukseni myös olennaisesti teoreettis-metodologisten lähestymistapojeni ja tutkimustehtävieni kautta osaksi sosiaalityön kriittistä ja yhteiskuntateoreettista tutkimustraditiota (vrt. Fook 2015; Harrikari 2008; Juhila 2002; Lindh & Lappi 2018; Virokannas 2004; 2017). Avaten kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuvaa hallintavaltaa, teen näkyväksi kannabisilmiön tiedonmuodostusten, rationaliteettien ja totuuskäsitysten näkökulmaisuuksia. Näkökulmaisuuksien tunnistaminen mahdollistaa kannabispoliittikkaan liittyvän hallintavallan reflektiivisen tarkastelun, ja kannabista käyttävien ihmisten omien näkökulmien validoimisen osaksi yhteiskuntapoliittista keskustelua.

2.3 Kannabis osana huumeiden käytön normalisaatiokeskustelua

Kannabiksen käytön yleistyminen 1990-luvun jälkeen on herätellyt huumeepoliittista keskustelua ympäri maailmaa, ja jotkin maat ovat päätyneet kannabiksen sääntelyä koskeviin kansallisiin reformeihin (esim. EMCDDA 2021; 2022; Leppänen 2022; Kuronen 2023). Kanadassa kannabiksen viihdekäyttö on laillistettu vuonna 2018, samoin kuin useissa Yhdysvaltain osavaltioissa vuodesta 2012 alkaen. Georgiassa kannabiksen käyttö ja hallussapito laillistettiin 2018, ja Maltalla kannabiksen pienimuotoinen kasvatusta, hallussapito ja käyttö tulivat laillisiksi vuonna 2021. Luxembourg ilmoitti vuonna 2018 aikovansa laillistaa kannabiksen viihdekäytön ja uudestaan lokakuussa 2012 kertoi dekriminisoivansa kannabiksen pienimuotoisen kasvatuksen. Saksa laillisti kannabiksen käytön ja hallussapidon vuonna 2024. Laillistamisen sijaan yhä useampi maa on uudistanut kannabispoliittikkaansa dekriminisoimalla kannabiksen käytön, mutta säilyttämällä hallussapidon ja kannabis-kaupan rangaistavuuden. Näin on ollut esimerkiksi Argentiinassa vuodesta 2009 ja Itävallassa vuodesta 2016. (EMCDDA 2022, 11.)

Vaikka kannabiksen käyttö näyttää olevan alati yleistyvä ilmiö myös Suomessa, sen laittomuus johtaa edelleen leimatuksi joutumisen pelkoon. Huoli leimatuksi tulemisesta puoltaa näkemyksiä, joiden mukaan kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen paikantuu edelleen alakulttuureihin. (Aldridge ym. 2011; Becker 1963; Foucault 1972; 1978; Goffman 1963; Hakkarainen ym. 2011; Lemert 1967; Parker ym. 1998; Reid 2020; Sandberg 2012a.) Leimaantumisteoreetikoille alakulttuurisuus hahmottuu *poikkeavuuden* käsitteen kautta, yhteiskunnan marginaalissa rakentuvana yhteisöllisyytenä (Becker 1963; Cohen 1966; Goffman 1963; Hakkarainen 1992, 28.).

Niin ikään John Clarke ja kollegansa (1975/2006) ovat käsitelleet alakulttuurisuutta vastarektiona ihmisten kokemaan sortoon. Kannabiksella oli keskeinen rooli jazz-piireissä 1920–1930-luvuilla sekä myöhemmin 1950-luvulla Beat-sukupolven keskuudessa. Eräs tavallisimmista kulttuurisista ilmiöistä, johon kannabis tavallisesti liitetään, on hippiliike 1960–1970-luvuilla. 1990-luvulta tähän päivään kannabis on ollut suosittu aine sen sijaan hiphop- ja rap-musiikkipiireissä. (Golub 2005; Salasuo 2004; Sandberg 2012a, 66.) Edellä mainittuja kulttuurisia piirejä yhdistää asemoituminen valta-yhteiskunnan normeja vastaan. Lisäksi ne ovat mahdollistaneet tilan ja legitimitetin vaihtoehtoisille ajattelutavoille ja elämäntyyloille, joita ilmentetään usein ulkonäön kautta ja kielellisin keinoin (Sandberg 2012b, 66).

Nykypäivänä kansainvälisen huumetutkimuksen kentällä ollaan varsin yksimielisiä sen suhteen, että kannabiksen käyttö on normalisoitumassa myös niissä maissa, joissa se on vielä laitonta. Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen ei enää ole sidoksissa alakulttuuriin sosiaalisiin piireihin tai yhteiskunnallisiin vastareaktioihin, vaan on kenen tahansa helposti saatavilla ja päihteenä yhä useammin tavan kansalaisen käyttämää. Vaikka tutkimuksen keskiössä on kannabis, käsittelen tekstissä

huumeita yleisemmin siinä määrin, kun se on aihepiirin kokonaisuuden hahmottamiseksi tarpeellista. Esimerkiksi tutkimuskirjallisuudessa puhutaankin yleensä laajemmin huumeiden käytön normalisaatiosta (Erickson & Hathaway 2009; Hakkarainen, Tigerstedt & Tammi 2007; Measham ym. 1994; Parker ym. 1998; Parker 2005; Parker, Williams & Aldridge 2002; Sznitman & Taubman 2016). *Normalisaatio* käsitteenä viittaa tavallistumisen prosessiin (Hakkarainen, Tigerstedt & Tammi 2007). Sen on hahmoteltu ilmenevän ainakin kuudella eri tavalla:

1. huumeen kokeilujen määrä on väestössä korkea tai kasvanut aiemmasta,
 2. säännöllinen käyttö on yleistä tai tullut aiempaa yleisemmäksi,
 3. huumetta on saatavilla helposti tai se on helpottunut aiemmasta,
 4. asenteet huumeen käyttöä ja käyttäjiä kohtaan ovat tutkitusti liberaaleja tai tulleet aiempaa liberaalimmiksi,
 5. kulttuurista sopeutumista on nähtävissä esimerkiksi huumeen käyttöä koskevassa mediarepresentaatiossa tai valtaväestön suhtautumisessa
 6. huumeen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuva hallinta on tullut aiempaa rennommaksi.
- (Sznitman & Taubman 2016.)

Kannabiksen normalisaatiota on tutkittu selvittämällä kannabiksen käyttöprevalenssia ja huumeasenteita kansallisella tasolla määrällisin menetelmin (EMCDDA 2021; 2022; Karjalainen ym. 2023), laillistamisen jälkeisiä muutoksia kannabiksen käytön yleisyydessä tai käyttötavoissa (esim. Borodovsky ym. 2016) sekä tarkastelemalla laadullisilla menetelmillä nuorten kannabisasenteita ja käytön syitä, kannabiksen käytön normalisaatiota korkeakouluympäristössä sekä kannabikseen liitettyjä stigmoja (Friese 2017; Reid 2020).

Pekka Hakkarainen & Christoffer Tigerstedt (2002) ovat tarkastelleet huumeiden käytön normalisaation näkymiä Suomessa 2000-luvun alussa, todeten että käytön ja kysynnän yleistyminen ei yksin riitä viitteeksi normalisaatiokehityksestä. Sen lisäksi huumeiden käytön tulisi olla moraalisesti ja ideologisesti hyväksyttyä ja yhteiskunnallisten toimijoiden tulisi tunnistaa käytön yleisyyden pysyvyys sekä vastata siihen jollain tapaa. Eri yhteiskunnissa toleranssi ja poliittinen muutosvalmius vaihtelevat mm. paikallisen historian ja totuttujen normien vuoksi.

Viimeisimmät THL:n Huumekyselyn (Karjalainen ym. 2023) tulokset kuitenkin osoittavat, että suomalaisten huumeasenteet ovat muovautuneet kahdessakymmenessä vuodessa kannabiksen osalta vapaamielisemmäksi. Yli puolet kyselyn vastaajista näki kannabiksen kokeiluun liittyvän korkeintaan vähäinen riski. Näkemys, jonka mukaan huumeita on mahdollista käyttää kohtuudella, ilman ongelmia, on myös yleistynyt kaiken ikäisten suomalaisten keskuudessa. Jos cannabis ei olisi laitonta, jopa 23 % suomalaisista olisi kiinnostunut kokeilemaan tai käyttämään kannabista (Karjalainen ym. 2023, 13, 29–30).

Vaikka tieteellisessä keskustelussa normalisaatioilmiö selvästi tunnistetaan, sitä on kritisoitu taipumuksestaan jättää huomiotta leimatuksi joutumisesta aiheutuneita yksilötason haasteita ja paikallisia näkökulmia (Karlsson ym. 2018; Reid 2020; Sandberg 2012a). Kannabiksen käytön sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia tutkinut Erich Goode (1970) kirjoitti aikana ennen normalisaatiokeskustelua, että alakulttuurisuutta ei tulisi tarkastella valtayhteiskunta-alakulttuuri-dikotomian kautta vaan jatkumona tai janana. Silloin sosiaalista piiriä voitaisiin kutsua alakulttuuriksi sen mukaan, mitä enemmän siihen kohdistuu institutionaalista hallintaa. Ajatus institutionaalisen hallinnan ja alakulttuurisuuden yhteydestä viittaa hallinnan marginalisoiiviin rakenteisiin ja käytänteisiin sekä huumeita käyttävien sosiaaliin representaatioihin hallinnan kohteena (Helne 2002; Savonen 2022).

Normalisaatio pyrkii kuvaamaan yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta kansalaisten huumeasenteissa ja huumeiden käytön yleisyydessä. Se on siis eräänlaista vastapuhetta alakulttuurisuusnäkökulmalle (vrt. Juhila 2004). Alakulttuurisuusteoriaa on kritisoitu sen lisäksi siitä, ettei se ota huomioon elämän arkisuutta, eikä alakulttuurien muuntautumiskykyä. Lisäksi sen kautta alakulttuurin jäsenet hahmottuvat stereotyyppisinä. (Sandberg 2012a.) On myös esitetty, että normalisaatioteoria epäonnistuu kannabiskulttuurin tunnistamisessa, koska se soveltaa perinteistä ymmärrystä siitä mistä alakulttuureissa on kyse (mt., 20).

Alakulttuurisuuden ja normalisaation näkökulmien lisäksi on vaihtoehtoisia tapoja lähestyä kannabista kulttuurisena kysymyksenä, esimerkiksi kulttuurisen pääoman käsitteen kautta. (Bordieu 1987; Ronkainen 2022.) Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen kulttuurisena pääomana tarkoittaa tiedollista pääomaa kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen liittyvistä käytännöistä ja kielestä sekä kannabiksen käytön kokemuksellisesta puolesta. Lisäksi siihen liittyy sosiaalista pääomaa, kuten ystävyysuhteita, verkostoja ja kokemus kuulumisesta johonkin sosiaaliseen piiriin.

Kirjallisuudessa on käytetty marginaalisista sosiaalisista ja kulttuurisista ryhmistä myös muita käsitteitä, kuten 'skene' (Irwin 1977), 'kuvio' tai 'huumekuviot' (Hakkarainen 1992; Väyrynen 2007), sekä 'heimojen' tai 'uusheimojen' (Maffesoli 1988) käsitteitä. Joissain tilanteissa kannabiskulttuuria osuvampia käsitteellistyksiä voivat ehkäpä olla puhe esimerkiksi kannabisskenestä tai elämäntavasta, johon kuulu kannabiksen käyttöä. Osallistun tutkimuksellani kannabiksen käyttökulttuurin muutosta koskevaan keskusteluun tekemällä näkyväksi kannabiksen käyttäjien omia kielellisiä paikannuksia ja käsitteellistämisen tapoja.

3 Hallinnan analytiikka teoreettisena viitekehyksenä

3.1 Hallinnan rationaliteetit

Hallinnan rationaliteetit tarkoittavat hallinnan taustalla olevaa järkeilyä, perustelua ja ajattelutapaa. Ne ohjaavat käytäntöä ja ovat poliittisia, strategisia, ei-subjektiviisia ja usein hyvin implisiittisiä. (Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Foucault 1972; Kaisto & Pyykkönen 2010; Lindh & Lappi 2018, 21; Miller & Rose 2008; Rose 2000.) Peter Miller & Nikolas Rose (2008, 16, 58–59) korostavat, että kyse ei ole rationaalisen ja irrationaalisen välisestä vastakohtaisuudesta, eli siitä, että jokin toimintatapa on rationaalinen ja toinen irrationaalinen. Sen sijaan Miller & Rose (mt.) puhuvat poliittisista rationaliteeteista, joilla on ainakin kolme ominaispiirrettä. Ensinnäkin poliittiset rationaliteetit ovat luonteeltaan moraalisia, perustuen sisäänrakennetuille ideaaleille ja periaatteille hyvästä yhteiskuntaelämästä, kuten vaikkapa vapaus, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, talouskasvu ja tehokkuus.

Näihin sisäänrakentuneisiin ideaaleihin perustuen poliittiset rationaliteetit oikeuttavat hallintaa. Lisäksi rationaliteettien kautta perustellaan erilaisiin instituutioihin paikantuvia viranomaisvelvollisuuksia ja vallankäyttöä sekä hahmotetaan tehtäväjakoa eri instituutioiden välille. (Dean 1999; Miller & Rose 2008.) Esimerkiksi kannabiksen käyttöön puuttuminen saa oikeutuksensa mm. kansanterveyden edistämistä ja syrjäytymisen ehkäisyä koskevista ideaaleista (Huumestrategia 1997). Kansanterveyden edistämisen tavoite ja syrjäytymisen ehkäisy ovat siis ideaaleja, joiden vuoksi kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen puuttumista perustellaan terveydenhuollon ja sosiaalityön toimivallan piiriin kuuluviksi.

Toisekseen poliittisilla rationaliteeteilla on episteeminen pohja: hallinta siis perustuu omanlaiselleen tiedonmuodostukselle ja tietoa käytetään hallinnan oikeuttamiseksi (Foucault 1972; 1980; 1991; Miller & Rose 2008; myös Dean 1999). Kolmanneksi poliittiset rationaliteetit ovat idiomaattisia eli niitä kielellistetään rationaliteetille ominaisella tavalla. Kielellistämisen tapoja ovat esimerkiksi ammatilliset terminologiat ja instituutioiden piirissä määritellyt sosiaaliset kategoriat. Kannabisilmiön kontekstissa episteemisyys ja kielellisyys liittyvät esimerkiksi juridiikan, lääketieteen ja sosiaalitieteiden tietopohjiin sekä sanoittamisen tapoihin. Sanoittamisen osalta olennaista on esimerkiksi se, puhutaanko kannabiksen kanssa tekemisissä olemisesta rikollisena käyttäytymisenä, sairautena tai vaikkapa sosiaalisena ongelmana (Juhila 2012a; Lavie-Ajayi 2022; Tammi 2007). Samalla idiomaattisuus näkyy myös kannabiksen kanssa tekemisissä oleville ihmisille osoite-

tuissa institutionaalisissa kategorioissa, kuten siinä, asemoidaanko heitä asiakkaiksi, potilaiksi, kuntoutujiksi tai vaikkapa rikoksesta epäillyiksi (Juhila 2012b).

Millerille & Roselle (2008, 58) poliittisten rationaliteettien diskurssit ovat enemmän kuin puhuntaa, ja ne luovat ja muovaavat kokonaisia ajatusmaailmoja. Tutkimuskirjallisuudessa puhutaan myös episteemisestä eli tiedollisesta hallinnasta (Alasuutari & Qadir 2013; Lonka & Jalonen 2023) Episteemisen hallinnan ydinajatus on, että poliittishallinnollinen päätöksenteon taustalla olevat arvot ja normit eivät ole objektiivisia vaan ihmisistä lähtöisin. Episteeminen hallinta kuvaa päätöksenteon subjektiivisuutta ja sen vaikutusta valtakäytäntöihin. Kannabisilmiön kontekstissa episteeminen hallinta tarkoittaa mm. kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen konstruoimista hallinnan kohteeksi, hallinnan legitimointia huume politiikan totuuskäsitykseen perustuen sekä hallintaa tekevien ja hallinnan kohteena olevien toimijoiden asemoiteja.

Huume politiikan rationaliteetti pitää sisällään käsityksen siitä, mitä politiikan ytimessä oleva *huumeella* tarkoitetaan. Pekka Hakkarainen (1992) määrittelee huumeen sopimukseen perustuvaksi ja sosiaalisesti rakentuneeksi kategoriaksi. Kettil Bruun & Nils Christie (1986, 65) kirjoittavat, että huume on ”sellaista, josta kaikki ovat kuulleet puhuttavan, josta kaikki ovat kuulleet jotakin kauheata, josta kaikki tietävät jotakin – mutta joka kuitenkin on vaikeasti määriteltävissä”. Kreikan kielessä ’narkoun’ eli narkoottinen merkitsee ainetta, joka tekee ihmisestä saamattoman ja tunnottoman.

Huumausaineiksi luetaan monenlaisia aineita, jotka voidaan myös jakaa vaikutusmekanismiensa mukaan ainakin kolmeen kategoriaan: rauhoittaviin ja puuduttaviin, tietoisuutta laajentaviin sekä piristeisiin. Tässä kolmijaossa kannabis on tavallisesti sijoitettu tietoisuutta laajentaviin päihteisiin (esim. Bruun & Christie 1986, 65), mutta sen vaikutusmekanismi voi olla usein myös rauhoittava, riippuen eri kannabinoidien välisestä suhteesta käytetyssä kannabislajikkeessa (Nahtigal ym. 2016). Yksiselitteisen huume määritelmän löytäminen onkin hyvin mutkikasta. Sen vuoksi on väitetty, että huumetta ei ole olemassa – ei ainakaan loogisena kategoriana (Bruun & Christie 1986, 66; Hakkarainen 1992).

Sen lisäksi, että huume politiikka ottaa kantaa huumeen määritelmään, se pitää sisällään myös hallinnan kohteena olevan *ongelman*. Huume ongelman määritelmää on useita, mutta tässä tarkoitan sillä hyvinvointia ja yhteiskuntaa uhkaavaa sosiaalista ongelmaa, moraalijärjestyksestä irtautumista, jota pyritään ratkaisemaan hallintavallan keinoin. (Hakkarainen & Törrönen 2002, 539; Juhila 2012b, 131.) Kanadalainen politologian professori emerita Carol Bacchi on omassa tutkimustyössään keskittynyt poliittisten ongelmien konstruoimiseen diskursiivisena prosessina. Hänen lähestymistapansa on poststrukturalistinen, mikä tulee esiin (de)konstruktiivisessa tavassa lähestyä poliittisiksi ongelmiksi määritettyjä ilmiöitä ja kiinnostuksena hallinnan taustalla oleviin tiedonmuodostuksen tapoihin. Eräs Bacchin työn keskeisistä ydinkäsitteistä on problematisoiminen, jonka hän mää-

rittelee ongelmien diskursiiviseksi muotoiluksi. (Bacchi 1996; 1999; 2009; Bacchi & Goodwin 2016.)

Carol Bacchin aloittama (1999) ja yhdessä Susan Goodwinin kanssa jalostama What's the Problem Represented to Be (WPR) on poststrukturalistinen hallinnananalyttinen menetelmä. Sen lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan yhteiskunta on hallinnan kyllästämä, mutta hallinta tulee osittain näkymättömäksi arkipäiväistyessään. (Bacchi 2009; Bacchi & Goodwin 2016.) WPR-menetelmä ei valikoitunut tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi, sillä se sopii luontevammin erityisesti media-aineiston (esim. Savonen ym. 2018) ja erilaisten poliittisten asiakirjojen (esim. Väisänen & Lanas 2023) analyysiin. Carol Bacchin (1999; Bacchi & Goodwin 2016) tavalla lähestyä ja katsoa poliittisia ilmiöitä poststrukturalistisesti on kuitenkin muutoin tärkeä rooli tutkimuksessani.

3.2 Hallinnan teknologiat

Hallinnan teknologiat ovat kontrolloimiseen pyrkiviä valtakäytäntöjä. Ne ovat sellaisenaan olennaisia, kun tutkitaan laittomaksi luokitellun päihteen eli kannabiksen kanssa tekemisissä olemista. Hallinnan teknologioiden tarkastelussa keskitytään siis siihen, miten hallintaa tehdään. Seuraten Foucault'n ajatuksia, hallinnan teknologiat ovat yhdistelmä ulkoa päin tulevaa hallintaa ja itsehallintaa (Foucault 1991). Perinteisen valtakäsityksen mukaan valta kuuluu suvereenille hallitsijalle, julkisen vallan kontekstissa valtiolle. Sellaisen valtakäsityksen mukaan joillain on valtaa ja toisilla ei. (Kaisto & Pyykkönen 2010.) Foucault'n ajattelua mukailevan valtakäsityksen mukaan valta on sen sijaan kurinpidollista, normaalistavaa ja biovaltaa. Niiden näkökulmista valtasuhteet koskevat kaikkia, eli jokainen asemoituu tilanteisesti vallan käyttäjäksi tai kohteeksi (Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Foucault 1991; Kaisto & Pyykkönen 2010, 10; Miller & Rose 2008; Rose 2001).

Myöskään instituutioiden toiminta ei tällöin näyttäydy itsenäisenä ja epäpoliittisena, vaan niiden poliittiset lähtökohdat otetaan tarkasteluun. Lisäksi institutionaalinen hallintavalta ymmärretään organisaatioita ja normeja laajemmin, moraalisisena järjestyksenä, merkitysjärjestelminä, sosiaalisina rakenteina ja ajattelun kehyksinä. (vrt. Hall & Taylor 1996, 14; Qadir & Alasuutari 2021, 66.) Kannabisilmiötä hallitaan yhteiskunnallisen huumeongelman kehyksessä. Vuoden 1972 huumeusainelakia koskevassa eduskuntakeskustelussa huumeongelma kehystetään kansalliseksi järjestyks- ja turvallisuusongelmaksi, jonka kontrollin tuli perustua ensisijassa lainvalvontaan (Hakkarainen 1992, 146; Selin 2010, 228). Rikosoikeudellisella kurinpitopolitiikalla on edelleen vahva rooli, mutta huumeiden käytön hallinnasta tullut ajan saatossa yhä enemmän myös sosiaali- ja terveystieteellinen kysymys. (Kainulainen 2009; Kinnunen 2008; Tammi 2007.)

Sekä lainvalvonnan että hoivaavan vallan perimmäinen rationaliteetti on huumaiden käytön riskien minimointi, minkä vuoksi tuen ja hallinnan rajat limittyvät niissä (Harrikari 2008; Tammi 2007). Molempia ohjaa lisäksi pyrkimys turvallisuuden hallintaan, joka näkyy myös kannabiksen osalta julkisena huolena (Harrikari 2008; Kinnunen 2008; Leppo 2012; Sulkunen 2009). Huoli näkyy huumausainekeskustelussa myös moraalisen latauksena tai jopa paniikkina, jota Juha Partanen (2002) kutsuu narkofobiaksi. Moraalipaniikki saa alkunsa julkisesta huolesta, mutta siitä seuraa sosiaalisen ilmiön, tilanteen tai ryhmän kollektiivinen määrittelemine yhteiskunnalliseksi uhaksi (Cohen 1972; Goode & Ben-Yehuda 1994). Jotkut moraalipaniikit rutinoituvat ja institutionalisoituvat osaksi yhteiskunnan rakenteita ja hallinnan mekanismeja. Toiset moraalipaniikit puolestaan häviävät julkisesta keskustelusta kohdeilmiöiden ajankohtaisuuden hälvetessä (Partanen 2002).

Toisin sanoen, moraalinäkökulmiin perustuvalla hallinnalla on normienmukaiseen käyttäytymiseen ohjaava tarkoitus eli ne ovat normaalistavaa kuria (Foucault 1980). 'Normaalistamisella' voi olla hyvántahtoinen tavoite ehkäistä yhteiskunnan marginaaliin joutumista ja ylläpitää yhteiskuntajärjestystä. Näin ollen, normaalistaminen paitsi tuottaa poikkeavuutta, myös vetää ihmisiä takaisin yhteiskunnan 'yttimeen' (Juhila 2009). Kannabisilmiön yhteydessä normaalistava kuri näkyy politiikanteon ja hallinnan tasoilla turvallisuusnäkökulmien korostamisena sekä ylipäättään toiseuttavana suhtautumisena kannabiksen kanssa tekemisissä oleviin ihmisiin.

Lisäksi, Foucault'laisessa kehityksessä valta on keskeisesti biovaltaa. Biovalta on elämää ohjaavaa valtaa, jolla yksilöitä ja joukkoja hallitaan hyvinvointia koskeviin ideoihin perustuen. Biopolitiikan keinoja ovat ainakin moraaliseettisten normien, kuten yksilöllisen vastuun korostaminen ja itsehallinta. (Foucault 1991; Selin 2010, 219.) Yleisen käsityksen mukaan kannabiksen käyttö on ensisijaisesti hyvinvointiriski, mutta myös uhka yhteiskunnalliselle järjestykselle. Siihen kohdistuva biopolitiikka nivoutuu yhtäältä kansanterveyden edistämisen tavoitteisiin ja siten yksilön vastuuseen huolehtia omasta hyvinvoinnistaan.

Kotimaisessa huumepoliittisessa keskustelussa on viimeisten vuosikymmenten aikana ollut tunnistettavissa näkemyksellinen kahtiajako rajoittavan kontrollipoliitiikan kannattajien sekä haittojen vähentämistä korostavan hyvinvointiajattelun välillä. Haittojen vähentämistä korostavalle ajattelulle on ominaista pyrkimys tukea ihmisiä huumeista irrottautumisessa tai auttaa heitä välttämään huumeiden käytöstä koituvia mahdollisia hyvinvointiuhkia. Haittojen vähentämisen taustalla ei ole kuitenkaan pelkkä kansanterveyden edistämisen ideaali, vaan vanhempi humanin kriminaalipoliitiikan ideaali 1960-70-luvulta, jonka mukaan sekä kriminaali- että sosiaalipoliitiikan tavoitteena tulisi olla sosiaalisten haittojen vähentäminen. (Tammi 2007, 35–36.) Haittoja vähentävä työ on lähestymistapana rajoittavaa kriminaalikontrolia pehmeämpi, sillä sen painopisteenä ei ole kuri ja järjestyksenpito vaan avunanto. Kannabiksen käytön kontekstissa haittoja vähentävä työ tarkoittaa käy-

tännössä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutettavia kuntoutusjaksoja tai kolmannen sektorin valistus- ja vertaistukityötä.

Hallinnananalyttisesti myös haittoja vähentävässä työssä on kyse hallinnasta, jonka kautta määritellään huumeilmiötä ja siihen liittyviä sosiaalisia kategorisoiteja (vrt. Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Miller & Rose 2008). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa esiintyvä *caring power* on mahdollista kääntää suomeksi muutamallakin eri tavalla. Vaihtoehtoisiksi on tarjottu ainakin hoivaavaa valtaa, huolehtivaa valtaa ja hoivavaltaa. (Drenth & Haan 1999; Markkola 2002.) Käytän tässä tutkimuksessa hoivaavan vallan käsitettä, koska kuten Pirjo Markkola (2002, 21) tuo esiin, se ottaa huomioon Foucault’laisen valtakäsityksen prosessuaalisuuden, siinä missä hoivavalta on muotoiluna liikkumattomampi ja ominaisuudenkaltainen.

Tutkimukseni kohdeilmion osalta hoivaavassa vallassa on kyse huumeilmiön medikalisoitumisesta eli lääketieteellistymisestä, jolloin terveydenhuollon tiedonmuodostuksen ja sanoittamisen tavat tulevat osaksi huumeiden kanssa tekemisissä olemisen hallintaa (Tammi 2007). Hoivaavan vallan moottoreita ovat hyvä tahto, myötätunto ja auttamisenhalu, joiden katsotaan kumpuavan kristillisestä lähimmäisenrakkaudesta (Drenth & Haan 1999; Markkola 2002). Valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuva kannabiksen käyttö tutkimukseni kohdeilmionä ohjaa pohtimaan ja jopa kyseenalaistamaan huumeilmiön hallinnan tavoitteita, tarpeita ja merkityksiä.

3.3 Asemointi ja subjektifikaatio

Poliittisen kannabisongelman muotoilussa tuotetaan myös hallintaa tekeviä ja hallinnan kohteena olevia subjektiasemointeja (Bacchi & Goodwin 2016; Foucault 1972; Harrikari 2008; Törrönen 2010). Aseman ja asemoinnin käsitteet yhteiskuntatieteisiin toi Wendy Hollway (1984), joka tutki sukupuolittunutta asemoitumista ja subjektin muotoilua heteroparisuhteissa (Falconer 2018, 35–36). Aseman eli position käsite mainitaan kirjallisuudessa dynaamiseksi vaihtoehtoksi passiivisemmalle roolin käsitteelle (Davies & Harré 1990).

Myöhemmin Luk Van Langenhove & Rom Harré (1999) hahmottelivat asemoinnin uudelleen kahdensuuntaisena; ihminen voi sekä asemoida itseään että tulla asemoiduksi. Asemoinnin vastavuoroisuus näkyy konkreettisissa keskusteluissa siten, että puheenvuoroissa tehdään asemointia, johon keskustelukumppanit voivat suhtautua joko tarjottuja asemointeja hyväksyen, torjuen tai uudelleen muotoillen (Mutanen & Siivonen 2016, 86). Kiinnostavan asemointiteoriasta tekee se, että sen kautta subjektiasemat näyttäytyvät yhtäältä rakenteista ja instituutioista kumpuaville rajoitteille alistaisina (determinismi) mutta toisaalta jatkuvasti uudistuvina ja muuntumiskykyisinä (voluntarismi) (Bamberg 2022).

Aseman ja asemoinnin sukulaiskäsitteitä ovat subjektiviteetti ja subjektifikaatio. Valtakäytänteet tuottavat subjekteja ja tätä prosessia kutsutaan hallinnan analytiikan kontekstissa subjektifikaatioksi (Bacchi & Goodwin 2016, 49; Foucault 1972, 227; Rose 2000, 43.). Subjektiviteetti puolestaan tarkoittaa sosiaalisessa vuorovaikutusympäristössä rakentuvaa minuutta, jota määrittää historiallisyhteiskunnallinen kehys (Bacchi & Goodwin 2016, 49–53; Ronkainen 1999; Törrönen 2000, 243). Poststrukturalistisesti ymmärrettynä valta toteutuu subjektien välillä ja muotoilee uudelleen osapuoliaan, minkä vuoksi subjektiasemat ovat jatkuvassa prosessissa. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 10).

Kannabisilmiön hallintaa koskeva asemointi perustuu usein institutionaalisiin roolijakoihin, kuten ammattinimikkeisiin tai institutionaalisen toiminnan kohteena olemista kuvaaviin kategorisointeihin, kuten esimerkiksi asiakkuuteen. Vaikka kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen on Suomessa yleistynyt ilmiö, se on edelleen laitonta ja moraalijärjestyksestä poikkeavaa. Sen vuoksi kannabista käyttävät ihmiset kohtaavat toisinaan myös poikkeavuutta korostavaa, jopa leimaavaa subjektiasemointia (Becker 1963; Goffman 1963).

Hyvinvointipolitiikan diskurssille on tyypillistä muotoilla kansalaisista ”vastuullisia subjekteja”, jotka kantavat vastuun omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Saman tyyppinen vastuuretoriikka kuuluu toisaalta myös uusliberaaliin mentaliteettiin ja argumentointiin, jossa yksilöt nähdään vastuullisina omasta taloudellisesta pärjäämisestään ja yhteiskunnallisesta asemoitumisestaan. (Bacchi & Goodwin 2016; Harrikari 2008.) Vastuunkannon ja itsehallinnan odotuksista poikkeavat ihmiset nähdään yhteiskunnassa joko epäonnistuneina tai epäonnisinä. Heihin kohdistuva hallinta ottaa tavallisesti joko paheksunnan tai normien mukaista elämää kohti tukemisen muotoja.

Riskipuheessa kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen on riskiyksilöiden poikkeavaa toimintaa, jota mytologisoiden yhteiskunta pyrkii yhdenmukaistamaan kansalaisia ja oikeuttaa puuttumista turvallisuuden takaamiseksi. Riskikalkyloinnille on tavallista, ettei se pyri laajoihin vaikutusarvioihin vaan keskittää huomionsa valikoi-tuihin riskeihin. Riskidiskurssi tuottaa eriarvoisuutta mahdollistamalla poikkeavan käyttäytymisen leimaamisen. (Beck 1992, 44; Becker 1963; Cohen 1972; Giddens 1999; Harrikari 2008, 118; Rose 2001.)

Tuukka Tammen (2007, 9–10) mukaan yksi keskeisimmistä eroista huumepolitiikan kontrollipoliittisessa ja haittojen vähentämiseen pyrkivässä, hyvinvointipoliittisessa lähestymistavassa on siinä, kuinka huumeita käyttäviä ihmiset tulevat niissä asemoiduiksi. Ei ole siis yhdentekevää määritelläänkö valtakäytänteissä toimivia ihmisiä esimerkiksi potilaiksi, kuntoutujiksi, epäillyiksi tai tuomituiksi. Poststrukturalistisesta näkökulmasta subjektiasemointia tehdään hallinnan omien tiedonmuodostuksen tapojen ja kategoriamäärittelyiden kautta. Tavallisesti yhteiskunnallisten ilmiöiden tieto ja määrittelyvalta on asiantuntijaprofessioilla, joiden edustajat saavat julkisuudessa hallinnan totuutta tuottavan, *oikeutetun puhujan* aseman. (Foucault

1972; Harrikari 2008, 101). Kannabista käyttävät ihmiset jättävät usein tuomatta kokemustietoansa esille julkisesti leimaantumista välttääkseen.

Albert Cohen (1972) puhuu moraalipaniikin leimatuista sosiaalisista kategorioista kansan paholaisina (folk devils). Jako hyviin ja kunniallisiin *meihin* ja poikkeaviin, ulkopuolisiin *Toisiin* on keskeinen osa moraalipaniikkia, mutta myös moraalijärjestyksen luomista. (Goode & Ben-Yehuda 1994.) Kannabiksen käytön ja käyttäjän mediarepresentaatioon kuuluvat myös tunteita herättävät yksilötason riippuvuuskertomukset, joissa käyttäjä asemoituu surullisen esimerkin ja aineen uhrin rooleihin. Julkinen keskustelu harvoin tavoittaa käyttötarinoiden moniulotteisen todellisuuden. (Piispa 2001; Salasuo ym. 2009, 10.) Yksi tutkimukseni lähtökohdista on tuoda moniäänisyyttä kannabisilmiötä koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen pääteoria	Hallinnan analytiikka Michel Foucault'n tuotannosta alkujaan ponnistava teoriakehys, jonka ytimessä on hallintamentaliteetin käsite. Sen huomio keskittyy hallinnan järkeilyyn, tekniikoiden sekä hallinnan subjektien ja objektien tarkasteluun.
Tutkimusaiheen käsittelyyn liittyvä muu käsite- ja teoriatausta	Subjekti, asema ja subjektifikaatio Subjektiasema on vallan mahdollistama, sosiaalisesti rakentuva ja jatkuvasti muuntuva kontekstuaalinen rooli. Hallinnan analytiikan yhteydessä subjektiasemia tarkastellaan subjektifikaatio-käsitteen kautta, joka tarkoittaa subjektien syntyä ja uudistumista diskursseissa ja valtakäytännöissä. Huumeiden käytön normalisaatio Kansainvälisesti huume tutkimuksen saralla tunnistettu ilmiö, joka kuvaa mm. huumeiden käytön yleistymistä ja kansalaisten huumeasenteiden lieventymistä.
Tietoteoria	Konstruktivismi
Tutkimuskysymykset	1. Millaiset rationaliteetit ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista? 2. Miten kannabista käyttävät ihmiset kuvaavat kokemaansa hallintavaltaa? 3. Millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitu-neissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatiota?
Tutkimusaineisto	18 puolistrukturoitua haastattelua kannabista käyttävien ja/tai kotikasvattavien ihmisten kanssa. Lisäksi täydentävänä aineistona 3 hamppualan elinkeinoharjoittajaa.
Analyysimenetelmä	Kerronnallinen asemointianalyysi Tutkimuksen aineisto on analysoitu kerronnallista asemointi-analyysimenetelmää hyödyntäen. Menetelmänä se mahdollistaa subjektiasemien tarkastelun jatkuvasti kertomuksissa rakentuvina.

Kuvio 1. Tutkimukselliset valinnat

Tutkimukseni kohdeilmiö on kannabiksen käyttö valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa. Ilmiönä se tekee näkyväksi laajempaa, abstraktimpaa kokonaisuutta eli sosiaalista ja poliittista ongelmanmuotoilua. Lisäksi kannabisilmiö on esimerkkitapaus ongelmallistamisen kautta syntyvistä, ihmisille osoitetuista sosiaalisista kategorioista ja subjektiaseamista. Näin ymmärrettynä *kannabisongelma* ei siis käsitteenä viittaa yksilön kokemuksiin kannabiksen käytön haittoihin vaan kannabiksen käytön diskursiiviseen muotoiluun yhteiskunnalliseksi ongelmaksi, joka vaatii hallintaa. Pohdin sitä millaisiin rationaliteetteihin ja totuuskäsityksiin *kannabisongelman* määrittely sekä kannabiksen käyttäjän *subjektiaseman* muotoilu perustuvat. Subjektiasemat eivät ole pelkästään mielen sisäisten prosessien kautta rakentuvia identiteettejä, vaan lisäksi heijastuksia yhteiskunnan rakenteista (Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Kaisto & Pyykkönen 2010; Miller & Rose 2008.) Tutkimuksen lähtökohtana ovat seuraavat kolme tutkimuskysymystä:

1. Millaiset rationaliteetit ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista?
2. Miten kannabista käyttävät ihmiset kuvaavat kokemaansa hallintavaltaa?
3. Millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatiota?

Yhteiskunnallisten ongelmanmuotoilujen, hallinnan käytänteiden ja subjektiasemien analyysi ovat tyypillinen osa foucault’laista poststrukturalistista yhteiskuntatutkimusta, jossa tarkastellaan rakenteellisia ja hallintaan liittyviä ilmiöitä kriittisesti (Bacchi & Goodwin 2016; Kaisto & Pyykkönen 2010). Kriittisyydellä tarkoitan tutkimukseni kontekstissa vallankäyttöön ja hallintaan kohdistuvaa refleksiivistä ja kyseenalaistavaa lähestymistapaa. Kriittisyys ei ole siis kielteisyyttä vaan pyrkimys tuoda hallinnan perustelut ja merkitykset tarkastelun kohteeksi. Haluan myös tutkimuksellani ottaa välimatkaa vakiintuneeseen, institutionaalisesti määrittävään huumaiden käyttöä koskevaan terminologiaan, antaakseni tilaa kokemusnäkökulmasta nousevalle tiedonmuodostukselle ja käsitteellistyksille.

Sitoudun praktiseen eli hermeneuttiseen tiedonintressiin, joka keskittyy ihmisten välisen vuorovaikutuksen resurssien, ehtojen ja historiallisen kontekstin ymmärtämiseen (Habermas 1984). Haastatteleman kannabiksen käyttäjät tuottavat kertomuksissaan yhteiskunnallisia ongelmanmuotoiluja ja subjektiasemia, joiden näkyväksi tekeminen luo tilaa vaihtoehtoisille poliittisille maailmankuville ja sovellutuksille. Aineisto ja tutkimusilmiö olisivat mahdollistaneet luontevasti puitteet myös emansipatoriselle päämäärälle. Emansipatorinen tiedonintressi syvenyy ihmisiä repressoiviin rakenteisiin ja ottaa kantaa vallan jakautumiseen. (Mt.) Seuraavassa kuviossa 1. tutkimukselliset valintani ovat esitettyinä kootusti.

4.2 Tutkimushaastattelujen toteuttaminen

Olen kerännyt tutkimuksen aineistoksi puolistrukturoidun haastatteluaineiston. Haastatteluaineisto tuo kohdeilmiön ymmärtämiseen syvyyttä ja antaa marginaaliin paikantuvalla kokemustiedolla ja asiantuntijuudella äänen. Puolistrukturoitu muoto valikoitui aineistonkeruun lähestymistavaksi, koska se mahdollistaa keskustelun luontevan ja vapaan etenemisen tutkimustehtävään sopivien teemojen raameissa. Puolistrukturoidussa haastattelutilanteessa tutkija osallistuu keskusteluun aktiivisemmin kuin esimerkiksi avoimessa haastattelussa, joka on lähestymistavaltaan vähemmän rajattu ja tavoittelee haastateltavan vapaata kerrontaa (Corbin & Morse 2016, 340). Puolistrukturoitu teemahaastattelu muistuttaa muita haastattelutyyppejä enemmän arkista vuorovaikutustilannetta, johon kuuluu vastavuoroisuus ja ajatusten vaihto. Toki tutkimushaastattelussa on aina läsnä tutkijan ja haastateltavan välinen roolidynamiikka ja valtasuhteet, minkä vuoksi se eroaa arkikeskusteluista. (esim. Nikander 2010.)

Vaikka kannabiksen käyttö on yhä yleisempää ja asenteet sitä kohtaan ovat lieventyneet, kannabista käyttävien haastateltavien löytäminen ei ollut aivan yksinkertaista. Haastateltavien tavoittaminen edellytti kannabisaiheisiin internetfoorumeihin, sosiaalisen median yhteisöihin ja yhdistyksiin tutustumista. Aineistonkeruuta aloittaessani syksyllä 2019 sain kutsun kannabisaktivistien tapaamiseen, jossa esitelin tutkimushankkeeni idean. Pian tapaamisen jälkeen laitoin avoimen haastattelukutsukirjeen Hamppufoorumi-sivustolle sekä joihinkin kannabisteemaisiin Facebook-ryhmiin. Sain sähköpostitse paljon tutkimushaastattelusta kiinnostuneita yhteydenottoja. Haastattelut toteutuivat niiden vapaaehtoisesti tutkimukseen osallistumisesta kiinnostuneiden henkilöiden kanssa, joille sopi tulla haastatelluiksi joko kasvokkain tai puhelimitse.

Toteutin kaikki haastattelut vuoden 2020 aikana. Samana vuonna covid-19-pandemia muutti radikaalisti yhteiskunnan toimintoja ja arkea perustavanlaatuisella tavalla. Pandemia vaikutti myös tutkimukseni aineistonkeruun toteuttamiseen. Osa haastatteluista on toteutettu kasvokkain, mutta iso osa puhelinhaastatteluina. Kasvokkain haastatellut henkilöt saivat vapaasti toivoa haastattelupaikkaa. Ihanteellinen haastattelupaikka on turvallinen, yksityinen ja vailla häiriötekijöitä (Laitinen 2004). Osa haastattelupaikoista, kuten kahvilat tai pubit, eivät olleet välttämättä rauhallisia. Ne olivat kuitenkin paikkoja, jotka haastateltavat kokivat turvallisiksi ja luonteviksi tiloiksi tarinansa kertomiselle. Yhden haastatteluista tein haastateltavan omassa työpaikassa, jossa oli haastattelua varten varattu rauhallinen tila. Haastateltavan työpaikka oli kiinnostava paikka, koska haastattelun toteuttaminen siellä korosti haastateltavan yhteiskunnallista asemaa ja muiden elämänalueiden merkitystä. Kiinnostavan työpaikasta haastattelupaikkana teki myös se, että se oli yleensä juuri se paikka, missä haastateltavat pyrkivät kannabiksen kanssa tekemisissä olemistaan piilottamaan.

Haastatteluja tein pääsääntöisesti yhden haastateltavaa kohden. Olin ilmaissut haastateltaville, että he voivat olla yhteydessä uudelleen, jos heille tulee myöhemmin mieleen uusia asioita, joita he haluaisivat jakaa. Vain yhden haastateltavan kanssa järjestimme kolme puhelinhaastattelua. Tutkimushaastattelujen kesto vaihteli 30 minuutista 120 minuuttiin. Kaikki haastattelut seurasivat teemallista runkoa, joka muodostui neljästä aihealueesta: 1) henkilökohtainen kannabiksen käyttöhistoria ja kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen merkitys osana nykyistä arkea, 2) kokemukset kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuneesta auktoriteettivallasta ja hallinnasta 3) kannabiksen käytön merkitys identiteetille ja kokemukselle omasta yhteiskunnallisesta asemasta, 4) yhteiskunnalliset näkemykset ja kannabispolitiikka.

Aloitin jokaisen haastattelun pyytämällä haastateltavaa kertomaan ensikosketuksestaan kannabikseen ja kuvaamaan konkreettisesti sitä tilannetta missä kokeili kannabista ensikerran. Sen jälkeen keskustelu eteni omalla painollaan kannabiksen käyttötapoihin sekä kannabiksen merkitykseen ja rooliin haastateltavan elämässä. Osa haastateltavista kertoi oma-aloitteisesti tilanteista, joissa heidän kannabiksen käyttöönsä tai kotikasvatukseensa oli puututtu eri tahojen toimesta, ja joissain tapauksissa pyysin heitä kuvaamaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti erilaisia interventionistisia keskusteluja ja kohtaamistilanteita.

Haastateltavilla oli kokemusta useiden eri tahojen tekemistä interventioista, kuten järjestyspoliisi, Tulli, armeija, terveydenhuolto, Kela, sosiaalihuolto ja oma työnantaja. Sain näistä keskusteluista arvokasta tietoa paitsi konkreettisista hallinnan käytänteistä, myös siitä millaisia yhteneviä ja eriäviä ajattelutapoja haastateltavilla oli hallintaa tekevien tahojen kanssa. Haastateltavat toivat esille, millaisina he näkivät oman asemansa yhteiskunnassa, osallisuutensa ja täysivaltaisen kansalaisuutensa. Loppupuolella keskustelimme heidän ajatuksistaan arvoista, yhteiskunnasta ja kannabispolitiikasta. Aivan viimeisenä pyysin heitä kertomaan oman kuvauksensa siitä, miten huumepolitiikka voitaisiin heidän ajatuksissaan järjestää ihanteellisella tavalla. Suhtauduin haastattelurunkoon löyhästi suunta-antavana ja muistini tukena, jotta rönsyilevän keskustelun lomassa kävisimme varmasti läpi kaikki teemat, joita halusin käsitellä. Aineistonkeruun edetessä haastattelut täydentyivät kysymyksillä, joita olin aiempien haastattelujen aikana herännyt pohtimaan.

Tutkijana roolini oli dialoginen, mutta kuitenkin taka-alalle jättäytyvä. Osoitin aktiivista läsnäoloa osallistumalla keskusteluun erinäisten lisäkysymysten ja haastateltavan kokemusta validoivien ilmaisujen muodossa. Haastattelun edetessä myös tutkijan tapaamista jännittäneet haastateltavat kertoivat mielellään kokemuksistaan pitkällisesti, polveilevasti ja seikkaperäisesti. Haastattelujen toteuttaminen vaati sensitiivisyyttä ja keskittymistä luottamuksen rakentamiseen tutkijan ja haastateltavan välille. (vrt. Kallinen ym. 2015; Laitinen 2004, 65.)

4.3 Tutkimusaineiston kuvaus

Tutkimuksen aineisto koostuu 18 teemahaastattelusta kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten kanssa. Heidän lisäksi haastattelin aineistonkeruuvaiheessa kolmea hampupualan elinkeinonharjoittajaa, jotka eivät olleet kokeilleet tai käyttäneet THC-pitoisista lajikkeita. Kaiken kaikkiaan haastateltavia oli siis alun perin 21. Elintarvikehampun kasvattajilla on kokemuksia leimaavasta ja ennakkoluuloisesta suhtautumisesta hampputuotteisiin, jotka ovat osittain yhteneviä huumekannabista koskevien kertomusten kanssa. Vaikka elintarvikehampun tuottajien haastattelut syvensivät ymmärrystäni ilmiöstä, olivat heidän lähtökohtansa ja suhteensa tutkimukseeni kohdeilmiöön hyvin toisenlaisia. Siispä heidän kanssaan tehtyjen haastattelujen ottaminen mukaan analyysiin olisi voinut aiheuttaa tutkimuksen fokuksen epätarkkuutta ja siitä johtuvia virheellisiä tulkintoja.

Varsinaiseen analyysiin sisällytin siis 18 haastattelua THC-pitoista kannabista käyttävien ja/tai kotikasvattavien ihmisten kanssa. Taulukossa 1. esittelen haastateltavien perustietoja sukupuolijakauman, sukupolvisuuden, koulutustaustan, työmarkkinatilanteen, perhetilanteen sekä kannabiksen käyttöhistorian pituuden ja kotikasvatuskokemuksen osalta.

Taulukko 1. Haastateltavien perustietoja

	Haastateltavien lkm. (18)
Sukupuolijakauma	
Miehiä	12
Naisia	6
Sukupolvet	
1964–1979 syntyneet	5
1980–1995 syntyneet	11
1996–2010 syntyneet	2
Koulutustausta	
Korkeakoulutus	13
Ammattikoulutus	3
Ei koulutusta/Ei tietoa	2
Työmarkkinatilanne	
Työssä	13
Työtön	3
Opiskelija	2
Perhetilanne	
Parisuhteessa	10
Yksineläjä	6
Ei tietoa	2
Kokemus kannabiksen käytöstä vuosina	
yli 20 vuotta	9
10–20 vuotta	7
5–10 vuotta	2
Kannabiksen kotikasvatus	
Kasvattaa parhaillaan	5
Menneisyydessä, mutta ei nyt	5
Ei ollenkaan kokemusta	8

Tutkimukseen osallistuneista kannabiksen käyttäjistä suurin osa asui Suomessa, yksi oleili ulkomailla. Myös ulkomailla asuvan haastateltavan kerronta sijoittuu aikaan, jolloin hän asui Suomessa. Suomessa asuvat vastaajat ovat kotoisin useilta eri paikkakunnilta, laajasti ympäri maata. Primääriaineiston haastateltavista miehiä on 12 ja naisia kuusi. Heillä on kokemusta kannabiksen käytöstä Suomessa vuosina 1990–2020 ja heidän ikäjakaumansa on 22–50 vuotta. Aineistonkeruun näkökulmana ei ollut elämäntilanne, mutta elämäntilanne aspekti tuli mukaan haastateltavien pitkien kannabiksen käyttöhistorioiden myötä. Pisimmillään joillain haastateltavilla kokemusta kannabiksen käytöstä kolmen vuosikymmenen ajalta. Henkilökohtainen käyttöhistoria kuitenkin vaihteli haastateltavien välillä. Koti-

kasvatuksesta kokemusta on kymmenellä, joista 5 kasvatti kannabista haastattelun tekemisen aikaan ja 5 oli lopettanut kotikasvatuksen. Heitä, joilla ei ole lainkaan kokemusta kotikasvatuksesta on kahdeksan. Vaikka kannabista käytetään monissa erilaisissa sosiaalisissa piireissä, aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on osoitettu kannabiksen käyttäjän olevan useimmiten alle 40-vuotias, keski- tai perusasteen koulutuksen käynyt, joko työssäkäyvä tai opiskelija (Hakkarainen & Karjalainen 2017, 25). Viimeisimmän THL:n Huumekyselyn mukaan korkeakoulutettujen kannabiksen käyttö on silti nousussa (Karjalainen ym. 2023).

Enemmistö tutkimukseni haastateltavista, eli 13, on korkeakoulutuksen käyneitä. Ammattikoulutuksen käyneitä osallistui tutkimukseen kolme ja kahdella ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta. Suurin osa heistä oli haastatteluhetkellä työelämässä (13), muutama opiskelijoita (2) ja työttömiä (3). Koulutustaustastaan ja työmarkkina-asemastaan johtuvien arjen resurssiensa, tulevaisuuskuviansa sekä toimintamahdollisuuksiensa näkökulmasta haastateltavien enemmistö näyttäytyy keskiluokkaisena. Se ei ollut aineistonkeruuta koskeva tavoite, vaan haastateltavien enemmistön keskiluokkaisuus on avoimen haastattelukutsun myötä toteutunut sattuma.

Toisaalta tutkimuksen rajauksena sosiaalinen integroituneisuus viittaa elämäntilanteeseen, jossa kannabis asettuu osaksi muuten normatiivista arjen kokonaisuutta. Esimerkiksi työelämään kuuluminen tai kouluttautuneisuus voivat olla juuri tällaisia normatiivisen arjen nimittäjiä. Tutkimukseni aineistoa voidaan pitää näiden rajausten johdosta valikoituneena, siivilöityneenä ja kuvastavan määrättyjä kannabiksen käyttökulttuureja. Päätin etukäteen rajata tiedonkeruun niihin haastateltaviin, jotka eivät käytä arjessaan muita laittomia huumausaineita, kuin kannabista. Joillain vastaajilla oli kokemusta joidenkin muiden huumausaineiden, kuten ekstaasin tai sien-ten, kertakokeilusta tai hyvin harvinaisesta satunnaiskäytöstä. Haastateltavista osa ei käyttänyt myöskään alkoholia tai tupakkaa. Heistä kymmenen eli parisuhteessa ja yksineläjiä oli puolestaan kuusi. Kahden parisuhdetilanteesta ei ole tietoa.

Aineistossa ensimmäiset kannabiskokeilut sijoittuvat useimmiten 1990–2000-luvuille, jolloin enemmistö haastateltavista oli 15–20-vuotiaita. Myöhemmin, 2010-aloittaneiden joukossa on hyvin eri ikäisiä henkilöitä. Ensikokeiluiden jälkeen kesti kuitenkin tavallisesti vielä aikaa, ennen kuin kannabis vakiintui osaksi jokapäiväistä arkielämää. Osalla haastateltavista ensimmäisen kokeilukerran ja myöhemmin alkaneen tiiviimmän kannabiksen käytön välillä saattoi kulua jopa vuosia. Ensimmäiseen kannabiskokeiluun ei liity aineistoni valossa aiempia kytköksiä muuhun rikolliseen käyttäytymiseen tai yhteiskunnan marginaaleihin. Ensikokeilun motivaatiotekijöissä korostuu oma-aloitteinen uteliaisuus kannabista kohtaan sekä tutustuminen kannabista aiemmin käyttäneisiin, usein itseä vanhempiin nuoriin.

Lukiessani litteroimiani haastatteluja huomasin, että keskustelut stigmasta kiinnittyivät toistuvasti työelämää ja uranäkymiä koskeviin keskusteluihin. Yleinen syy sille, että haastateltavat kokivat tarpeelliseksi salata kannabiksen kanssa tekemisissä

olemisensa, olivat huolet urahaaveisiin tulevista esteistä tai työpaikan menettämisestä, jos kannabiksen käyttö tai kotikasvatus selviäisi. Työelämän ja uran näkökulmat ottivat suuremman roolin haastattelujen sisällöistä, kuin olisin osannut odottaa. Haastateltavien kertomuksissa vilisi paljon kannabiksen käyttökulttuuriin liittyvää sanastoa ja tietoa. Harrastuneisuus ja innostus kannabiskasviin sekä sen ominaisuuksista puhumiseen yhdisti haastateltavia.

4.4 Kerronnallinen asemointianalyysimenetelmä ja analyysin toteutus

Tutkimuksen aineisto on analysoitu hyödyntäen kerronnallista asemointianalyysiä. Analyysimenetelmä perustuu poststrukturalistiseen ajatteluun ihmisen diskursseissa rakentuvista subjektiasemoinneista sekä William Labovin (1972) narratiivisen analyysin malliin. Suullisten kertomusten tutkimusmenetelmänä kerronnallinen asemointianalyysi mahdollistaa subjektiasemien tarkastelun jatkuvasti muuttuvina ja kontekstuaalisina sen sijaan, että identiteetti olisi jotain mitä ihmisillä yksinkertaisesti vain on. Kerronnallinen asemointi on saanut muotonsa Michael Bambergin ja kumppaneiden tutkimustyön tuloksena. Kerronnallista asemointianalyysia on kutsuttu tutkimuskirjallisuudessa usein myös narratiiviseksi positioinniksi, sekä toisinaan myös kertomukselliseksi tai kerronnalliseksi identiteettianalyysiksi ja kerronnalliseksi pienten tai isojen tarinoiden lähestymistavaksi. (kts. esim. Bamberg 1997; 2004; Bamberg & Georgakopoulou 2008; Davies & Harré 1990; Bamberg, De Fina & Schiffrin, 2011; De Fina 2013; De Fina & Georgakopoulou 2008; 2011).

Vaikka käytän satunnaisesti myös muita ilmaisuja, suosin tässä tekstissä muotoa kerronnallinen asemointianalyysi, koska se tuo selkeästi esiin, että kyse on juuri asemointien analyysistä. Sen sijaan esimerkiksi 'narratiivinen positiointianalyysi' voi ohjata ajattelemaan, että kyse on narratiivien analyysistä, vaikka narratiivisuus on vain tulokulma asemointeihin. Asemointia siis lähestytään kerronnallisena, kertomuksissa muotoutuvana. Voidaksemme analysoida subjektiasemointeja kertomusten kautta, täytyy elämän hahmottua kertomuksellisenä. Tällöin elämää muovaavat (*life-forming*) hetket punoutuvat elämää muovaaviin tapahtumiin, jotka puolestaan kietoutuvat jaksoiksi ja muodostavat elämäntarinan (Bamberg 2010, 10).

Tutkimuksen aineistona ovat haastateltavien kertomukset, minkä vuoksi koen tärkeäksi avata kertomuksen ja narratiivin käsitteiden merkityssisältöjä ja sitä, millä tavalla ne liittyvät toisiinsa. *Kertomus* on yksilön kertoma kuvaus tapahtumien kulusta, eräänlainen mikrotason tarina tai yksittäinen puhetilanne. *Narratiivissa* puolestaan on kyse yksittäisiä tarinoita laajemmasta kertomusten merkityksellistämisestä, joka nivoo yksittäiset tarinat vallalla oleviin kategorioihin ja diskursseihin. Perinteisessä narratiivisessa analyysissä haastatteluaineiston yksittäisistä kerto-

muksista joko tyypitellään niille yhteisiä narratiiveja tai löydetään niitä yhdistävä laajempi, uusi iso tarina. (De Fina 2013; De Fina & Georgakopoulou 2008; 2011; Hyvärinen 2004.)

Kerronnallinen asemointianalyysi jakautuu tutkimustehtävästä riippuen pienten ja isojen kertomusten tutkimukseen. Pienten tarinoiden tutkimuksessa tavoitteena on selvittää identiteettien rakentumista jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa tai lyhyemmissä puheakteissa tapahtuvana. Pienten tarinoiden analyysissä tutustutaan siihen, miten ihminen esittää itsensä osana tarinamaailmaansa (self-presentation). Isojen tarinoiden analyysissä ihmisten kertomukset nivotaan yhteen yhteiskunnallishistorialliseen kontekstiinsa ja otetaan huomioon kertomuksen laajempi konteksti, kuten sen sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutteet. Yhä enemmän kerronnallista asemointianalyysia tehdään kuitenkin myös erottelematta näitä kahta kertomustasoa, vaan ne nähdään toisiaan täydentävinä. (Bamberg 1997; De Fina 2013; Pöysä 2010; Törrönen 2010.)

Michael Bamberg (2022) käsittelee kertomuksessa esiintyvien subjektiasemien paikantamista kolmen dilemman kautta, joita ovat aktiivisuus/passiivisuus, samantaisuus/erilaisuus, pysyvyys/muutos. Kertoja ei asemoi itseään koskaan vain yhdestä näkökulmasta, vaan yhden puolen korostuessa toinen jää taka-alalle ja dikotomian eri puolet toimivat vertailukohtana toisilleen. *Aktiivisen/passiivisen toimijuuden* ytimessä on vallan, hallinnan ja kontrollin paikantaminen kertomuksessa tai puheakteissa. Se näkyy esimerkiksi kertomuksen henkilöhahmojen esittämisenä tekijöinä, aloitteellisina, tuottavina, sankarillisina, joukosta erottuvina, vastarintana, maailmaa muuttavina, tai passiivisina toimijoina kuten uhreina, sivusta seuraajina, toimenpiteiden kohteina.

Samanlaisuus/erilaisuutta tuotetaan kategorisoinneilla, joilla paikannetaan itseä suhteessa muihin tai kokemusta muiden tekemästä asemoinnista itseä kohtaan. Samanlaisuuskerronta voi liittyä esimerkiksi yhteenkuuluvuuteen, osallisuuteen, oman paikan ilmaisemiseen. Erilaisuutta ilmaistaan puolestaan toiseuden, ulkopuolisuuden tai osattomuuden kokemuksia koskevassa kerronnassa. (Bamberg 2022.) Samanlaisuuden ja erilaisuuden määrittäminen kietoutuu kiinnostavalla tavalla pysyvyys/muutos -dilemmaan. *Pysyvyys/muutos* on kertomuksen ajallisuuteen kiinnittävä koordinaatti, joilla viestitään itsessä tai muissa tapahtuneesta kehityksestä, muutoksesta sekä kertomuksen käännekohdista tai kehityskulun suuntaviivoista. Esimerkiksi subjektiasemointina *sama ihminen kuin ennen* viittaa kertojan itsessään tärkeänä pitämien ydinpiirteiden pysyvyyteen.

Analyysiin liittyy myös kertojan itsensä asemoitumisen ”vaihtelun herkkää rekisteröintiä” eli sen huomaamista, mitkä kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat itsen asemoinnin muuttumiseen kertomuksessa (Hyvärinen ym. 2019). Muutokerronta voi tulla esiin myös nykytilanteen kuvauksen selittämisenä menneisyyden tapahtumien, kuten lapsuuden kautta tai prosessikertomuksena kannabiksen asettumisesta osaksi kertojan arkea.

Litteroin haastattelut peruslitteroinnin mukaisesti eli puhekielisyydet ovat mukana litteraatiossa, mutta täytesanat, tunneilmaukset, katkenneet sanat tai takeltelut jätin pois. Anonymisoin aineiston siten, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys on suojattu, eikä heitä voi tunnistaa tekstistä. Sen lisäksi että olen muuttanut heidän nimensä, olen muokannut sellaisia pieniä, mutta anonymisoinnin kannalta merkityksellisiä perustietoja, joilla ei ole vaikutusta analyysiin. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kotikaupungit, työpaikat tai lasten sukupuolet. Tämän jälkeen ryhdyin tutustumaan aineistoon lähiluvun kautta.

Kuten tavallinen narratiivinen analyysi, myös narratiivinen asemointianalyysi aloitetaan lukemalla aineistoa avoimin mielin. Erona perinteiseen narratiiviseen analyysiin, narratiivisellä asemointianalyysillä ei nimestään huolimatta määritetä ja tulkita narratiiveja, vaan tarkastellaan kerronnassa rakentuvia asemointeja. Lähiluvun jälkeen narratiivinen positiointianalyysi toteutetaan koodaamalla aineisto kolmella eri tasolla (Bamberg 1997; 2004). Taulukko 2. havainnollistaa analyysitasojen sisältöjä ja vaiheita.

Taulukko 2. Narratiivisen positiointianalyysin tasot.

Analyysitasot	Kertojan tekemän asemoinnin kohdistuminen	Analyysin fokus
Taso 1	Kertomusmaailman sisäiset roolit ja suhteet. Kertojan asema suhteessa kertomuksensa toimijoihin.	Kertomusmaailman sisäiset roolitukset ja kategorioille annetut merkitykset sekä niiden suhde kertomuksen tapahtumiin.
Taso 2	Kertojan asemoituminen suhteessa kuulijoihin. Haastateltavan asemoituminen suhteessa tutkijaan ja tutkimuksen laajempaan yleisöön.	Millä tavalla kerronta heijastelee yleisiä sosiaalisia kategorisointeja ja asenteita.
Taso 3	Kertomuksen tapahtumat ja roolitukset osana yhteiskunnallishistoriallista kontekstia, sosiokulttuurisia mallitarinoita ja vallitsevia totuuskäsityksiä.	Kertomuksen paikantuminen laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin diskursseihin sekä se, millä tavalla kertoja asemoi itsensä osana niitä.

Analyysitasolla 1 keskitytään kertomusmaailmaan ja kertomuksen sisäisiin positiointeihin (Bamberg 2022). Asetin tässä kohtaa aineistolle kysymyksiä kuten 'Millaisia rooleja kertomuksessa on?' ja 'Miten haastateltava asemoi kertomuksensa roolituksia?'. Asemoinnilla tarkoitan kielessä ilmaistuja suhteisuuksia, kategorisointeja, määrittelyjä, paikannuksia ja moraalisten oikeuksien ja velvollisuuksien

jakoa (Davies & Harré 1990; Van Langenhove & Harré 1991; 1999; Hyvärinen ym. 2019).

Omaa tapaani jäsentää asemoinnin käsitettä tutkimuksessa inspiroivat sekä Malcom Spectorin & John I. Kitsusen (1977) että Carol Bacchin (1999) ajatukset sosiaalisten ja poliittisten ongelmien konstruktionistisesta luonteesta sekä Michael Bambergin näkemys asemoinnista navigointina vallalla olevien diskurssien sisällä. (Bamberg 2022.) Asemoinnin myötä luomme itsestämme ja muista jokapäiväisten kertomustemme henkilöahmoja. Toisaalta kertomusmaailmassa asemoidaan myös muita kuin subjekteja, kuten instituutioita, ympäristöä ja esineitä – kaikkea, minkä kanssa olemme vuorovaikutuksessa.

Narratiivisen positiointianalyysin kannalta olennaista on tunnistaa haastateltavien oma aktiivinen toimijuus asemoijina. Ihmiset eivät siis ota valmiita positiointeja annettuina vaan tekevät asemointia jatkuvasti myös itse ja neuvottelevat heihin kohdistuvista asemoinneista. Tutkimushaastattelussa, kuten keskustelutilanteissa muutenkaan, kertomukset eivät välttämättä ole kovin pitkiä, vaan voivat olla muutaman lauseen mittaisia puheakteja (Georgakopoulou 2015). Haastateltavien kerronnassaan tekemää asemointia lähestytään kolmen dilemman näkökulmasta: analysoidaan roolien välistä toimijuutta (aktiivinen/passiivinen), sitä miten roolitukset asemoituvat suhteessa toisiinsa (erilainen/samanlainen) sekä roolien toiminnassa tapahtuvaa kehitystä (muutos/pysyvyys). Dilemmanäkökulma kulki mukana analyysin jokaisessa vaiheessa. (Bamberg 2004; 2022.)

Asemointianalyysissä tuli huomioida kertomuksen ajallinen ja tilallinen konteksti – kertomusmaailmaa tuli siis tarkastella kuvauksena tietyistä ympäristöistä määrättynä aikana. Toisaalta kertomuksissa on aina läsnä ns. kaksiaikaisuus, sillä kerronta toteutuu kerronnan aikana ja kertomuksen sisältö paikantuu omaan aikaansa (Hyvärinen 2023). Roolitukset olivat selkeästi paikasta ja tilanteesta riippuvaisia. Haastateltavien kertomusmaailmoilla oli aina selkeä tapahtumaympäristönsä; kertomukset paikantuivat esimerkiksi työpaikalle, poliisikuulusteluihin tai vaikkapa kotiin. Olisin voinut jakaa aineiston tapahtumaympäristöjen mukaisiksi analyysiyksiköiksi, mukaillen Foucault'n ajatusta paikan (*site*) merkityksestä diskurssien käytölle ja tulkinnalle (Foucault 1972, 51).

Koska olin kiinnostuneempi asemointiin liittyvästä subjektifikaatiosta, tyypittelin aineiston haastateltavien kertomuksissa esiintyvien hahmojen tai roolien mukaisesti. Sitten pelkistin haastatteluisia toistuvat alkuperäisilmaisut roolikategorioiksi. Kertomuksissa usein esiintyviä rooleja olivat mm. *valtio/yhteiskunta*, *kannabis*, *minä*, *poliisi*, *lääkäri*, *pikkurikolliset/pikkurikollinen*, *nuoret*, *kaverit* ja *alkoholin käyttäjät*. 'Valtion' ja 'yhteiskunnan' merkitykset menivät puhekielessä usein sekaisin ja siksi olen sijoittanut ne yhteiseen kategoriaan. Alla olevaan taulukkoon olen koonnut kertomusten alkuperäisilmaisut, niistä tiivistetyt henkilöahmokategoriat.

Taulukko 3. Roolikategorioiden tyypittelyt

Alkuperäisilmaisut	Roolikategoria
valtio, laki, Suomi, huumepolitiikka, kannabispolitiikka, ihmisten (yleinen) suhtautuminen, yksittäisten poliitikkojen nimet	Valtio /Yhteiskunta
kannabis, budi, pilvi, loossi, blossi, jointti, hasis	Kannabis
mä, mie, mää, ite, itse minä	Minä
Poliisi, poliisipartio, poliisit, kytät, majja, pari siviilipoliisia	Poliisi
terveyskeskuslääkäri, työterveyslääkäri, terveydenhuolto, sairaanhoitaja, hoitaja	Terveydenhuolto
pikkurikollinen, ei mikään superrikollinen	Pikkurikollinen
Kaverit, oma porukka, jengi, jätkät, ystävät	Kaverit
”Ne, jotka tykkää alkoholista”, ”jos vaikka tykkää juoda viiniä”, ”vähän, niinkö joillekki viini”, ”seuraavassa selityksessä ollaanki menossa viskilasille johonki”	Alkoholin käyttäjät

Kategorialuokittelun jälkeen siirryin tarkastelemaan kertomusten sisällöllistä ulottuvuutta. Sen osalta tarkastelun kohteena olivat roolikategorioiden paikantuminen kertomuksen juonenkulkuun ja rooleille annetut merkitykset. Kaikilla roolikategorioilla on useampia alkuperäisilmaisuja ja pelkistämisestä huolimatta alkuperäisilmaisulla on usein olennainen merkitys kertomuksessa tapahtuvan asemoinnin näkökulmasta; esimerkiksi ’kytät’ paikantuivat kerronnassa uhkaavaan tai vastustavaan rooliin, kun ’poliisien’ kerrottiin vain tekevän työtään.

Vastaavasti ’budi’ tai ’loossi’ olivat sanoja aineelle, jota käytettiin tai ’blossattiin’ tai jota haettiin, ostettiin tai jota haastateltava käytti kuvatessaan kavereidensa kanssa käymiä keskusteluja. Sen sijaan siirtyessään kokemuspuheesta tiedolliseen puhuntaan, haastateltavat käyttivät useammin termejä ’kannabis’ tai ’pilvi’. Puhunnantavasta toiseen siirtyessään he myös asemoivat itseään eri tavoilla suhteessa kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen. Sisällöllisen ulottuvuuden tarkastelussa ajatukseni siirtyivät jo hieman seuraavan analyysitason alueelle, pohtimaan mitä haastateltava haluaa kertoa ja miten hän ilmaisee ja sanoittaa kertomaansa.

Analyysitasolla 2 tarkastellaan sitä, mitä kertoja viestii kertomuksellaan ja miten hän asemoi itsensä suhteessa kuulijoihinsa. Suullisten kertomusten analyysissä myöskään tutkijan roolia kertomuksen tulkitsijana ja muodostajana ei voi ohittaa. (Bamberg 1997, 2002, 2004; Hyvärinen 2023.) Anna De Finan (2009) mukaan kerronnan analyysi tarkoittaa toisella analyysitasolla juuri haastateltavan ja haastat-

telijan vuorovaikutuksen tarkastelua, jossa molempien tavat käsitteellistää ja tehdä asemointia kietoutuvat yhteen. Reflektoin siksi myös omaa asemaani haastattelutilanteessa ja osallistumistani narratiivin muodostumiseen.

Kiinnitin huomiota siihen, minkä verran haastateltava koki tarpeelliseksi selittää käyttämiään käsitteitä tai kertomuksensa tapahtumia minulle sekä siihen, ryhtyikö hän opettamaan minua tai ohjaamaan reagoitiani. Puolistrukturoidun haastattelutavan mukaisesti osallistuin keskusteluun kysymällä lisää joistain haastateltavan esiin tuomista asioista ja ohjasin sitä kautta myös keskustelun kulkua. Loin haastatteluun myös siirtymiä aiheesta toiseen muodostamalla kysymyksiä haastattelurunkoni teemoista.

Tutkijan ja haastateltavan väliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa myös tutkijan asema suhteessa haastateltavaan: asemoiduin kannabiskulttuurin ulkopuolelle (vrt. samanlaisuus/erilaisuus -dilemma) ja tutkijaroolissa minulla oli valta-asema (vrt. aktiivinen/passiivinen). Toisaalta haastateltavalla oli valtaa siihen mistä asioista hän haluaa puhua ja millä tavalla. Haastateltavien kertomukset tulivat haastattelun edetessä syvällisemmiksi, yksityiskohtaisemmiksi (muutos/pysyvyys).

Se, että asemoiduin keskusteluissa kannabiskulttuurin ulkopuolelle vaikutti siihen, että haastateltavat tuottivat joissain tilanteista ns. metapuhetta eli puhuivat siitä, miksi puhuvat kuten puhuvat tai selittivät kertomuksensa tilanteiden taustalla olevia kulttuurisia tai sosiaalisia tekijöitä. Ajattelen myös, että tutkimushaastattelussa haastateltava tietää puhuvansa myös tutkimuksen lukijalle ja laajemmalle yleisölle. Moni haastateltavista kertoi, että heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen perustui mahdollisuuteen kertoa anonymisti omista kokemuksistaan suurelle yleisölle ja tehdä näkyväksi sosiaalisesti integroitunutta kannabiksen käyttöä ilmiönä.

Viimein, analyysin positiointitasolla 3 edellisten analyysitasojen asemoinnit pu-notaan yhteiskunnallisiin mallitarinoihin ja vallalla oleviin diskursseihin (Bamberg 1997, 337; 2004, 137). Analyysikysymyksenä oli tällöin: 'Millainen on kertojan minä suhteessa häntä ympäröivään yhteiskuntaan?'. Tässä kohtaa huomioni kiinnit-tyi enemmän kielellisiin valintoihin, kuten käytettyihin käsitteisiin ja totuuskäsityk-siin, kuin kertomusten sisältöön (Bamberg 2004; De Fina & Georgakopoulou 2008; Mutanen & Siivonen 2016, 87).

Otan esimerkiksi analyysitavasta yhden havainnollistavan haastatteluotteen. Olen merkinnyt tähän katkelmaan yksinkertaisesti alleviivattuna muutosta/ pysyvyyttä kuvaavat osiot, kursivilla samanlaisuus/erilaisuus -paikannukset ja lihavoituna aktiivisuus/passiivisuutta koskevat kohdat. Tupla-alleviivauksella merkatuilla kohdilla on puolestaan jokin vuorovaikutuksellinen tai retorinen merkitys. Keskityin esimerkiksi kategoriisiin erontekoihin, poissulkemisiin ('mitä en ole') sekä jäsenyyttä määrittelyihin ja osallisuuden kokemuksiin ('mihin kuulun') sekä toisaalta henkilöhahmojen rooleihin moraalisisina toimijoina.

- (1) Se [poliisiviha] oli mun mielestä ohimenevä vaihe elämässä, Lujalle kiitos.
(2) Ennen kiinnijäämisiä, totta kai kaveriporukas oli paljon poliisivihaa
(3) sun muuta, mitä nyt kuuluu.
(4) **Mut olin yks harvoista, joka sano aina, et ne [poliisit] tekee vaan duuniaan.**
(5) Koska mun ajattelutapa oli sillan tosi sellanen, et **mä koin olevani osa yhteiskuntaa**
(6) ja **halusin** tosi vahvasti olla nimenomaan tuottava osa yhteiskuntaa. (H15)

Haastateltava kuvaa katkelmassa suhtautumistaan poliisiin ennen ja nyt. Rivillä 1 haastateltava kertoo, että poliisiviha oli vaihe hänen elämässään. Toisin sanoen, hän ilmaisee joskus tunteneensa poliisivihaa, mutta tunne on mennyt ohi. Hän päättää lauseen ilmaisuun ”Lujalle kiitos”, joka viestii huojuksesta poliisivihan laantumista ja se on suunnattu kertomuksen yleisölle. Kertoessaan poliisivihan olleen ohimenevä vaihe, hän myös asemoi nykyistä itseään samalle puolelle poliisin kanssa ja siten myös valtayhteiskunnan kanssa. Rivillä 2 poliisiviha siirtyy kaveriporukan kokemukseksi ja haastateltava jättää kuulijan tulkittavaksi asemoiko hän itsensä osaksi kaveriporukkaa. Ilmaisulla ”totta kai”, samoin kuin rivillä 3 ”sun muuta, mitä nyt kuuluu”, kertoja viestii poliisivihan olevan tavallinen tai ymmärrettävä asia, joka kuuluu nuorten kannabiksen käyttöön.

Riviltä 4 alkaen kertoja asemoi itsensä aktiiviseksi toimijaksi, joka puhui kaveriporukansa poliisivihaisia näkemyksiä vastaan, ymmärsi poliisin tekevän vain työtään. Kertoessaan, että hän ymmärsi poliisin tekevän vain työtään hän asemoi itseään myös samastuttavaksi valtayhteiskunnan näkökulmasta. Rivin 5 lause alkaa ilmaisulla ”koska”, jolloin kertomuksen sävy vaihtuu kuvailevasta selittäväksi.

Kertoja jatkaa samastuttavuusviestiään taustoittamalla toimintansa syitä ja moraalista järkeilyään. Samalla hän implikoi, että poliisiviha kumpuaa sellaisesta kokemuksesta, että ei ole osa yhteiskuntaa. Rivillä 6 kertoja käyttää kuvailevaa ilmaisu ”tuottava” osa yhteiskuntaa, jonka voi tulkita kannabiksen käyttöön liitettyyn passiivisuusstereotypiaan kohdistuvaksi vastapuheeksi (vrt. Juhila 2004). Puheaktin systemaattisen läpikäynnin jälkeen, siitä tunnistetaan liittymäpintoja yhteiskunnalliseen ajankuvaan ja sosio-kulttuuriseen kontekstiinsa.

Analyysin tuloksena havaitsin kolme kokonaisuutta, joiden kautta muodostan kokonaiskuvaa valtayhteiskuntaan integroituneesta kannabiksen kanssa tekemisissä olemisesta ilmiönä: 1) sosiaalisesti integroituneen kannabiksen käytön omat rationaliteetit ja totuuskäsitykset 2) hallinnan kokemukset, sekä 3) subjektifikaatiota ohjaavat kerronnan strategiat ja niiden kautta muotoutuvat subjektiasemat. Tuloksia avaavissa luvuissa oleviin haastattelusitaatteihin en ole jättänyt puheaktien analyysimerkintöjä näkyviksi lukijaystävällisyyden vuoksi.

4.5 Eettinen pohdinta ja tutkijan positio

Tutkimukseen ja sen tuloksiin liittyy erottamattomasti sosiaalinen vastuu, joka kumpuaa sekä sosiaalityön eettisistä periaatteista että tutkijan työhön liittyvästä vastuunkannosta. Tutkimuksen teon kaikissa vaiheissa olen ottanut huomioon, että tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on perustuslain (1999/731, 6–23 §) mukainen oikeus sananvapauteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapauteen, uskonnonvapauteen, omaisuuden suojaan ja oikeus yksityisyyteen.

Olen perehtynyt mahdollisimman kattavasti ennen aineistonkeruuta tutkimusilmiöön sekä sen historiaan, jotta välttäisin aiheuttamasta tarpeetonta haittaa tutkittaville tai heidän edustamalleen yhteisölle. Tutkimuksen teossa olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2023) ohjeistuksia hyvistä tieteellisistä menettelytavoista ja perusperiaatteista, sekä tutustunut sensitiivisiä tutkimusmenetelmiä koskevaan kirjallisuuteen (esim. Kallinen ym. 2015). Kotiyliopistoni Eettisen toimikunnan kannanoton mukaan tutkimukseni ei vaadi erillistä eettistä ennakkoarviointia.

Aineistonkeruun toteutin vuoden 2020 aikana, jolloin koronaviruspandemia vaikutti kaikkeen arjen vuorovaikutukseen, ja myös tutkimushaastattelujen toteuttamiseen. Keräsin osan aineistosta kasvokkain ja osan puhelimitse. Koronavirusta koskevat turvallisuusohjeistukset muuttuivat useampaan kertaan vuoden 2020 aikana. Noudatin ajankohtaisia, yleisiä koronaturvallisuusohjeita aineistokeruussa. Alkuvuonna 2020 kasvokkain tehtyjen haastatteluiden aikana en pitänyt kasvomaskia, koska niitä ei vielä yleisesti käytetty silloin. Loppuvuonna 2020 sisätiloissa tehtyjen haastattelujen aikana pidin kasvomaskia ohjeistusten mukaisesti. Haastateltava sai vapaasti valita, haluaako pitää kasvomaskia, vai ei.

Puhelinhaastattelu vaati erityistä keskittymistä luottamuksen rakentamiseen. Osa tutkittavista oli haastattelun alussa vähäsanaisia. Huomattuani sen, toin esiin uuden kerran eettisyyttä koskevat velvollisuuteni tutkijana tai kysyin suoraan miltä keskustelu tästä aiheesta tuntuu puhelimitse. Tällaiset keskustelut vaikuttivat helpottavan haastateltavien uskallusta puhua haastattelun edetessä avoimemmin. Haastattelemani kannabiksen käyttäjät kertoivat myös suoraan tottuneensa välttelemään kannabiksesta puhumista uusille ihmisille tai varsinkaan puhelimessa.

Puhelinhaastattelussa luottamuksen rakentamiseen vaikutti myös vuorovaikutustapojen kapeus: ainoa työväline on silloin puheen ja hiljaisuuksien kautta hyväksyvän läsnäolon ja kiinnostuneisuuden välittäminen haastateltavalle. Kasvokkain ollessa on mahdollista viestiä myös elein ja ilmein. Koen kuitenkin onnistuneeni luottamuksen rakentamisessa, koska haastattelun edetessä kertomukset lähes poikkeuksetta syvenivät, ja haastateltavat alkoivat tuottaa kertomustaan myös oma-aloitteisesti, ilman apukysymyksiä. Haastateltavien elämäntilanteet olivat moninaisia, mutta kaikki heistä olivat täysi-ikäisiä.

Haastattelulitterointeja säilytin salasanasuojauksen takana tietokoneella, jolle ei ollut pääsyä muilla kuin minulla. Haastatteluaineisto hävitetään kokonaan viimeistään viiden vuoden kuluttua haastatteluhetkestä. Tutkimukseen osallistuneille ei koitunut tutkimuksen teosta fyysisiä, taloudellisia tai ympäristöön liittyviä riskejä. Psykologisia riskejäkään en tässä tutkimuksessa pidä todennäköisinä. Eniten kiinnitin huomiota mahdollisiin sosiaalisiin riskeihin. Sosiaalisina riskeinä pidän tutkimukseen osallistuneiden turvallisuuden vaarantumista, joissain tilanteissa luottamuksen rikkoutuminen voisi olla turvallisuusriski myös tutkijalle. Tutkittavien anonymiteetistä huolehtiminen on erityisen tärkeää, kun kohdeilmionä on rikollinen käyttäytyminen. Henkilöllisyyden paljastuminen tai mahdollisuus päättellä tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys tutkimustekstistä voivat vaarantaa tutkittavien arjen turvallisuutta. Aineiston analyysiin voi liittyä sosiaalinen riski, kun tutkija analysoi sitä käyttökulttuurin ulkopuolisen näkökulmasta. Tulosten esittelyyn liittyy myös väärintulkinnan riski, joka voi aiheuttaa haittaa tutkittavalle kohderyhmälle.

Olen ottanut nämä riskit huomioon tutkimuksen teossa mm. siten, että huolehdin anonymiteetistä hyvin tarkasti. Pelkät keksityt pseudonyymit eivät riitä, vaan myös elämäntilanteen avaaminen tarpeettoman yksityiskohtaisesti voi paljastaa haastateltavan henkilöllisyyden. Olen kohdannut jokaisen haastateltavan kunnioittavasti, antaen arvoa heidän kokemuksilleen ja tutkimukseen tarjoamalleen tiedolle. Arvonanto näkyy tutkimuksenteossa myös siten, että olen luvannut ”palauttaa tiedon” heille. Ilmoitan tutkimuksen valmistumisesta ja tuloksista samoissa Internet-kanavissa, joihin laitoin avoimen haastattelukutsun. Voi olla tarpeellista tutkijana esimerkiksi popularisoida tutkimuksen tuloksia jossain vaiheessa, tai seurata tutkimustulosten tulkintaa mediassa.

Osa tutkimuksen eettisyyttä on oman tutkijanpositioni tunnistaminen ja esille tuominen suhteessa tutkittavaan kohderyhmään. Oman positionaalisuuteni pohdiminen on luonteva osa tutkimuksen tekoa, sillä koko tutkimus on teoreettisemetodologisten sitoumuksieni myötä positionäkökulman läpileikkaama. Tutkijan henkilökohtaisilla kokemuksilla, elämänhistorialla ja yhteiskunnallisella asemalla on vaikutus siihen, mitä asioita hän tunnistaa aineistosta ja miten hän tekee siitä tulkintaa.

Tutkijan positiota voidaan lähestyä esimerkiksi tutkijan asemoitumisena tutkimusilmion ulko- tai sisäpuolelle. Ulko- tai sisäpuoli ovat koordinaatteja, jotka tarkoittavat tutkijan sosiokulttuurisen taustan, maailmankuvan ja todellisuuskäsitysten rakentumisen paikkaa suhteessa tutkimusilmioon. Niiden kautta tehdään näkyväksi myös tutkijanäkökulman rajallisuus. Tutkimuksen tiedon luotettavuutta lisää tutkijan oman subjektiivisuuden ja näkökulmasidonnaisuuden auki kirjoittaminen. Tutkijalla on vastuu tunnistaa ne kriteerit, joilla määrittelee tietonsa tietämiseksi. (Haraway 1988; MacRae 2007; Ronkainen 1999.)

Kuten luvussa 2.3 tuon esiin, kannabiksen käyttökulttuureista puhuttaessa on tunnistettava niiden moninaisuus; kannabiksen käyttö on joissain sosiaalisissa yhteyksissä toisarvoista tekemistä sen sijaan, että se olisi ensisijainen voima, joka vetää sosiaalisia piirejä yhteen. Olen viettänyt valtaosan elämästäni kulttuurin ja taiteen parissa, ja laaja ystäväpiirini on nuoresta pitäen muodostunut erilaisista taiteentekijöistä. Vaikka kannabis ei ollut koskaan osa omaa arkeani, se on näkynyt etenkin nuoruudessa yhtenä oheisilmiönä niissä sosiaalisissa kuvioissa, missä olen viettänyt aikaa. Olen syntynyt 1990-luvun alussa ja kasvanut toisen huumeaallon Suomeen rantautumisen kanssa samaan aikaan. Kannabiksen käytön normalisaatiota koskeva tutkimuskirjallisuus näyttäytyy edelleen aikuisiällä kokemusmaailmastani käsin uskottavana ja ymmärrettävänä.

Kirsi Juhila (1999) jaottelee tutkijapositiot asianajajaan, analyytikseen ja tulkitsijaan. Asianajajatutkija on kriitikko, joka tähtää tutkimuksellaan kohderyhmän yhteiskunnallisen aseman edistämiseen. Analyytikotutkija pyrkii pitämään roolinsa mahdollisimman vähän osallisena aineiston tulkinnessa. Tulkitsijapositio on näistä kolmesta lähimpänä omaa suhtautumistani, ja se nivoutuu tutkimukseni hermeneuttiseen tiedonintressiin. Tulkitsijatutkijalla voi olla tutkimuskohteestaan etukäteistietoa ja hän hahmottaa itsensä kulttuurisena toimijana ja tutkimustuloksensa yhtenä, näkökulmasidonnaisena tulkintana ilmiöstä.

Tunnistan silti asemoituvani osittain myös asianajajapositioon, sillä tutkimukseni lähtökohtana on kyseenalaistava suhtautuminen yhteiskunnallisen ongelmanmuotoiluun, ja tutkijana minua motivoi yhteiskunnan marginaalissa olevien näkökulmien näkyväksi tekeminen. En kuitenkaan ole tutkijana arvioimassa poliittisia arvomaailmoja, vaan pyrin aineistoani tulkitsemalla kertomaan jotain yhteiskuntaan integroituneiden kannabiksen käyttäjien kokemusmaailmasta, ja tuomaan sen yhteiskunnallisen keskustelun yhdeksi, usein varjoon jääväksi, näkökulmaksi.

5 Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetit

Tarkastelen tässä luvussa haastateltavien omia rationaliteetteja, eli heidän kerronnassaan esille tulevia järkeilyn tapoja ja perusteluja kannabiksen kanssa tekemisissä olemiselle (vrt. Rose & Miller 1991; Dean 1999). Vastaan näin ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: ” Millaiset rationaliteetit ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista?”. Analyysin perusteella tunnistin neljä rationaliteettia, jotka nimesin seuraavalla tavalla: 1) elämänlaadun koheneminen, 2) omaehtoisuus, 3) oikeudenmukaisuuden korostaminen ja 4) tasapainotteleva rationalisointi. Jokaisen analyysin tuottaman rationaliteetin taustalla on myös kannabiksen kanssa tekemisissä olemista koskeva episteemi eli totuuskäsitys (vrt. Dean 1999; Foucault 2011).

Rationaliteettien käsittelyjärjestys määrittyy sen perusteella, miten merkittävä rooli niillä oli aineistossa. Kokemus elämänlaadun kohenemisesta oli selkeästi yleisin rationalisointi haastateltavien keskuudessa. Elämänlaadun kohenemisella haastateltavat tarkoittivat tavallisesti jotain kannabiksen käyttöön yhdistämiään hyvinvointihyötyjä, kuten ahdistuneisuuden tai stressin hallinnan helpottumista kannabiksen avulla. Koin eron tekemisen päihtymykseen liittyvän rentoutumisen ja elämänlaatua kohentavan stressin helpottumisen välillä oli alkuun haasteellisena, koska rentoutuminen on osa stressin säätelyä ja molemmat tukevat hyvinvointia. Olen sijoittanut päihtymistä koskevat rationalisoinnit kuitenkin itselle sopivan päihteen -rationaliteetin alle, ja paikantanut siihen kuuluvaksi kannabiksen käytölle tyypillisen high-kokemuksen tavoittelun.

Oikeudenmukaisuuden korostamisen rationaliteetille ominaisia näkökulmia olivat yksilövapaudet ja kotirauha. Lakia ei nähty oikeudenmukaisuuden takeena, vaan suhtautuminen lakiin arvioivaa ja kriittistä. Usein esimerkiksi koti nähtiin politiikasta vapaana, oman elämänalueena, minkä vuoksi auktoriteettivallan oikeutta määrittää kodin elämää kyseenalaistettiin. Tasapainotteleva rationalisointi puolestaan tarkoittaa pitkän kannabiksen käyttöhistorian tuomaa näkemystä ja puntarointia, jossa otettiin huomioon vallitseva yhteiskunnallinen ilmapiiri, hallinnan rationaliteetti ja omasta käyttökokemuksesta kumpuava tieto. Rationalisointia tehtiin näiden eri näkökulmien välillä, etsien konsensusta.

Tavallisesti yksittäiset haastateltavat sovelsivat kerronnassaan useampaa kuin yhtä rationaliteettia. Lisäksi tekemistäni jaottelusta huolimatta kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetit punoutuvat jossain määrin toisiinsa, sillä niissä on myös keskinäisiä samankaltaisuuksia. Yhteenvetona kannabiksen kanssa

tekemisissä olemisen rationaliteetit ja niiden taustalla olevat totuuskäsitykset, kielelliset käytännöt ja niissä rakentuvat subjektiasemat on kuvattu alla olevassa taulukossa 4.

Taulukko 4. Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetit

Rationaliteetti	Elämänlaadun koheneminen	Omaehtoisuus	Oikeudenmukaisuuden korostaminen	Tasapainotteleva rationalisointi
Episteemi	Käytöllä on koettuja hyvinvointihyötyjä ja elämänlaatua kohentavia puolia	Päihtymyksestä nauttiminen on inhimillistä	Kannabiksen käyttö kuuluu kehollisen autonomian ja yksilönvapauden piiriin	Kannabiksen käyttö voi olla osa tasapainoista arkea
Kannabiksen käyttöä taustoittava järkeily	Kannabiksen käyttö lievittää ahdistusta ja stressiä Kannabis mielletään terveellisen elämäntavan osatekijäksi	Ihmisen tulisi saada valita päihtymisen tapansa Omaehtoisen käytön reunaehtona itsekontrolli Muita päihteitä ei koeta yhtä mieluisiksi tai ovat aiheuttaneet kielteisiä koettuja vaikutuksia Kannabispäihtymys rentouttaa ja laajentaa tajuntaa arjen vaatimusten keskellä	Kannabiksen käyttö uhriton rikos Kehollinen autonomia, yksityiselämän suoja ja kotirauha Ihmiset käyttävät kannabista laittomuudesta huolimatta: sosiaalinen leimautuminen huolettaa enemmän	Kannabiksen käytöstä on sekä hyviä että huonoja kokemuksia Kannabiksen käyttö on ollut mukana monenlaisissa elämäntilanteissa Kannabista koskeva julkinen keskustelu nähdään yksipuolisena ja ongelma-keskeisenä

5.1 Elämänlaadun koheneminen

Elämänlaadun käsitteen kautta koettu hyvinvointi voidaan ottaa tarkasteluun kokonaisvaltaisesti. Elämänlaatu viittaa esimerkiksi elämän merkityksellisyyden, koetun terveydentilan, sosiaalisen osallisuuden ja ihmissuhteiden näkökulmiin. (Hult ym. 2017.) Huumeiden käytön kontekstissa elämänlaatonäkökulmaa on käsitelty ja käsitteellistetty erityisesti lääketieteellisessä kirjallisuudessa, jossa puhutaan itselääkinnästä (kts. mm. Leung ym. 2022; Sarvet ym. 2018). Itselääkinnässä on kyse sellaisesta lääkkeen tai huumeen käytöstä ilman lääkärin reseptiä, jonka pyrkimyksenä on helpottaa terveydellisiä haasteita. Aineistossani kannabiksen käytön yleisimpänä rationaliteettina näyttäytyi kokemus kannabiksen käytön elämänlaatua kohentavista puolista. Useat haastateltavat toivat esiin hyvinvointia lisäävinä tekijöinä kannabiksen ahdistusta tai stressiä lievittävät ominaisuudet kiireisen arjen keskellä tai korostivat kannabiksen roolia osana terveellistä elämäntapaa. Esimerkiksi Justus kuvaa kannabista stressin lievittäjänä.

Justus: ”--siihen krooniseen stressiin se on kyllä ihan voittamaton. Pystyy rauhoittuun. Ja siihen nimenomaan auttaa semmoset ihan tosi pienet annokset, että just ja just huomaa, että on pilvessä. Ei stressaa niin helvetisti.”

Justus ei liitä kannabiksen käyttöä laaja-alaisesti hyvinvointiin, vaan kuvaa sitä tarkasti 'ihan voittamattomana' stressin lievittäjänä. Samankaltainen käyttötarkoitus ja käytön rationaliteetti toistuu useiden haastateltujen puheessa, ja se tulee ilmi myös kansainvälisessä kannabistutkimuksessa, jossa tuodaan esille erityisesti kannabidiolin (CBD) stressiä ja ahdistuneisuutta lievittävät vaikutukset (Faraj ym. 2023; Henson ym. 2021). Stressin lievittäminen kannabiksen avulla voidaan erilaisen diskurssien kautta kehystää esimerkiksi itselääkintänäkökulmaan, sosiaaliseen riskikäyttäytymiseen tai konsumeristiseen wellness-hyvinvointiajatteluun liittyväksi (esim. Koskinen 2020, 33-34; Lavie-Ajayi 2022, 3; Moltke & Hindocha 2021).

Elämänlaadun kohenemista voi havaita silloinkin, kun mitään erityisiä terveydellisiä haasteita ei ole, esimerkiksi myönteisenä koettuna elämänmuutoksena. Osa haastateltavista paikansi kannabiksen käytön osaksi heidän terveellistä elämäntapaansa. Tällaiselle hyvinvointiajattelulle oli ominaista keho-mieli-yhteyden tunnistaminen ja vaaliminen erilaisilla elämäntapavalinnoilla, kuten muista päihteistä kieltäytymällä ja sitoutumalla kasvisruokavalioon. Esimerkiksi Henrik tuo esille kannabiksen osaksi terveellistä elämäntapaansa.

Henrik: ”--mä en tarvii oikeestaan mitään muuta kuin terveellistä elämää ja kannabista, minkä mä lasken osaksi sitä terveellistä elämää, koska varsinkaan sen jälkeen, kun mä en oo enää polttanu sitä, niiin mä en oo kokenu siitä enää minkään näkösiä terveyshaittoja.”

Henrik tekee erontekoja käyttötapojensa osalta ja toteaa, että siirryttyään käyttämään kannabista muilla tavoilla kuin polttamalla, hän ei ole enää kokenut kannabiksen käytöstään terveyshaittoja. Hän liittää terveyshaitat polttamiseen, eikä koe, että kannabiksen käyttöön itsessään sisältyy hyvinvointiriski. Liittäessään kannabiksen käytön terveelliseen elämään, Henrik lähestyy hyvinvointia yleisestä riskejä korostavasta lähestymistavasta poikkeavalla tavalla. Esittämällä kannabiksen osana terveellistä elämää hän tuottaa vastapuhetta vallitsevalle huumepolitiikalle, jossa korostetaan kannabiksen käytön hyvinvointiriskejä. Kannabiksen käyttöön kohdistuva kontrolli perustuu 'kaksiraiteiseen' hallinnan käytäntöön: joko käytöstä saa rangaistuksen tai sitä pyritään kuntouttamaan (vrt. Tammi 2007). Elämäntapa, jonka lähtökohtana on hyvinvointi ja jossa käytetään kannabista, on esimerkki kannabisilmiön moniulotteisuudesta, jota yhteiskunnallinen keskustelu ei vielä ole tavoittanut, sosiaaliryöön tutkimuskeskusteluista puhumattakaan (vrt. Lavie-Ajayi 2022).

Haastateltavat perustelevat kannabiksen käyttöön liittyvää hyvinvointi- ja terveysulottuvuutta henkistä hyvinvointia painottaen. Ajattelutavan voi nähdä kumpuavan saman tyyppisestä näkemyksestä tajunnan laajentamisen hyötyjä koskien, kuin hengelliseen ja henkiseen työskentelyyn jo vuosisatojen ajan erilaisissa kulttuureissa ja uskonnoissa on nähty (Heide ym. 2022). Spirituaalisen käytön merkityksenä on ollut paitsi tajunnan laajentaminen päihtymistarkoituksessa, myös henkisen hyvinvoinnin näkökulmat ja päihdyttävien aineiden käyttäminen mielen prosessien läpikäymisen tukena (mt.). Hyvinvointiriskejä vähentääkseen kannabista käyttävät haastateltavat olivat siirtyneet käyttämään kannabista polttamisen sijaan joko höyrystämällä vaporisaattorin avulla, syömällä kannabista sisältäviä ruokia tai leivonnaisia tai uuttamalla kannabista öljyyn ja sekoittamalla sitä esimerkiksi teen sekaan, kuten Justus:

"Mä teen yleensä kookosöljyyn, et ota ne vaikuttavat aineet ja sit tota... Teen sekaan yleensä aamulla tai päivällä tai millon siltä tuntuu. Kyl mä joskus saatan leipoo, mut mä oon huomannu, että mulle on helpoin annostella sitä tolleen ihan rasvana. Ja sit monesti ne on aika mietoja tai pieniä annoksia. Saattaa olla niinki pieniä, että jos mä en tietäis että mä oon laittanu sitä teehe, niin en välttämättä es huomais, että on pilvessä."

Justuksen tavoin kannabista ainoana päihteenä pitkään käyttäneet ihmiset ovat miettineet kannabiksen vaikutusta omalle hyvinvoinnilleen ja tehneet ratkaisuja, joilla he saavuttavat kokemansa hyödyt, mutta pystyvät vähentämään terveyshaittoja. He ovat joutuneet siis puntaroimaan kannabiksen käytön hyvinvointiriskejä ja hyötynäkökulmaa. Puntaroinnissa keskeiseksi näkökulmaksi ovat muodostuneet omat kannabiksen käyttötavat ja käytön tarkoitus.

5.2 Omaehtoisuus

Tutkimuskirjallisuudessa huumeiden käyttämisen syitä on tutkittu pitkään haittoihin keskittyen, mutta sosiaalitieteissä on esitetty myös tarvetta huomioida toisenlaisia näkökulmia, kuten mielihyvää ja hyvinolontunnetta osana käytön rationaliteetin ymmärrystä (Hautala ym. 2018; Pösö 2009). On myös todettu, että mielihyvänäkökulmasta keskustelemisen ja käyttäjien kokemuskäkökulman huomioimisen tulee olla mahdollisia samalla kun kannabiksen käyttöön liittyvät riskit ja haitat tulevat tunnistetuiksi (vrt. Pösö 2009). Puntaroituaan kannabiksen paikkaa omassa elämässään, haastateltavat olivat tunnistaneet kannabiksen tuottaman olotilan tuottavan heille mielihyvää.

Paula: No ainaki itse oon kokenut, että se on mulle hyvin sopiva päihde. Mä olen hyvin huumevastainen ihminen omalla kohdalla muuten, että mä en käytä minkäänlaisia huumeita... muita. Ja oon joskus kokeillut ja todennut ettei yhtään sovi mulle mikään vahvempi eikä ees niinkö alkoholi. Sinänsä se tuntuu semmoselta eniten omalta.

Ossi: ” - Ja se on semmonen, mikä on viime aikoina harmittanu paljon siinä, että kannabis on laitonta, ettei aina pysty valita sitä niin ku sopivaa lajiketta itselleen tiettyyn tilanteeseen. ”

Aineistoni haastateltavista useat, kuten Paula ja Ossi, painottavat kannabiksen olevan heille itselleen sopiva päihde. Paula korostaa olevansa huumevastainen ja positioin itsensä näin tehdessään valtakulttuuriin huumevastaisuutta korostavaan positioon. Hän kuvaa, että muut päihteet eivät sovi hänelle, ja ainoastaan kannabis tuntuu 'semmoselta eniten omalta'. Tällainen ns. ”mun juttu”-puhunta tuo kannabiksen käytön osaksi minäkuvan rakentamista. Ossi tuo esiin harrastuneisuuttaan kannabisteemaan todetessaan, että laittomuus tekee mahdolltomaksi itselle mieluisan kannabislajikkeen valikoinnin ja löytämisen. Erilaisten kannabislajikkeiden tyypit ja kannabinoidipitoisuudet vaikuttavat siihen, onko niiden vaikutus sopivampi esimerkiksi rauhallisiin tilanteisiin vai mielialan kohentamiseen (esim. Atakan 2012).

Itselle sopivan päihteen tunnistaminen edusti haastateltaville vastuullista käyttökulttuuria, jonka toinen puoli oli sen tunnistaminen minkä päihteen vaikutukset itselle toisaalta eivät tuntuneet sopivan. Kuitenkin, koska lain mukaan ainoa sallittu päihde on alkoholi, erilaisiin vaihtoehtoihin tutustuminen on kiellettyä. Konstruktionistisesta näkökulmasta omaehtoisuuden rationaliteetti korostaa sitä, että päihteitä koskeva normijärjestelmä on sosiaalisesti rakentunut. Alkoholin kohtuukäyttö asettuu valtakulttuurin moraalinormeihin, samalla kun kannabiksen kohtuukäyttö on laittomuuden vuoksi automaattisesti rangaistavaa. Sara puolestaan on kokenut saavansa siitä apua psyykkiseen prosessointiinsa. Hän kuvaa kannabista meditaation välineenä, joka helpottaa elämän kipukohtien kohtaamista.

Sara: *"Itelleni se on tietty päihde, mutta se on tietynlainen meditaation väline myös, että siinä... Se ei oo vaan sitä, että pidän hauskaa, vaan se on auttanut mua kyllä niin kukaan käsittelemään erilaisia niin kuin... Elämän kipukohtia. Tietynlainen meditaation väline vois olla semmonen sana mikä kuvais..."*

Sara rationalisoi kannabiksen käyttöön liittyväksi erilaisiin henkisiin harjoitteisiin, jotka kiinnittyvät huumeiden käytön tajuntaa laajentaviin henkisiin traditioihin. Kuten Sara, myös monet muut haastattelemani ihmiset kokivat hankalaksi määritellä omaa kannabiksen kanssa tekemisissä olemistaan vakiintuneilla huumeiden käyttötapojen käsitteellistyksillä. Yleisiä, kirjallisuudessa tavattavia huumeiden käyttöä kuvaavia sanoja ovat ainakin viihdekäyttö, riippuvuuskäyttö, säännöllinen ja satunnaiskäyttö sekä lääke-/lääkinnällinen käyttö (esim. Becker 1953; 1963; Goode 1970; Hakkarainen & Metso 2003; Kekoni 2007; Salasuo & Rantala 2002; Salasuo 2004). Käsitekategorisoinneilla on merkitystä esimerkiksi sen kannalta, millaista hallintaa käyttöön kohdistetaan ja miten haitallisena käyttöä pidetään palvelujärjestelmän näkökulmasta. Määrittelyn hankaluus tuli näkyväksi erityisesti pyytäessään haastateltavia kuvailemaan kannabiksen käytön merkityksiä omalle elämälleen.

E: *"Mitä kannabiksen käyttö sulle on?"*

Airi: *"Se on jännä, koska sekin vaihtelee mitä se mulle on. Sillon muutama vuosi sitten se on voinut olla vähän semmonen lääke abdistukseen ja että tavallaan, että sulle tulee hyvä olo siitä. - - Mutta ehkä nykyään se on semmonen... Enemmän liittyy rentoutukseen ja joskus jos on ollut pitkä päivä töissä niin on kiva mennä kotiin ja polttaa joku jointti tai vastaavaa ja sit vaan olla. Tuntuu, et sillon sun ei tarvi aatella mitään ja sä voit olla vaan ihan rauhassa ja rentoutuu."*

Kerronnassaan haastateltavat hakivat yhteisymmärrystä välillemme tuttujen käsitteiden kautta, kuten Airi käyttää ilmaisuja 'lääke' tai 'rentoutus'. Tämän lisäksi he kuitenkin selittivät ja avasivat minulle omaa kannabissuhdettaan yleisiä kategorisointeja laajemmin. Esimerkiksi Airi kuvaa kannabiksen olleen aiemmin hänelle 'vähän semmonen lääke' ja lisää tarkennuksena, että 'tavallaan, että sulle tulee hyvä olo siitä'. Aineistostani tulee esille, etteivät yleisesti tunnetut käsitteet ole riittävän kattavia kuvaamaan valtakulttuuriin sosiaalisesti integroituneessa elämäntilanteessa olevien ihmisten kannabiksen käyttötapoja. Heidän kannabiksen käytölleen antamat merkitykset eivät ole tarkkarajaisia vaan vaikeasti nimettäviä ja eri elämäntilanteisiin ulottuvia toimintoja.

Haastateltavien vaikeus määritellä käyttötapaansa ja käytön merkityksiä elämässään on ymmärrettävää, koska merkittävä osa julkisesta kannabiskeskustelusta rakentuu ammattilaispuheen varaan. Kannabiskeskustelua käydään siis sellaisten henkilöiden toimesta, jotka eivät puhujina asemoidu kannabista käyttävään posi-

tioon vaan ns. ulkopuoliseksi tietäjiksi (vrt. Harrikari 2008). Ulkopuolisen tietäjän asema muovaa kannabiksen käyttöä koskevaa asiantuntijuutta, diskursseja ja sallittuja näkökulmia kannabisilmiöön. Sosiaalisesti integroituneen kannabiksen käytön näkökulmasta kirjallisuudessa tavattavat huumeiden käyttötapojen käsitteellistykset tuntuvat epäsovivilta ja ulkopuolelta annetuilta. Alla olevassa sitaatissa Kimmo tuo esiin turhautumistaan olemassa oleviin käsitteisiin ja niiden merkityssisältöihin.

Kimmo: ”Mua ärsyttää niin sikana se, että miten joku muu vois määritellä toiselle, et onks se nyt lääkekäyttöä vai viihdekäyttöä ja mitä se edes kenellekään kuuluu, jos se onki viihdekäyttöä. Ja mun mielestä, jos ihminen polttaa [kannabista] silloin tällön niin minusta on ihan typerää, että sen täytyy pelätä sitä.”

Haastattelemieni ihmisten kannabiksen käyttötavat vaihtelevat, minkä vuoksi käytön merkitysten kuvaaminen yhden valitun kategorian kautta tuntui heistä vaikealta. Toisaalta osa heistä ei halunnut tai kokenut tarvetta määritellä käyttötapaansa johonkin erityiseen kategoriaan. Haastatellut kuvasivat kannabiksen käyttöönsä vaihtelevasti satunnaiseksi, säännölliseksi, lääkinnälliseksi ja viihteelliseksi. Kutsun valtakulttuuriin sosiaalisesti integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvaa kannabiksen käyttöä *omaehtoiseksi käytöksi*, koska mikään aiemmista käsitteellistyksistä ei ota haltuun tutkimukseni kohdeilmiötä riittävän osuvasti. Omaehtoinen käyttö sanoittaa tutkimusilmiötä monellakin tapaa: se tuo esiin henkilöiden perehtyneisyyden kannabikseen päihteenä ja sanoittaa heidän omaa näkemystään käyttämisestä harkittuna valintana ja itselle sopivana päihteenä sen sijaan, että he olisivat huumeen orjia (vrt. Bruun & Christie 1986).

Lisäksi omaehtoisuus paikantaa kannabiksen käytön osaksi heidän elämismaailmaansa ja irrottaa kannabiksen käytön aiempien käsitteellistysten assosiaatioista. Kannabiksen käyttö omaehtoisena, harkittuna valintana haastaa vallalla olevaa diskurssia huumeiden käytöstä lähtökohtaisesti ongelmallisena hyvinvointi- ja turvallisuusriskinä (Bruun & Christie 1986; Partanen 2002). Samalla se siirtää ruumista ja terveyttä koskevaa institutionaalista määrittely- ja hallintavaltaa ihmiselle itselleen. Omaehtoisuuskäsitteen tarkoituksena ei ole kiistää kannabiksen käytön riskejä, vaan tuoda esiin haastateltavien omaa kokemusmaailmaa sekä vastata heidän tarpeeseensa moninäkökulmaistaa yhteiskunnallista kannabiskeskustelua.

5.3 Oikeudenmukaisuuden korostaminen

Haastateltujen kerronnassa toistuu ajatus omaehtoisesta kannabiksen käytöstä uhrittomana rikoksena, joka ei ole kosketuksissa järjestäytyneisiin rikollisiin huume-markkinoihin (ks. Perälä 2011). Sen sijaan käyttö ja kotikasvatus tapahtuu pääasiassa oman elämän ja pienen sosiaalisen piirin sisällä. Haastattelut käyttävät kannabista

eri tarkoituksiin tasapainoisen, valtakulttuurin normien mukaisen arjen osana. Yksi keskeinen rationaliteetti kannabiksen käytölle on se, että ihmiset kokevat, että heillä tulisi olla oikeus käyttää kannabista. Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kriminalisointi ja siihen kohdistuvat kontrollitoimenpiteet näyttäytyvät haastateltaville epäoikeudenmukaisina, sillä niissä puututaan ihmisen yksilönvapauksiin, kuten keholliseen autonomiaan ja kotirauhaan.

Eki: ”Et se mitä mä teen täällä omassa asunnossani verhojen takana. Niin jos mä teen sen yksin ja mä en vahingoita siinä itseäni enkä ketään muita. Niin, en mä ymmärrä miten joku voi puuttua siihen niin ku millään tavalla.”

Vuosikymmeniä omaehtoisesti kannabista käyttäneen Ekin oikeustajuun nykyisen kontrollipolitiikka ei vastaa. Hän rationalisoi toimintaansa tuoden esille inttiimin tilan; kodin ja julkisen kontrollin välistä ristiriitaa. Logiikkana on se, että koska hän käyttää kannabista omassa kodissaan, eikä vahingoita kannabiksen käytöllään ketään, kannabiksen käyttöön puuttuminen on epäoikeudenmukaista. Ekin rationalisointi muistuttaa aristoteelista jakoa kodin yksityisen alueeseen (*oikos*) ja kodin ulkopuoliseen, julkiseen poliittiseen alueeseen (*polis*). Giorgio Agamben (1998) toteaa kuitenkin, ettei nykyisessä yhteiskunnassa voi auktoriteettivallan vuoksi tehdä kreikkalaistyyppistä jakoa politiikasta vapaaseen yksityiseen ja julkiseen politiikan elämäalueeseen. Auktoriteettivallalla on oikeus puuttua yksityiseen elämään huolehtiessaan julkisen yhteiskuntaelämän edusta. (DeCaroli 2013.)

Auktoriteettivallan rikosoikeudellisen puuttumisen perimmäisenä ideana on rangaistusten pelotevaikutus, jolla pyritään kannustamaan kansalaisia kohti lainkuuliaista käyttäytymistä (Yli-Hemminki ym., 2022). Pelotevaikutusta koskeva keskustelu on ristiriitainen: on esitetty kriittisiä pohdintoja siitä, tarvitseeko oikeustomella olla kasvatustehtäviä, mutta toisaalta lain kunnioittamista pidetään tärkeänä (esim. Andenaes 1974; Yli-Hemminki ym. 2022). Asseri kertoo, että poliisi löysi 2000-luvun alkupuolella hänen ja hänen ystäviensä kasvattamat kannabiskasvit. Asseri oli tapahtuman aikaan alaikäinen, mikä hyvin mahdollisesti vaikutti poliisin toimintaan kiinniottotilanteessa.

”--muistan vielä yksityiskohtana, miten se niin ku vanhempi konstaapeli sit sano, kun me odotettiin siin joku tunti siin eteisessä käsirautoissa, - - ja sit se koko sen ajan vaan puhu, että kuinka me ei olla luettu yhtään kirjoja ja hän on nähny sata meitä samanlaista ja me yritettiin protestoida, että no minä olen kyllä lukenut kirjoja jo neljävuotiaasta asti ja ei se kuunnellu ollenkaan ja se vaan sano, et hän on nähny meitä sata samanlaista ja tää on nyt ensimmäinen putkakeikka ja tän jälkeen meil on vankilahommat edessä ja - - Siinä kerrostalon kaikki ihmiset katso, ku ne maijat oli siel pihalla ja meidät vietiin käsirautoissa sielt suurieleisesti autoon ja poliisit otti vastaan. Ja meidät vietiin huoneeseen mis meidän käskettiin pyllistää alasti, et nyt tutkitaan peräsuoli, et sinne ei

oo laitettu mitään huumeita, mut kuitenkin samaan aikaan mun takin taskussa oli pala hasista mikä oli siel vieläki ku mä pääsin sielt pois. Tarkotus oli pelkästään nöyryyttää ja häpäistä.”

Asseri kertoo poliisin maalailleen heille rikollisen uraa todeten, että ’tää on nyt ensimmäinen putkakeikka ja tän jälkeen meil [nuorilla] on vankilahommat edessä. Poliisin puheella oli mahdollisesti kasvatuksellinen tarkoitus, mutta samalla hänen puheessaan on toiseuttava sävy. Kielellä on suuri merkitys todellisuuden konstruoinnina ja poliisin valta-asema lisää hänen positiostaan lausuttujen asioiden painoarvoa.

Hallinnallisuuden näkökulmasta lainkuuliaisuuteen kannustamisessa on kyse normaalistavasta vallasta, jolla ihmisiä pyritään sopeuttamaan yhteiskuntakelpoisiksi, tuottaviksi kansalaisiksi (Foucault 1991; Miller & Rose 2008, 33) Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että toimivin pelotevaikutus on sosiaalisella sanktiolla, kuten stigmalla (Funk 2004). Huomionarvoista kuitenkin on, että juridiseen sanktioon liittyy myös sosiaalinen ulottuvuus, sillä rikollisuus on stigmatisoitua. Kannabiksen käytön kontekstissa stigmat kasautuvat kaksinkertaisiksi, sillä sekä huumeiden käyttöä että rikollisuutta koskee häpeäleima. Haastateltavat eivät näe kannabiksen käytön hyvinvointiriskejä riittävänä perusteluna rankaista ihmisiä, vaan kuvaavat kannabiksen käytön kriminalisointia syrjäyttäviä vaikutuksia:

Otso: ”Ainaki semmonen mitä tuli mieleen on se, että kyllä tässä nyt ihan oikeesti pitäis alkaa miettimään näitä syrjäytymiseen... Näitä tämmösiä juridisia pykäliä ja semmosia syy-seuraussuhteita, mitkä ihan selkeesti on negatiivisia yksilölle- ”

Kimmo: ”Niin sen sijaan, että ihmiset sais laillisesti ja turvallisesti, niin ne ajetaan nyt harmaalle alueelle ja jopa laittomuuksiin, jossa on sitten ihan eri tavalla riskitekijöitä ja haittavaikutuksia. Rikollisuus ja sen tukeminen, epäpuhtaudet, epäluotettavuus, mahdollisesti jopa myrkyt ja mitä vaan niis tuotteis voi sit niin ku olla. ”

Otson ja Kimmon mukaan kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kriminalisoinnilla on rooli syrjäytymisen osatekijänä. Kansalaisten huumeasenteet ovat kannabiksen osalta vuosien mittaan vapautuneet merkittävästi, mutta edelleenkin elämänkulkunsa aikana kannabiksen käytöstä tai kotikasvatuksesta kiinni jääminen voi muodostua esteeksi joillekin uratoiveille tai muille tulevaisuuden mahdollisuuksille (vrt. Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2023). Vallitseva huume politiikan regiimi perustuu hallinnan järjelyyn, joka mukaan puuttumalla kaikkeen huumeiden käyttöön voidaan tukea kansalaisia pois syrjäytymispolulta ja edistää kansanterveyttä (Suomen Huumestrategia 1997; Kaisto & Pyykkönen 2010; Miller & Rose 2008). Huumevalvonnan kohteeksi joutumisella on kuitenkin tulevaisuudensuunnitelmia rajoittava ja stigmatisoiva kääntöpuolensa (Miller & Rose 2008). Kannabiksen

kanssa tekemisissä olemisen jatkumisen kannalta laittomuudella ole haastateltavien mukaan yhtä suuri merkitys kuin sosiaalisilla seuraamuksilla.

Oskari: *Mun käyttäytymistä ohjaa ehkä enemmän ne mielikuvat, koska laistahan mä en sinänsä ehkä välitä. Vaan se tulee siellä enempi just nää mielipiteet ja asenteet.*

Laittomuutta merkittävämpi syy kannabiksen käytön piilottelulle on huoli leima-utumisesta ja ulossulkemisesta. Oskari tuo esiin, että yleiset mielipiteet ja asenteet kannabiksen käytöstä vaikuttavat hänen tarpeeseensa salata kannabiksen käyttöä. Yleinen asenneilmapiiri siis sisäistyy itsehallinnaksi, joka on hallinnan käytänteistä hienovaraisin, ja tunkeutuu yksityiselle elämänalueelle ja mieleen (esim. Selin 2010, 220). Tyypillisesti oikeudenmukaisuuden korostaminen tarkoitti aineistossa omaan kokemustietoon pohjaavaa tapaa peilata kannabisilmiöön liittyviä moraalikysymyksiä. Kokemustieto avasi mahdollisuuden reflektoida valtakunnallisen normin ja sääntöjä. Osalle haastatelluista kokemuksen kautta avautunut näkökulma herätti uhmakkuutta oikeudellista sääntelyä kohtaan:

Asseri: *Ne juridiset on semmoset enemmän... Ku sitä on aina niin pieniä määriä itellä, että se on vähän semmonen, että no sakottakaa jos sakotatte. Ei se minua haittaa, että en mää muokkaa mun elämää vaan jonku paskan lakipykälän takia. Ne on tavallaan siellä ja ne on joskus tehty ja on arvottu seikkyt luvulla ja ei se niinkö siihen omaan.... Mut se on vaan omakohtanen näkökulma.*

Asseri ilmaisee turhautumistaan lainsäädäntöä kohtaan kertoessaan, ettei aio muokata elämäänsä 'vaan jonku paskan lakipykälän takia', joka on 'joskus tehty ja on arvottu seikkyt luvulla'. Arpomisella Asseri viittaa nykyisen huumausainelainsäädännön historiaan: Suuren valiokunnan kanta huumeiden käyttöön ratkaistiin arvalla vuonna 1971. Eduskunta kuitenkin äänesti käytön kriminalisoinnista, äänin 92 puolesta, 80 vastaan, 27 poissa. Lopullista päätöstä huumeiden käytön kriminalisointikysymyksestä ei siis ratkaistu arvalla. (Putkonen & Parhi 2019, 636.)

Asserin puheen ytimessä on nähtävissä hänen ajatuksensa rankaisemisen turhuudesta. Hän pitää rangaistuksia pienistä hallussapitomääristä merkityksettöminä ja käytön laittomuus turhauttaa häntä. Huumausainelainsäädännön rankaisupolitiikka näyttäytyy haastateltujen arkitodellisuuden näkökulmasta johonkin muuhun huumeiden käyttöön kohdistuvana, ja kannabiksen käytön lopettamista laittomuuden vuoksi pidetään sen vuoksi perusteettomana. Kannabisilmiön hallinnan rationalisointiin kuuluvat kansanterveyden edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen tavoitteet eivät omaehtoisesti käyttävien näkökulmasta tunnu koskettavan heidän arkeaan.

Yhteiskunnallinen keskustelu kansallisen huumausainelainsäädännön sosiaalisista vaikutuksista on ollut erityisen elävää THL:n ulostulon jälkeen vuonna 2018, jonka mukaan huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua (Hakkarainen &

Tammi 2018). Kannabiksen osalta keskustelua on käyty säätelyn keventämisestä², kuten käytön dekriminalisoimisesta. Säätelyn keveneminen tarkoittaa dekriminalisaation kohdalla kuitenkin vain kannabiksen käytön rikosoikeudellisesta rangaistavuudesta luopumista, ei käytön vapauttamista: dekriminalisaatio kääntää huumekontrollin fokuksen oikeudellisesta kehyksestä entistä vahvemmin hoivavaltaan (Unlu ym. 2020, 17). Haastatelluista esimerkiksi Otso toi esille kritiikin hoivavaltaa kohtaan.

Otso: ”- - ku on keskusteltu kannabiksen dekriminalisoimisesta niin se tulokulma niin ku usein on myös sitä puoltavilla se, että ihmisten pitää päästä hoitoon ja ihmisten pitää päästä hoitoon. -- Et ne olis potilaita tai kuntoutujia, niin mistä ne kuntoutuu jos ne elää vaan niiden elämää? Että... Ebkä mä näkisin, että se tulokulma pitäa muuttaa hirveen paljon monipuolisemmaks, että ne ihmiset jotka joutuu terveydellisiin ongelmiin päihteiden kanssa, niin niitä hoidetaan niin kun päihteiden ongelmakäyttäjinä terveydenhuollon piirissä. Ja sit ne ihmiset, kenelle ei tuu mitään terveydellisiä tai sosiaalisia tai mitään ongelmia siitä, niin ne sit vois elää rauhassa sitä omaa elämäänsä.”

Otso kritisoi kannabispolitiikkaan liittyvää biovaltaa, kuten useat muutkin haastateltavat. Biovalta näyttäytyy aineistossani muun muassa kokemuksina kannabiksen käytön ylimitoitettuna ja ongelmalähtöisenä tarkkailuna sote-palvelujärjestelmässä, huumeseulojen synnyttämisenä sekä ohjaamisena kuntoutukseen tai muuhun hoitoon, vaikka arjen kokonaistilanteen huomioon ottaen tarvetta hoidolle ole. Lisäksi biovalta ilmenee haastateltujen kerronnassa ruumiintarkastuksina, kotietsintöinä ja mielenterveyshoidon tai erilaisten lääkehoitojen epäämisinä. Biovalta saa oikeutuksensa kansanterveydellisistä ja yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämiseen tähtäävistä tavoitteistaan, joiden kautta kannabisilmiö asemoidaan julkisen huolen kohteeksi (Helén 2010, 32).

Dekriminalisoinnissa ei kannabista käyttävien ihmisten näkökulmasta ole kyse kannabiksen ’vapauttamisesta’, kuten toisinaan julkisessa keskustelussa kuulee sanottavan. Dekriminalisointi tekee kannabista käyttävistä ihmisistä potilaita ja kuntoutujia, kuten Otso kuvaa, ja siten sosiaali- ja terveydenhuollollisen hallinnan kohteita. Otson mukaan oikeudenmukainen huumepolitiikka olisi lähtökohdiltaan toisenlainen: avun tarpeessa olevien tulisi päästä tuen piiriin. Sen sijaan ihmisen kannabiksen käyttöön ei pitäisi automaattisesti liittää kuntoutumisen tarvetta, eikä tätä pitäisi myöskään poliittisessa keskustelussa korostaa vaan tuoda enemmän esille käytön moninaisia päämääriä ja merkityksiä.

Julkisissa asiantuntijakeskusteluissa kuntoutuksen tarpeessa olevat kannabista käyttävät ihmiset asemoidaan vajaakuntoisen, toipujan tai huolenpitoa tarvitse-

2 Kansalaisaloitteet Kansalaisaloite Kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi (2019) sekä Cannabis lailliseksi, säännellyksi ja verolle (2022).

van subjektiasemiin. Tällaiset medikalisoituneen hallintavallan subjektiasemat pitävät sisällään niiden toimijuutta koskevia odotuksia, rajoitteita ja mahdollisuuksia (vrt. Tammi 2007, 26). Hoito on nähtävinä hoivaavana valtana, jolla on muuhunkin kuin huumausaineiden käyttöön liittyvä pitkä historia. Esimerkiksi sääntöjä tottelemattomien, pahantapaisten ja normeista poikkeavien lasten 'parantavaa käsittelyä' on tehty erilaisten lääkkeiden, hoitojen, terapioiden ja ympäristön vaihdoksien keinoin esimerkiksi laitokseen sijoittamalla (ks. Markkola 2002; Pekkarinen 2015).

Yksilökeskeinen lähestymistapa huumepolitiikkaan ottaa lähtökohdakseen yksilön toiminnan ongelmallisuuden ja yksilökohtaisen muutostarpeen. Olipa kyse sitten kriminaalikontrollin tai terveydenhuollon kontrollin käytännöistä, niiden molempien lähtökohtana on huumeiden käytön näkeminen poikkeavuutena. Tällöin siihen puuttumisen yhteiskunnallinen funktio on luoda poikkeavasti käyttäytyvälle huumeen käyttäjälle legitiimi polku takaisin yhteiskunnan normatiiviseen, täysivaltaiseen kansalaisuuteen. Kannabiksen kanssa kosketuksissa olevat ihmiset kyseenalaistavat tämän.

5.4 Tasapainotteleva rationalisointi

Haastateltavat tuottivat tasapainottelevaa järkeilyä kannabiksen kanssa tekemisissä olemiselleen asettamalla vuoropuheluun kannabisilmiötä koskevia vallitsevia totuuskäsityksiä ja omaa kokemustietoaan. Tasapainotteleva rationalisointi toi syvyyttä aiempaan tutkimustietoon, jonka mukaan kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen yleistyy, vaikka ihmiset tuntevat kannabiksen riskejä sekä kielteisiä vaikutuksia ja tietävät sen olevan laitonta (Hakkarainen, Perälä & Metso 2011; Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2023).

Suurimpana riskinä haastateltavat nostivat esiin laittomilla huumausainemarkkinoilla myytävien kannabistuotteiden erittäin korkeat THC-pitoisuudet ja laittomuudesta johtuvan sattumanvaraisuuden kannabistuotteiden koostumuksissa. Riskejä liitettiin myös kannabiksen käyttöhetken ympäristöön, seuraan ja elämäntilanteeseen. Huumetutkimuksessa, ja nykyään usein myös tavallisissa kahvipöytäkeskusteluissa, kuulee käytettävän ilmausta *set & setting*, joka on alun perin 1960-luvun psykedeelitutkimuksesta peräisin. Sillä tarkoitetaan ympäristön, seuran sekä mielen tilan ja elämäntilanteen merkityksiä sille, miten käytetyn päihteen vaikutus koetaan (Hartogshon 2017). Haastateltavat paikansivat edellä mainitut riskit nimenomaan muiden, erityisesti ennestään kokemattomien ihmisten kannabiksen käyttöön, ei heihin itseensä. Olli kokee huolta erityisesti ensikokeilijoista, jotka voivat luulla, että 'miedoksi päihteeksi' julkisessa keskustelussa kutsuttua kannabista voi käyttää huolettomasti:

Olli: ”-- Oon huomannu että mediassa puhutaan kannabiksesta usein mietona päihteenä ja sit... Se lähtee siitä, että se ei todellakaan ole mikään mieto päihde, varsinkä jos puhutaan näistä nykyajan jalostetuista lajikkeista. Et mä vertaan sitä ihan täysin joihinki muihin psykedeeleihin. Et se voi olla kyllä ihan tosi voimakas. Mut ku siitä puhutaan mietona päihteenä ja ihmisillä on huonoja kokemuksia, niin ei ikinä puhuta siitä, että sen kans pitä olla ihan yhtä tärkeää se, että ... set ja setting, se on se klisee, mut että missä mielentilassa, paikassa ja minkälaisessa seurassa ja tällä tavalla.”

Verratessaan nykyajan kannabislajikkeita psykedeeleihin Olli kuvaa jalostettujen lajikkeiden voimakkuutta ja painottaa sitä, että puhe ’miedosta päihtestä’ voi johtaa väärin mielikuviin. Rikollisilta järjestyneillä huumemarkkinoilta ostettua kannabista pidetään arvaamattomana ja jopa turvattomana. Käytetyn kannabiksen turvallisuus ja ennakoitavuus on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa myös yksi yleinen kannabiksen kotikasvattamisen perustelu. (vrt. EMCDDA 2022; Hakkarainen, Perälä & Metso 2011.)

Kolmantena merkittävänä kannabiksen käytön riskinä haastatellut toivat esiin passivoivan psykofarmakologinen vaikutuksen, jos käyttö on liiallista ja runsasta, eikä elämässä ei ole riittävästi muuta sisältöä. Esimerkiksi Justuksen näkemys on, että passivoiva vaikutus johtuu kannabiksen tuomasta tyytyväisyyden tunteesta.

Justus: ”-Koska se antaa semmosen niin ku tyytyväisyyden tunteen pelkästään se itsessään, niin sit se saattaa johtaa siihen, että ihminen jää ikään ku siihen tyytyväisyyden tunteeseen ja sit ei tuu semmosta, mikä yleensä sitten tulee niin ku semmonen jos ei saa mitään aikaan ja jää jumiin, niin sitte tulee semmonen et ei hitto mun on pakko nousta, nyt on niin karmee olo tässä, että on pakko ikään ku nousta tästä ja tehdä jotain.”

Tyytyväinen ihminen ei välttämättä koe tarvetta pyrkiä kohti mitään, vaan nauttii mielihyvän tunteestaan. Päihtymystilaan liittyvä mielihyvä on inhimillistä, ja mielihyvän tavoittelu ylipäättään on osa hyvinvointikäyttäytymistä (vrt. Hautala ym. 2018, 96). Silti, jotta mielihyvän tavoittelu pysyisi ongelmattomana, sen on oltava omaehtoista ja muuta elämän mahdollistavaa. Muutoin mielihyvän tavoittelu voi muuttua pakonomaiseksi (Salasuo 2013; Tammi & Raento 2013). Osalla haastateltavista oli käyttöhistoriansa ajalta kokemuksia ajanjaksoista, jolloin kannabiksen käyttö on muodostunut liialliseksi, ja he tunnistivat siitä addiktion piirteitä.

Kaapo: ”--kyllä mulla on ollu semmonen elämänvaihe, jollon mää poltin liikaa. Mutta se oli semmosta, että join kaljaa ja poltin pilvee puoli vuotta suurin piirtein aika... No ei ihan päivittäin, mutta melkein. Siihen liitty semmonen, että kun se elämä oli mennyt niin vakavasti ja monipuolisesti solmuun, niin sit sitä halus vaan paeta sitä todellisuutta ja sitä itsensä kohtaamista. -- Se on semmonen vyyhti, johon on liittyny ne päihtet siinä elämänvaiheessa.”

Kaapon kohdalla liiallinen päihteiden käyttö liittyi elämän solmukohtaan, jossa päihteet tarjosivat mahdollisuuden paeta hankalaa tilannetta. Hän kuvaa mennyttä elämäntilannettaan vyyhtinä, eli monien haasteiden summana. Kaapo rationalisoi käyttöönsä tuomalla esille käyttöön liittyvää funktiota vaikeassa elämäntilanteessa. Kannabista käyttävät ihmiset rikkovat yhteiskunnallista moraalikoodia jo kannabiksen käytöllään, minkä vuoksi itsekontrolli ja tarve osoittaa hallitsevansa kannabiksen käyttönsä koettiin aineistossa tärkeänä.

Omaehtoisien käytön ytimessä on haastateltavien jakama ajatus siitä, että kannabiksen käytön riskien ja hyvien käyttökokemusten välille on mahdollista löytää tasapaino. Aikuistumisen myötä haastateltavien poliisikohtaamiset ovat vähentyneet. Moni heistä on vartuttuaan löytänyt oman paikkansa yhteiskunnassa, työllistynyt ja usein myös keskiluokkaistunut, jolloin kannabiksen käyttö on asettunutkin osaksi aivan uuden näköistä, tasapainoista ja monipuolista arjen kokonaisuutta.

Kotikasvatus tai kotikasvattajien tunteminen on tyypillisesti mahdollistanut heille riippumattomuuden rikollisista huumemarkkinoista, mikä helpottaa kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kätkemisen. Samalla heidän kannabissuhteensa on muuttunut aikuistumisen myötä jännittävästä ja mystisestä päihtymisen tavoittelusta kohti elämäntyyliä, johon cannabis kuuluu osana heidän arvostamaansa vakaata arkea. Vakaan arjen rakentamista on tukenut yhtäältä yhteiskunnassa kiinni pitävät seikat, kuten hyvät läheissuhteet ja koulunkäynnin sujuminen, toisaalta myös toistuvien poliisikohtaamisten välttäminen. Olli kuvaa iän mukanaan tuomaa elämäntilanteen muutosta:

Olli: ”Mut ei täs ku ei oo moneen vuoteen ollu mitään ongelmaa virkavallan kanssa ja elää ihan normaali elämää, niin ei mulla periaatteessa laittomuuden aikanakaan enää tälleen vanhemmalla iällä, niin ei se juuri aiheuta mulle henkilökohtaisesti ongelmia. Tietty pientä salailua, että kasvatusta ei ehkä kannata huudella joka baarikeskustelussa.”

Ollin kuvaus omasta suhteestaan auktoriteettivaltaa käyttäviin viranomaisiin on tyypillinen aikuistuneiden, omaehtoisesti kannabista käyttävien ihmisten kohdalla. Hän tuo esiin, että vaikka laittomuus tuo vähemmän hankaluuksia hänen elämäänsä nykyään, hän ei pysty olemaan kannabisasiasta avoin vaan joutuu salailemaan sitä. Vakaat arki vähentää kannabiksen käytön mahdollisia kielteisiä vaikutuksia elämäntilanteeseen, mutta laittomuuden mukanaan tuomat mahdolliset sanktiot koetaan edelleen uhkana. Haastateltavien asenteet kontrollitoimenpiteiden kohteena olemiseen ovat aikuiseksi tultua muuttuneet ymmärrettävämmäksi.

Arvo: Niin, ei siinä on mun mielestä mitään. Et kyl mä tiedän, et kun mä käytän kannabista niin sillan tällön tulee tilanteita kun joutuu poliisin kaa tekemisiin ja sit mä vaan koitan tehdä siitä itelleni mut myös poliisille mahdollisimman miellyttävän ja semmosen sujuvan prosessin ikään ku.”

Arvo suhtautuu ymmärtäväisesti siihen, että kannabiksen kanssa tekemisissä olemisesta seuraa myös välillä lainvalvojan puuttumista. Hänen mukaansa poliisin kanssa käydyissä keskusteluissa ei korostu vastakkainasettelu, vaan hän pyrkii itse hakemaan niissä konsensusta ja yhteisymmärrystä. Tasapainottelevalla rationalisoinnille tyypillisiä piirteitä olivat juuri joustavuus ja moninäkökulmaisuus. Tasapainotteleva rationalisointi tuo esiin, että kannabista käyttävät ihmiset tunnistavat kannabiksen käytön riskejä ja puntaroivat kannabiksen käytön roolia omissa elämissään.

Kannabiksen käyttö näyttäytyy haastateltavien kerronnassa läpi mietittynä valintana, mikä haastaa sitä ongelmakeskeistä huumepoliittista näkökulmaa, jolla kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kontrollointia perustellaan. Kontrollipoliitiikan ytimessä on ajatus yhteiskunnallisen turvallisuuden, yhteiskuntajärjestyksen ja kansanterveyden edistämisen tavoitteista (Suomen Huumestrategia 1997). Kannabiksen käytön yleistyessä ja monipuolistuessa näitä perusteluja on syytä tarkistaa ja tarkentaa.

6 Kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuvat hallinnan muodot

Kokemukset hallintavallan käytänteistä jakautuvat analyysin mukaan 1) lainvalvontaan, 2) hoivaavan valtaan sekä 3) sisäistyneeseen itsehallintaan. Huumevalvontaa koskevat kontrollipolitiikan kokemukset korostuvat haastateltavien kerronnassa. Haastateltavien lainvalvontakertomukset koskevat pääasiassa kohtaamisia poliisin ja tullin kanssa. Hoivaava valta puolestaan tarkoittaa sote-palvelujärjestelmän piirissä tapahtuvaa vallankäyttöä. Nämä kertomukset sijoittuvat työterveyteen, kuntoutusyksiköihin, Kansaneläkelaitokselle tai poliklinikkakäynneille.

Haastateltavat kuvasivat itsehallintaa kertoessaan käyttöön liittyvästä itsekuristaan, jonka he hahmottivat elämänhallinnan muotona. Lisäksi itsehallinta näyttäytyi haastateltujen kerronnassa arjen strategioina, joiden avulla he pyrkivät välttämään hallinnan kohteeksi joutumista sekä ylläpitämään elämänhallintaansa. Analyysi osoittaa, että institutionaaliseen kategorisoimiseen ja subjektiasemointiin perustuvat hallintavallan rakenteet joutuvat törmäyskurssille kannabista käyttävien ihmisten sosiaalisesti integroituneiden elämäntilanteiden kanssa. Lisäksi haastateltujen kerronnasta käy ilmi, että aikuiseksi kasvamisen myötä ulkoisen hallinnan, kuten lainvalvonnan tai hoivaavan vallan puuttumiset vähenevät heidän elämässään, samalla itsehallinnan merkityksen korostuessa. Seuraavassa taulukossa 5. on kuvattu hallintavallan muodot, joita avaan seuraavissa alaluvuissa.

Taulukko 5. Kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen hallinnan muodot aineistossa

Hallinnan muodot	Toimijat	Hallinnan teknologiat
Lainvalvonta	Poliisi, Tulli	Puhuttaminen, kuulustelu, dokumentointi, rangaistuksen pelote, pysäyttäminen ja kiinniotto, kotietsintä, henkilöntarkastus, huumeaselonta, sakko, putkaan vieminen, fyysinen rajoittaminen ja ohjaaminen.
Hoivaava valta	Terveystieteiden tutkimuskeskus, sosiaalihuolto, Kela	dokumentointi, avun ehtona potilaan yhteistyökykyisyys, erityisasiantuntijuuteen liittyvä professionaalinen autonomia, diagnosoiminen, lääketieteelliset toimenpiteet, avun epääminen.
Itsen hallinta	Kannabiksen kanssa tekemisissä oleva ihminen	Käyttötilanteiden rajaaminen tai valikointi, kotikasvatuksen pitäminen salassa, kotikasvatuksen ja käytön taukojaksot, rikollisten huumeiden markkinoiden välttely, tasapainoisen ja sisällöltään monipuolisen elämäntilanteen ylläpitäminen, aktivismit.

6.1 Lainvalvonta

Huumevalvonta perustuu auktoriteettivaltaan, joka kuuluu olennaisesti poliisin tehtäviin, mutta myös tullilla on rooli postitettujen ja tilattujen huumeainelähetysten tarkastusten ja jatkokäsittelyjen osalta (ks. Kinnunen 2008). Poliisin tehtävistä ja toimivaltuuksista huumevalvonnassa säädetään Poliisilaissa (872/2011) ja tullin toimivaltuuksista ja tehtävistä puolestaan säädetään Tullilaissa (304/2016). Lisäksi huumevalvontaa koskevat tehtävät perustuvat viranomaisesta riippumatta myös Huumeainelakiin (373/2008) ja Rikoslakiin (39/1889). Auktoriteettivallan käytänteissä keskeisiä ovat autoritaariset kurinpidolliset hallinnan tekniikat, mutta myös biopolitiikan näkökulmilla, kuten moraalipuheella on siinä osansa (vrt. esim. Selin 2010, 219).

Poliisin ja haastateltujen välisinä kohtaamispaikkoja aineistossa olivat tavallisesti joko kadunvarsi tai jonkun koti. Katu on julkista tilaa, joka on lähtökohtaisesti kaikkien vapaasti käytettävissä. Kuitenkin julkiset ja puolijulkiset (kaupat, virastot, liiketilat jne.) tilat hahmotetaan myös riskien ja mahdollisten uhkatekijöiden alueina. Riskeihin ja uhkiin varautuminen on tarkoittanut esimerkiksi viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana perinteistä poliisin katupartiointia sekä kamera-valvonnan yleistymistä. Julkinen tila on siis myös kontrolloitua ja turvallisuusjärjes-

telyjen rajaamaa. (Agamben 1998, 105; Foucault 1980; Ericson & Haggerty 1997; Kinnunen 2008; Törrönen 2004.)

Voidaan myös ajatella, että katujen hallinnassa on kyse julkisen tilan puhdistamisesta ei-toivottavista ihmisryhmistä tai käytöksestä. Ei-toivottavuus määrittyy usein turvallisuus- ja viihtyvyyšnäkökulmien kautta: heillä, joilla on auktoriteettivaltaa, on oikeus poistaa julkisista ja puolijulkisista tiloista ihmiset, joiden käyttäytyminen lasketaan epäturvalliseksi, epäilyttäväksi tai riskiksi (esim. Garland 2002; Kinnunen 2008). Kaduilla ja julkisissa tiloissa tällaista auktoriteettivaltaa käyttäviä toimijoita ovat esimerkiksi poliisit, vartijat ja ovimiehet.

Haastattelemieni ihmisten kuvauksissa tulee ilmi katuympäristöön sijoittuvaa lainvalvontaa, joka saa ilmiänsä puhuttamisina ja henkilötarkastuksina, joissa tutkitaan vaatteet ja laukut. Kaduilla tapahtuva poliisien toteuttama lainvalvonta näyttäytyi haastateltavien kertomuksissa ohjaavaana, rutiininomaisena ja keskustelevana toimintana. Kinnunen (2008; ks. myös Korander 2014, 160) ovat todenneet, että katupysäytyksiä tehdään tavallisesti liikennevalvonnan tai muun jokapäiväisen järjestyksenvalvonnan yhteydessä. Syynä ei ole siis esimerkiksi olemassa oleva rikosprosessista johtuva seuranta. Petteri kuvaa yhtä tällaista kiinniottotilannetta Hänellä on pitkä kokemushistoria kannabiksen käytöstä sekä erilaisista viranomaiskohtaamisista. Petterin kuvaus paikantuu 2010-luvulle ja siinä korostuu poliisikoh- taamisen myönteinen henki.

Petteri: *"No, sitten siviilipoliisit niinkö ajoi siitä mun obi ja sit mää aloin vaan ho- kemaan päässäni, että "älä jarruta, älä jarruta, älä jarruta". Sitte ku mää kuulin sen jarrutusäänen, ku se oli ajanu mun obi, niin mää olin vaan, että okei tää oli tässä, että voi vittu ja näi. No sitte ne tullee sieltä ja pysähtyy se siviilipoliisiauto ja hyppää sieltä semmoset ihan lupsakan näköset neli-viiskymppiset spoldet. No sit ne sano, että mistäs oot tulossa ja mää kerroin. - - Sitte ne, että meiän pitää tosiaan sanoa, että ollaan po- liisista. Niin mää tokasin, että no ette te kyllä palomiehiltä näytäkään. Sit ne oli sillai, että tuoksuu toi kannabis aika paljon. Mää, että ku oon just polttanu, niin. Ja sitte se meni se tilanne siihen, että meän pitää nyt etsiä onko sulla itellä kannabista. Mää, että no ei tässä mitään, että ettikää vaan. Ihan hyvällä tuulella muutenki siinä. No sitte mää olin unohtanu, että mulla oli paidan rintataskussa niinkö vähän budia. Niin sitte ne löysi sen ja oli vaan, että mikäs se tämä on. Ja mää olin, että ei mää unohin, että mulla on. Olisin mää sanonu muuten teille heti. Sit ne vähän itekki naureskeli sitä tilannetta. Sit ne sano, että meiän pitää pikku sakko sulle tästä kirjottaa. Mää, että ei se mitään, että mun pitäis itellä päästä seuraavaan paikkaan. Niin, sit ne vaan, että haluatko kyy- din tuonne torinrantaan. - - "*

Petterin kokemuksesta välittyä poliisiin ja hänen välisensä yhteistyöhenki. Tilan- teessa oleva valtasuhde on läsnä, mutta molemmin puolin hyvin ymmärretty huu- mori on selvästi keventänyt kohtaamistilannetta. Petterin kuvauksessa poliisit ovat

toimineet ystävällisesti ja osallistuneet toimivan vuorovaikutustilanteen luomiseen. Aarne Kinnusen (2008, 215) mukaan 'luottavainen ja rento' ilmapiiri voi olla osa asiakassuhteen luomista tulevia kohtaamisia varten. On vaikeaa sanoa, johtuuko Petterin kohtaamien poliisien ystävällisyys asiakassuhteen rakentamisesta vai siitä, että kannabiksen yleistymisen myötä poliisien yleisesti hyvin kielteinen asenne huumausaineisiin olisi lieventynyt kannabiksen käytön osalta.

Jotain osviittaa voivat antaa THL:n Huumekyselyn (2023) tulokset, joiden mukaan kansalaisten huumeasenteet ovat yleisesti ottaen muuttuneet vuosien saatossa jatkuvasti lievempään ja jopa myönteisempään suuntaan. Kuvatessaan katujen poliisikontrollia haastatellut usein kertoivat hyvin yksityiskohtaisia kertomuksia tilanteista, joissa he olivat joutuneet poliisiin pysäyttämäksi. Kertomuksissaan he kävivät läpi käymäänsä vuoropuhelua ja omaa tulkintaansa poliisin elekielestä tai suhtautumisesta heihin. Arvo kertoo poliisikohtamisestaan, jota hän kuvaa yhdeksi onnistuneimmista:

Arvo: "Mä olin kävelemäs, mulla on pilvee taskussa yhen silloisen porttikongin ohji ja niil [poliiseilla] oli koira just sattumalta siellä porttikongeissa ja se sitte merkkas mun laukkuni ja poliisi tuli ja sano, et "Moi, huumekoira merkkas sut, et mitä sul on laukussa". Ja totta kai tää peruskeskustelu: "Ei mul oo mitään", "Okei, katotaan" ja mä avasin kauniisti laukun, et okei kattokaa vaan ja sieltä löytyy pilvee ja tulee se perus, et kyl täältä nyt sit kuitenkin löyty jotain ja joo, niin löyty ja se on mun ja se on kannabista. Sen jälkeen oikeestaan poliisit kertoo mulle, että miten siitä jatketaan. Totta kai ne kysyy, et onks sul lisää tai onks sul kotona. Koittaa havitella syytä päästä sun kotiin. Joo, vastaan vaan aina että ei oo, ei oo, ei oo. Ei siinä sit, poliisit ohjaa mut autoon ja kertoo koko ajan et mikä on homman nimi. Et mennään asemalle kuulusteluihin ja sit toimitaan sen mukaan. Eikä ne töni tai tuupi tai revi mistään takinliepeistä tai niskasta. Siin kävellään poliisin kans vieretysten ja mennään autoon ja autolla ajetaan poliisilaitokselle ja sit se ystävällisesti saattaa mut sinne poliisilaitokselle sisälle, jossa mä sit odotan että pääsen kuulusteluihin. Yleensä tulee poliisien kans myöski vähän juteltua, että ku sen tietää, ettei poliisillakaan tuol oo kauheen kivaa pilvenpolttajii ratsata pääsääntöisesti."

Arvolle onnistunut poliisikohtaminen pitää sisällään selkeän vuorovaikutuksen, fyysisen turvallisuuden takaamisen ja ihmisarvoisen kohtelun. Arvon kuvauksessa kiinnostavaa on kuitenkin se, miten hän asettuu kerronnassaan tilanteen päälle. Arvolla on kokemusta useasta poliisikohtamisesta, joten hän on havainnut niissä toistuvia käsikirjoituksia, ja pystyy lisäksi vertaamaan sitaatissa kuvaamaansa tilannetta huonoihin kokemuksiinsa. Hän asemoituu kiinnostavalla tavalla asiantuntijaposition, josta hän kertoo tutkijalle, miten poliisille kannattaa vastata ja mitä poliisi todennäköisesti sanoo: "Totta kai ne kysyy - - vastaat vaan aina että ei oo, ei oo, ei oo - -". Tällainen tietotaito auktoriteettivaltaa käyttävien toiminnasta koetaan tärkeänä sanktioiden välttämiseksi sekä toisinaan siksi, ettei hallinnan ylimitoitettuja, asen-

teellisiä keinoja tarvisi pelätä. (ks. tämän kirjan luku 6.3). Opettelemalla virkavallan toiminnan logiikkaa voi säilyttää omaa elämänhallinnan tunnetta ja itsearvostusta.

Haastateltavat toivat esiin myös sen, että he käyttäytyivät ystävällisesti ja yhteistyöhaluisesti poliiseja kohdatessaan muun muassa halutessaan antaa itsestään hyvän, ehkä jopa stereotypioita rikkovan kuvan. Heille stereotypioiden rikkominen oli osa ja kansalaisvaikuttamista kannabiksen käyttöön liittyviä kielteisiä uskomuksia vastaan. Laurin kerronnassa tulee ilmi, miten hän tietoisesti pyrkii omalta osaltaan siihen, että poliisi-kohtaukset olisivat kaikille osapuolille mahdollisimman mutkattomia ja miellyttäviä, eikä vastakkainasetteluja tulisi. Ystävällisyys on siis nähtävissä yleisenä hyvänä tapana ja myös kannabisaktivismina, jolla pyritään ylläpitämään myönteisiä käsityksiä kannabista käyttävistä ihmisistä, vaikka syyllistymistä rikokseen ei myönnetäkään:

Lauri: ”Niin sit koittaa heittää jotain läppää niitten kaa, et sit niin ku siit tulis myös heille semmonen miellyttävä fiilis. Se on myös osa sitä aktivismii, et kiinnijäädessä mitään ei tietenkään kuulu vapaaehtoisesti myöntää, koska ihmisellä on itsekriminalisointisuoja, vai miten se sanotaan. Mut et koittaa kuitenkin olla yhteistyökykyinen.”

Vaikka osa aineistoni ihmisistä tuo esille myönteisistä kokemuksista kohtaamisista virkavallan kanssa, on pidettävä mielessä, että poliisilla on institutionalisoitu, valtiollinen legitimeetti käyttää rankaisuvaltaa (Andenaes 1974; Dean 1999; Fassin 2013; Foucault 1980; Garland 2002; Kinnunen 2008; Reiner 2010). Osalla haastatelluistani on myös negatiiviseksi koettu kohtaamisia poliisin kanssa. Esimerkiksi Sulolla on kokemus poliisin mahtipontisesta puuttumisesta nuorten miesten kannabiksen poltteluun musiikkikonsertissa.

Eve: ”Haluisikse kertoo mitä siinä tapahtu?”

Sulo: ”No se nyt oli ihan naurettava keissi. Et tota... Siviilipukuset poliisit tulee nuorten jäbien ringiin. Väläyttää virkamerkkiä ja kutsuu paikalle jonku neljä partioo, tehdään kunnon speksaakkeli, ku löytyy pojilta yks sätkä. Ja sit lähetään kolmella maijalla poliisiasemalle. Ja tehdään tämmönen hyvinki... Varmaanki tämmönen text book kuulustelu ja tota... Sitte ku on kuulustelut ohj ja kaikki on sanonu sanottavansa niin sit päästään kotiin ihan sakoilla, ilman mitään käräjiä. Suurin osa selvis, mut yks jolta löyty repusta jotain, niin se oli kolme päivää tutkintavankeudessa ja tuli kotietsintä ja sit sen jälkeen... Noin puolen vuoden odottelun jälkeen käräjille.”

Sulon kertomus on muiden haastateltavien julkisessa tilassa tehtyjä virkavallan pysäytyksen kuvauksia suureleisempi. Ulkoilmakonsertissa on myös muuta yleisöä, jotka saivat samalla Sulon kaveriporukkaan kohdistuneista kontrollitoimenpiteistä esimerkin siitä, mitä julkisesta kannabiksen käyttämisestä seuraa. Poliisi on suh-

tautunut perinteisesti huumausaineiden käyttöön kielteisesti, koska sen tehtävänä on valvoa lain noudattamista. Akateemisessa keskustelussa auktoriteettivallan toimintaa on arvioitu myös kriittisesti: esimerkiksi leimautumisteorian valossa kontrollitoimenpiteet päinvastoin tuottavat poikkeavuutta, sillä kontrollin kohteeksi joutuminen on leimaavaa. (Becker 1963; Reiner 2010.) Kinnusen (2008, 215–216) mukaan poliisin kielteinen asenne huumeiden käyttöön näkyy toisinaan myös poliisityön käytänteissä ja asiakkaiden kohtaamisen tavoissa esimerkiksi leimaavana puhetapana ja etenkin kotietsinnöissä operaatioiden massiivisuutena. Rankaisuvalla on yksi järjestäytyneistä tavoista, joilla yhteiskunnassa vastataan poikkeavana, ongelmallisena, huolestuttavana, uhkaavana tai ei-toivottuna pidettyyn käyttäytymiseen.

Poliisin tekemä hallinta ei rajoitu julkisiin tiloihin, vaan auktoriteettivalta ulottuu myös yksityisiin koteihin (Agamben 1998, 105; Andenaes 1974; Fassin 2013; Günther 2022; 156; Kinnunen 2008; Reiner 2010). Valtavirtaan sosiaalisesti integroituneissa elämäntilanteissaan kannabiksen kanssa tekemisissä oleville ihmisille poliisin kotietsintä näyttäytyy liioteltuna voimankäyttönä, koska siinä puututaan heidän kotirauhaansa ja voimallisen vallankäytön kautta viestitään, että heidän elämäntapansa on uhka, jolta muuta yhteiskuntaa tulee puolustaa. Esimerkiksi Usko kertoo säikähtäneensä poliisin yllättävää kotietsintää:

Usko: ”Tota, no, mulla tämä ratsia tehtiin edellisvuonna, tuohon minun asuntoon ja... Sillon mulla telttä lähti ja tuota... Ei ollu kasveja sillä hetkellä, mutta tuota... löyty mitähän se olis ollu 0,89 grammaa hallusta. Joo, se oli vähän erikoinen keissi se. Oltiin minun naisystävän kanssa siinä kotona ja - - Ei ne koputtanu eikä ilmottanu itestään, ko ne tulivat tänne. Mää en voinu uskoa sinä hetkenä, että ne ihan tosissaan tuli silleen ja... Se oli sen verran shokeeraava kokemus, että mun piti muuttaa siitä asunnosta pois. - - Ja pääasiassa poliisin takia, koska ne oli ihan selvästi ottaneet mut silmätikuksi siinä. Just tuon poliisin pelon takia mulla on ihan järkyttävä olo.”

Uskon kertomassa episodissa poliisien tekemä kotietsintä näyttäytyy pelottavana, jopa shokeeraavana kokemuksena. Hänelle on jäänyt tapahtumasta niin suuri pelko poliisia kohtaan, että sen seurauksen hän on muuttanut. Hänen tapauksessaan virkavallan tunkeutuminen yksityiseen, turvallisesti koettuun tilaan näyttäytyy äärimmäisenä vallankäyttönä, jonka lopputuloksena poliisit löysivät ainoastaan 0,89 grammaa kannabista ja tyhjän kotikasvatusteltan. Uskon kokemus ei ole ainutlaatuinen, vaan varsin tavallinen toimintapa. Esim. Aarne Kinnunen (2008, 88) on todennut, että kotietsintöihin liittyy mahtipontinen sisääntulo ja epäiltyyn asukkaaseen kohdistuva välinpitämätön tai jopa kylmä käytös.

Oskari puolestaan tuo esiin tilanteen, jossa hänen kotiinsa tehtiin poliisin kotietsintä hänen puolisonsa kannabistilauksen selvittyä tullissa. Oskarin kerronnallinen episodi muistuttaa Uskon kertomusta siltä osin, että myös Oskarin ja hänen puo-

lionsa kotiin on tultu yllättäen ja suurella volyymillä. Oskarin kertomus kuvastaa poliisin ja tullin tekemää yhteistyötä huumevalvonnassa:

Oskari: ” - - Mä olin menossa kotiovelle, niin siinä sitte [poliisi]miehet mut pysäytti, et joo et, tänne ei oo asiaa, että tääl on poliisitutkinta menossa. - - Mä pääsin tolla siitä, et mun ei tarvinnu osallistua mihinkään. Mut mun puoliso oli sisällä ja hän sano, et ne oli tullu aivan siis rynnäköllä sisään, et ovi oli niinku avattu vaan ja... Ne oli hankkinu taloyhtiön avaimen ja... Tulivat vaan siitä sisälle ja niin ku... ”Täällä on poliisi” ja niillä oli luotiliivit jopa päällä - - Niin niin, hänet oli sit vaan istutettu jakkaralle siihen ja ite kuvaili et oli viel aika vähis vaatteissa siinä ja paleli mut ei saanu lähtee hakee mitää hupparii päälle. Siin oli vaan pitäny istuu ja tönöttää ja kattoo ku kämppä pengotaan ja... - - ”

Oskarin kertomus mukailee aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa tehtyjä havain-toja poliisin kotietsinnöistä (esim. Kinnunen 2008, 88, 205–208). Kotietsintä on poliisin pakkokeino, jonka käyttämisessä on noudatettava suhteellisuusperiaatetta. Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että pakkokeinoa saa käyttää silloin, jos sen käytöllä tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pakkokeinon aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin tai arvoihin (Rantaeskola 2014). Toisin sanoen, on otettava myös huomioon ne seikat, jotka ovat pakkokeinon käyttämisestä vastaan. Satu Rantaeskola (2014, 32) toteavat, että kotirauha on erittäin arvostettu oikeus-hyvä, minkä vuoksi kotietsinnästä päättämisessä on pohdittava tarkkaan epäillyn rikoksen vakavuutta. Justuksen kohdalla kotietsinnän perusteena oli Tulliin jäänyt lähetys, joka oli kaverin lähettämä muisto ulkomaanmatkalta:

”Mun yks kaveri oli reissaamassa, niin sit me saatiin semmonen neronleimaus, että se lähettää mulle sieltä hasista kirjekuoressa. Ja siinä nyt oli varmaan aika 50/60 chancet että tuleekse läpi, mutta eihän se tullu. Se jäi tulliin. Ja sit mä olin töissä yks päivä, kun tullimies soitti, että me ollaan tässä sun kämpällä, että millon pääset tänne. Pitäs käyä tuolla vähän juttelemassa niitten virastolla. - - Ei siinä mitään, ne oli tosi asiallisia kyllä. Ne sano, että on jääny kirjekuori, mis on hasista sisällä. Ne oli aika tosi lungisti, ei ne mua kiusannu sen enempää tai mitään muutakaan. Sit ne vaan sano, et se menee yleiselle syyttäjälle harkintaan, että lähteekö hän viemään sitä oikeuteen vai ei. No, sit ilmeisesti tämä syyttäjä oli päättäny, et pitää syyttää tästä niin sit mä kävin oikeudes-saki mut kielsin kaiken. Sit ne vaan luki suoraan jostain lakikirjasta, että todisteiden puuttumisen valossa ei voida tuomita tästä asiasta. - - Niin tuhansia euroja verorahoja tommoseen turhanpäiväseen. Eikä sitä hasistakaan ollu 10-20 grammaa. Ei sitä ollu paljon, me oltas poltettu se varmaan viikonlopussa. Niin en mä ymmärrä, mut sit mä lähin sieltä vapaana.”

Justus kutsuu ideaa hasiksen lähettämisestä ulkomailta hänelle ’neronleimaukse-

si, ilmaisten itsekin ymmärtävänsä sen ajattelemattomuuden. Vaikka Justuksella ei ollut juurikaan vaikutusvaltaa asiassaan, hän kuvaa Tullin toimintaa asialliseksi ja mukavaksi. Justuksen suhtautuminen on tyypillistä tasapainottelevaa rationalisointia, jossa viranomaispuuttumisen tilanteet koetaan ymmärrettäväksi osaksi kannabiksen kanssa tekemisissä olemista, joita haastateltavat myös osasivat odottaa (vrt. tämän kirjan luku 5.4).

Kiinnostavaa lainvalvontakokemuksiin liittyen oli, että vaikka haastateltavilla oli runsaasti kokemusta asiakkaan roolista erilaisissa instituutioissa, osa heistä ei tiennyt mahdollisuudesta välttää huumausaineen käyttör rikostuomio sitoutumalla Sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään päihdekuntoutukseen. Esimerkiksi Sulolle ei ollut kerrottu kyseisestä mahdollisuudesta:

Eve: *"Kerrottiinko teille, että teillä on mahdollisuus mennä kuntoutukseen?"*

Sulo: *"Ei. Sillon ei ainakaan. Kysyttiin vaan, että kaipaanko vierotusta, mä olin vaan että en."*

Vuoden 2001 huumausaineen käyttör rikosuudistuksen myötä rikosoikeudellisesa seuraamusharkinnassa alettiin painottaa vaihtoehtoisia seuraamusmenettelyjä, kuten hoidon tarpeessa olevien hoitoonohjausta. Huumausaineen käyttör rikoksen sovittamiseksi oli sen myötä siis kaksi vaihtoehtoa: sakkorangaistus tai hoitoon sitoutuminen. Suurin osa lainvalvontaa koskevista kokemuksista aineistossa oli poliisikohtauksia. Tullin kanssa asioimista koskevia kertomuksia oli ylipäätään melko vähän, koska tutkimuksen kohderyhmään kuuluvat ihmiset tavallisesti joko kasvattivat itse kannabista tai heillä oli tuttu ihminen, joka kotikasvatti ja jolta he saivat kannabista omaan käyttöönsä.

Suomen kaltaisessa oikeusvaltiossa esimerkiksi poliisiviranomaisen mandaatti perustuu siihen, pidetäänkö sen vallankäyttöä oikeutettuna (Sisäministeriö 2020, 44). Nykypäivän yleistynyt ja monimuotoistunut kannabisilmiö kaipaa kontrollipolitiikan perusteluilta uudenlaista eettistä harkintaa. Viranomaisvastuun, sosiaalisen kestävyys ja arvokkaan kohtelun ideaalit eivät voi toteutua, jos hallintavalta lähestyy kannabisilmiötä yksilotteisen ongelmakeskeisesti. Tasapainoisen arkensa osana kannabista käyttävien ihmisten kerronnan kautta tulevat näkyväksi nykyisen kannabispolitiikan pulmakohdat ja kehittämisen tarpeet. Ensinnäkin ihmisten elämäntilanteiden kokonaisarviointi jää puuttumaan, jos kannabisilmiön hallintaa lähestytään ainoastaan kriminaalipolitiikan tai terveydenhuollollisen kehityksen kautta.

Eki: *"En mä koe, että mikään taho ois ollu oikeesti kiinnostunu mun hyvinvoinnista missään kohtaa tämmösiä viranomasprosesseja. Vaan enemmänki siinä on kyse siitä, että kannabis on laitonta ja se pitää ikään ku saada pois ja ne ihmiset jotka koskee siihen,*

on just niitä rikollisia ja vaara tälle muulle yhteiskunnalle. Ne pitää siivota jonnekki muualle.”

Eki tuo esiin, etteivät puuttuminen ja viranomaisprosessit ole tuoneet hänelle kokemusta hänen olisi kohdattu myötätunnon ja huolenpidon kautta ammattilaisten toimesta. Sen sijaan kontrollitoimet ovat viestineet hänen olevan palvelujärjestelmän näkökulmasta moraalista huolta herättävä ’kannabiksen käyttäjä’ (vrt. Harrikari 2008; Juhila 2012a; 2012b). Ekin kuvaus tuo esiin myös, että kannabisilmion ymmärtäminen automaattisesti ongelmallisena, ja sen vuoksi hallintaa vaativana asiana kieltäytyy näkemästä ilmiön monimuotoisuutta (vrt. Bacchi & Goodwin 2016). Siispä, ammatillista harkintaa on tehtävä sen suhteen, millaisissa tilanteissa kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen liittyvä huoli ja viranomaispuuttuminen ovat perusteltuja.

6.2 Hoivaava valta

Aineistossani hoivaava valta tuli näkyväksi haastateltavien kertomuksissa, jotka sijoittuivat lääkärikäynneille, kuntoutusjaksoille tai terveystarkastuksiin (vrt. Drenth & Haan 1999; Markkola 2002). Terveystarkastuksen lisäksi aineistossani on yksittäisiä kertomuksia Kansaneläkelaitoksen kanssa asioimisesta, sosiaalihuollon kohtaamisista haastellut puhuivat hämmentävän vähän. Se, etteivät haastateltavat kertoneet juurikaan kokemuksistaan sosiaalityöstä voi liittyä osittain siihen, ettei heillä ollut paljoa sosiaalisen tuen tarpeita. Moni heistä oli myös päättänyt pärjätä itse tai he eivät olleet tietoisia kaikista olemassa olevista palveluista.

Osalle haastatelluista terveydenhuollossa koettu hoivavalta tarkoitti sitä, että terveydenhuollon ammattilaiset asettivat avun vastineeksi erilaisia ehtoja. Haastateltujeni kertomuksissa tällaisina ehtoina näyttäytyivät esimerkiksi velvollisuus todistaa raittiuttaan antamalla puhtaita seulanäytteitä, osoittaa katumusta kielletyn aineen käyttämisestä ja osoittaa muutoshalua sitoutumalla kuntoutukseen sekä toisaalta halukkuutta omaksua terveydenhuollon moraalikäsitys. Terveystarkastuksen moraalikäsityksellä viitataan moraaliseen asetelmaan, jossa terveydenhuolto asemoituu yhteisen hyvän edistäjäksi. Tällöin potilaan rooli on hyväksyä auttaja-auktoriteetin vallankäyttö, koska sillä tarkoitetaan hyvää (Drenth & Haan 1999). Haastatelluista tuli ilmi, että joissain tapauksissa kannabiksen käyttö tuotiin keskusteluun terveydenhuollossa silloinkin, kun asioinnin alkuperäinen syy ei liittynyt kannabiksen käyttöön. Esimerkiksi Asseri kertoo joutuneensa 2010-luvulla huumetesteihin haikkeissaan sairaslomaa uupumukseen:

Asseri: ”Niin sit se ensimmäinen lääkäri laitto mut huumetesteihin. Ja sit se nauro siihen päälle, että jos et sä mee sinne niin me oletetaan et sä käytät jotakin. Mä pitäsin itseäni aika siistinä ihmisenä, mulla on lyhyet hiukset ja naama ajeltu ja... Et mä en

todellakaan näytä miltyään perushampuisilta tai joltain sekakäyttäjältä. Mut hänen näkemysensä oli, et ensin huumetesteihin. Se mua tietenki vähän jännitti. Mä olin edellisellä viikolla viimeks tainnu polttaa, mut sit mä vähän lueskelin aiheesta, että satunnaiskäytöllä pitää parissa päivässä lähtee kaikki pois. Niin sit mä menin tyylisiin seuraavana päivänä kokeisiin ja ne oli kaikki negatiiviset. - Mut joo, ne kyselee tosi tarkkaan noi. Sit toisella kerralla sairaanhoitaja kyseli tosi tarkkaan, vielä oikein eritteli että käytätkö bentsoja, käytätkö kannabista. Mut vastasin tietenki kaikkiin, et en.”

Asserin kohtaama lääkäri oli pitänyt tarpeellisena huumetestausta ennen sairasloman määräämistä uupumukseen. Asseri kertoo lääkärin todenneen, että jos hän ei mene huumetesteihin, niin terveydenhuollossa oletetaan hänen käyttävän kiellettyjä aineita. Sanoessaan näin lääkäri ilmaisee, ettei Asserilla ole oikeastaan vaihtoehtoja, mutta ei toisaalta kerro, mitä toimenpiteitä siitä koituisi, jos terveydenhuollossa oletettaisiin Asserin käyttävän huumeita. Asserin annetaan ymmärtää, että jos hän ei mene huumetesteihin, hänellä on riski tulla leimatuksi. Tällaisessa tilanteessa lääkärin ja potilaan välinen vallan epäsuhta sekä toisaalta potilaan huoli leimatuksi tulemisesta mahdollistavat hoivaan liittyvän vallankäytön (ks. Markkola 2002). Asserin kuvauksessa tulee ilmi, että hän alkaa tarkastella itseään normaalina näyttäytyvien symbolien kautta vertaillen olemustaan kannabista käyttävän ihmisen stereotyyppiin. Lääkärin vaatimus huumeuseulan ottamiselle on Asserille käsittämätön, koska hän ei näytä ’perushampuisilta’. Sen vastakohtana hän pitää omaa ulkoista olemustaan, johon kuuluvat lyhyet hiukset ja ajeltu naama.

Toisaalta, vaikka Asseri joutuu antamaan lähes pakotettuna huumeuseuloja, hän tuo esille ottaneensa selvää huumeuseuloissa käymisestä ja kannabiksen näkymisestä seuloissa, voidakseen varmistua siitä, että tulos olisi tullessaan puhdas. Tällä tavoin Asseri ottaa takaisin omaa elämäänsä koskevaa hallintaa. Koska kannabis on edelleen kielletty huumausaine, sitä kontrolloidaan. Tämän seurauksena kannabiksen kanssa tekemisissä oleville ihmisille kertyy kahdenlaista tietoa: tietoa kannabiksen käytön kokemuslottuvuudesta ja tietoa yhteiskunnan kontrollitoimista. Kontrollitoimista kertyvä tieto mahdollistaa erilaisten yhteiskunnassa toimimisen strategioiden luomisen. Asserin tapauksessa strategioita ovat tiedonhaku ja selvittely sekä sairaanhoitajan kyselyyn vastaamisen suunnitteleminen.

Potilaan asemasta ja oikeuksista säädetään laissa (785/1992), mutta potilaan toimijuus on käytännössä kapea: avunsaamisen vastineeksi on hyväksyttävä terveydenhuollon määräysvalta (Annola 2021). Oman elämän strategioiden kautta ihmiset palauttavat määräysvaltaa omassa asiassaan itselleen. Aineistossani korostuu kannabiksen kanssa tekemisessä olevien ihmisten epäluottamus ja turvattomuuden kokemus, jotka vaikeuttavat oman elämäntilanteen kertomista terveydenhuollossa. Tieto laittomien huumausaineiden tai erilaisten lääkkeiden käytöstä on kuitenkin hoidon näkökulmasta tärkeä esimerkiksi erilaisten lääkeaineiden yhteisvaikutusten ja oikea-aikaisen avun saamiseksi.

Aija: ” -ku kyllähän sitä on pelänny kun ne tietää siellä, et saako joku poliisi tietää, saako mun työnantaja tietää, jotain tällasta. Mut mul on semmonen mielikuva, et mulla on joku tietosuoja. Et ei multa kai voi evätä vaik työpaikkoi tän takii.”

Aija kertoo miettineensä omaa tietosuojaansa ja siihen liittyviä riskejä. Huoli tulevaisuuden mahdollisuuksien, kuten uranäkymien kaventumisesta oli ylipäättään aineistoni ihmisillä keskeinen syy sille, miksi kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen haluttiin pitää salassa. Epäluottamus terveydenhuoltoon kohtaan näkyi paitsi pelkona määräysvallan menettämisestä omasta elämästään, myös epäluottamuksena terveydenhuollon asiantuntijuutta kohtaan kannabista koskien.

Esimerkiksi Petteri kuvaa episodia, jossa hän on voimakkaasti vastustanut lääkärin esittämää kannabikseen liittyvää psykoosiriskiä. Vaikka tutkimusten (esim. Pennypacker ym. 2022; Veen ym. 2004) mukaan kannabiksen käyttöön liittyy kohonnut psykoosiriski, jos käyttö on aloitettu nuorena, se on runsasta tai ihmisellä on geneettinen alttius psykoosisairauksille, haastatteleman ihmisen tuottavat vastapuhetta tälle hallitsevalle kannabiksen käytön diskurssille. Myös Petterin tuolle esille asian.

Petteri: ”Mullekki yks lääkäri sano, että siinä on se psykoosiriski ja mä kysyin, että kellä se on se psykoosiriski ja millä väestöosalla ja miten sä sen argumentoit? Ja sit se keskustelu hyvin nopeesti laimeni ja vaihtu toiseen aiheeseen.”

Petterin kertomuksessa korostuu voimakas hoivaavan vallan vastustus. Hän kertoo kyseenalaistaneensa häntä hoitaneen lääkärin tämän tuodessa esiin psykoosiriskin. Vasta-argumenteilla hän haastaa monella tapaa lääkärin ja potilaan välistä valtasuhdetta (ks. Gerlander 2003, 46). Vaikka Petterin esittämät kysymykset olisivat voineet mahdollistaa kiinnostavan keskustelun lääkärin kanssa, tilanne ja paikka eivät olleet asialle otolliset. Petterin kuvauksessa lääkärin aiheenvaihdos merkityksellistyy lääkärin kannabistietämystä kyseenalaistavana. Petteri kokee todistaneensa, että lääkärin tietotaito oli rajallista. Lääkärillä on kuitenkin lääkäri-potilassuhteessa aina suurempi vastuu, minkä vuoksi hänellä on myös enemmän valtaa myös domioida keskustelun suuntaa (vrt. Bauman 1995, 64).

Monilla haastateltavilla oli käsitys, että mielenterveyspalveluissa vaaditaan ehdotonta päihitteettömyyttä ennen kuin hoitoon voi päästä, vaikka todellisuudessa päihitteettömyyden vaade ei koske kaikkia mielenterveyspalveluita. Palveluita käyttävien ja niitä tarvitsevien joukossa käsitys raittiusvaatimuksesta voi aiheuttaa sen, että monet huumeita, myös kannabista, käyttävät ihmiset kokevat tarpeelliseksi jättää kertomatta kannabiksen käytöstään tai valehtelevat, että eivät käytä kannabista.

E: ”Okei, sie et oo halunnu kertoa, että sie käytät kannabista?”

Otso: *"En, ku ei sieltä saa hoitoo, jos siitä kertoo. Mulla on tosi monta kaveria, jotka käytännössä käännytetään ovelta, jos ne sanoo että käyttää kannabista. Sit joko se lääkäri vetää niin herneet nenään, että se on sun ongelma et sä oot masentunu. Et häivy täältä. Tai sit ne pistää huumetesteihin niin pitkäksi aikaa, että ne tietyn ajan pitää olla puhtaat näytteet, että ne suostuu hoitaan."*

Otso kertoo seikkaperäisesti kavereidensa kokemuksiin nojautuen siitä, miten mielenterveyspalveluissa suhtaudutaan kannabiksen käyttöön. Otson kertomus tekee näkyväksi hoiva-ammattilaisten ennakkoluuloja, joilla pahimmillaan voi olla rooli palveluiden epäämisessä ihmisiltä (ks. Virokannas 2017). Avun saamisen varmistamiseksi ihmiset saattavat piilotella kannabiksen käyttöönsä leimaantumisen pelosta. Haastateltavien käsitys palveluiden saavutettavuusongelmasta kannabiksen käytön vuoksi ei rajoitu ainoastaan terveydenhuoltoon. Aija oli hakenut Kelan kuntoutusrahaa, jonka turvin voisi jatkaa opintojaan opintotukikuukausien päättymisen jälkeen. Kuntoutusraha evättiin häneltä kannabiksen käytön vuoksi:

Aija: *"-se tuli sieltä bumerangina takas hylkäyksenä ja sanottiin, että kun sulla on päihteidenkäyttöä, tää kannabis, niin nähdään et tää sun kuntoutus ei oo olennaista tällä hetkellä. Et musta tuntuu, et tähän mennessä terveydenhuolto on suhtautunu sillä tavalla, et ensin pitää poistaa se päihde, ennen ku voi saada mitään kuntoutusta."*

Aija kertoo hänen kuntoutusrahahakemuksensa päätöksestä, jossa ilmaistaan, ettei kuntoutus ole ajankohtainen kannabiksen käytön jatkuessa. Kuntoutusrahan epääminen kannabiksen käytön seurauksena aiheuttaa Aijalle niin taloudellista kuin psyykkistä haittaa. Myös luottamus palveluiden saantiin ja sote-alan ammattilaisiin horjuu. Aija yrittää käydä töissä taloudellisista syistä. Samaan aikaan hänen mielenterveytensä säröilee ja jaksamiseen liittyvät ongelmat pahenevat. Stressiä helpottaakseen hän käyttää kannabista.

Tilanne näyttäytyy noidankehänä, jossa kannabiksen käytön vuoksi evätään hoito, joka puolestaan ajaa Aijaa kannabiksen käyttöön. Tämän kaltainen asenteisiin liittyvä institutionaalinen vallan käyttö lisää marginalisoitumisen riskiä ja näyttää jopa sote-alan ammattieettisiä vaateita rikkovalta. Kannabiksen käyttö on hänelle keino stressin lievittämiseen, jota ilman hän kuvaa jäävänsä kokonaan ilman selviytymiskeinoja. Aija on tilanteensa vuoksi neuvoton:

Aija: *"Se tarkoittaa mulle sitä, että mä en saa kuntoutua. Mun työpäivät venyy helposti yli kaheksantuntiseksi välillä ja mä tuun kotiin aivan rätiväsyneenä. Ja mä en tällä hetkellä saa mielenterveyteen minkäänlaista apua. Multahan on terapiaki tällä hetkellä evätty, et mä oon karenssissa psykoterapiasta. - - Et se [kannabis] on mun itsehoito, suojelumekanismi. Hirveen kovan stressin alla ku on, et eihän mul pää kestä jos mä en saa välillä nollata mun päätä."*

Aija kokee, että kannabis on hänelle ainoa apu stressin kanssa selviämiseen. Haastateltavien mukaan standardoidut, joustamattomat palvelurakenteet eivät ota huomioon ihmisten yksilöllisiä tuen tarpeita, vaan asettavat kannabiksen käytön kynnyskysymykseksi myös kannabiksen käyttöön liittymättömissä terveydenhuollollisissa palvelutarpeissa. Joustamattomien palvelurakenteiden lisäksi kyse on myös asenteisiin liittyvästä ongelmasta, jossa ihmisiä jopa jätetään hoitamatta, uskomusten ja narkofobisten asenteiden vuoksi. (Partanen 2002; Room 1985, 138.)

Terveydenhuollossa tehdään kategorisointia, kuten diagnosointia ja vakavuuden arviointia, joilla on keskeinen rooli oikea-aikaisen ja oikeanlaisen avun mahdollistamiseksi. Ihmisten tilanteiden nimeämisellä ja määrittelyllä on suuri merkitys elyössä elämässä, sillä se niputtaa ihmisen tiettyyn jäsenyysskategoriaan, mikä puolestaan voi ulottua monille eri elämänalueille (vrt. Juhila 2012b, 177; Suoninen 2012, 100). Olli kertomus kuvastaa diagnosoinnin ja kategorisoinnin merkitystä nuorelle. Olli kertoo, että hänet ohjattiin nuorena hoitoon hänen jäätyään kiinni kannabiksen käytöstä. Vertaisryhmämuotoisessa kuntoutuksessa 2000-luvun puolivälissä ollut Olli kuvaa käymänsä keskustelua ryhmää vetäneen terveydenhuollon ammattilaisen kanssa:

”--Muistan erityisesti sen, että se vetäjä hoki koko ajan... Tai ku me käytiin ensiks ryhmäjutussa ja sit käytiin yksinään. Ja sit kun mää yritin selittää siellä, että en mää koe, että täs on mitään suurta ongelmaa, kun mää polttelen tätä hassista kavereiden kaa niin mul on kaikki ihan hyvin. Niin sit se sano, että mul on kannabispersoonallisuus.”

Ammattilainen määrittelee Ollin kannabiksen kanssa tekemisen olon identiteet-tikysymykseksi ja kertoo hänellä olevan kannabispersoonallisuus, Nimeämisellä on kategorisoiva ja diagnostinen kaiku. Kannabispersoonallisuus kuulostaa keksityltä identiteetiltä, mutta ammattilainen on sen sanoessaan käyttänyt asiantuntijuuteensa perustuvaa määrittelyvaltaa. Ollille ei ollut kyseisen tapaamisen aikana selvinnyt onko kannabispersoonallisuus oikea diagnoosi, ja hän kysyi minulta tutkimushaastattelun aikana, että tiedänkö sen olevan jokin todellinen terveydentila. Pohdimme yhdessä sitä, että riippumatta siitä, oliko kyseessä jokin lääketieteellinen diagnoosi vai ei, se oli ollut käsitteenä leimaava ja jäänyt vuosiksi Ollin muistiin. Kyse on kuitenkin myös identiteetin tarjoamisesta ja Ollin määrittelemisestä tietynlaiseksi henkilöksi.

Aineistossani tulee esiin, että kannabista käyttävät ihmiset kaipaavat mahdollisuuksia sekä osallistua keskusteluun itseään koskevista hoitopäätöksistä että koke-mustietoa validoivaa työtettä terveydenhuollon ammattilaisilta. Haastatteluista tulee ilmi ammattilaisten oletttavan, että kannabiksen kanssa tekemisä oleminen johtaa automaattisesti tuen tarpeisiin. Esimerkiksi Arvo kertoo, että armeijan kutsuntoihin liittyneessä terveystarkastuksessa 2000-luvun loppupuolella ja lääkäriille oli selvinnyt, että Arvo käyttää kannabista. Lääkäri oli ihmetellyt sitä, ettei Arvolla ole päihdepalveluiden asiakkuutta koskevia kirjauksia:

Arvo: ”Sillon ensimmäisen kerran ennen kutsuntoja, kun kävin lääkärintarkastuksessa niin silloin se terveyskeskuslääkäri katto siellä, et ai sinä käytät pilvee ja se heti näpytteli koneella jotain ja sit se, että ai, no mut ei sulla a-klinikkakäynteä täällä oo kuitenkaan. Et se oli ehkä yks mistä mää huomasin lääkärin ennakkoluulot, et joku myöntää käyttävänsä pilvee ja heti katotaan onks sul a-klinikkakäynteä.”

Arvon kokemuksen voi tulkita siten, että lääkärin ihmettely puuttuvista a-klinikkäkäynneistä näyttäytyi ongelmakeskeisenä: Lähestymistavassa korostuvat kannabiksen käytön terveysriskit ja varsin mustavalkoinen ajatus siitä, että kannabiksen käytöstä seuraisi automaattisesti kuntoutumisen tarve. Toisaalta toteamus, ettei a-klinikkakäyntejä ole, lääkäri saattoi arvioida anamneesissa olevien potilaskirjausten kautta Arvon kannabiksen käyttöä suhteessa kokonaiselämäntilanteeseen. Potilaskirjauksiin nojaaminen perustuu siihen lähtökohtaan, että luotettava tieto potilaan tilanteesta tulee kirjauksista. (vrt. esim. Laihonon 2009.)

Nykymuotoisen sosiaali- ja terveydenhuollon institutionaalista toimintaa ohjaa moderni professionalismi (Perälä 2012). Professionalismi tarkoittaa auttamistyön perustumista moderneihin asiantuntija-ammatteihin, joiden osaaminen pitää sisällään niiden omaa tiedonmuodostusta ja erityistaitoja koskevan autonomian. Professionaalinen autonomia puolestaan mahdollistaa ihmisten itsemääräämisoikeuteen puuttumisen lainsäädännön asettamien reunaehtojen sisällä (vrt. Hallintolaki 434/2003; Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992).

Vaikka sosiaali- ja terveysalan professionalismiin on pitkään liittynyt autoritäärisyyttä, on autoritäärisyyteen kohdistunut jo vuosikymmeniä myös kritiikkiä. Nykyymmärryksen mukaan professionalismi ottaa huomioon myös auttamistyön humanit arvot ja myötätunto osana kohtaamistyön ammatillisuutta, ja eroaa siten teknokraattisesta hallinnasta. Professionaalisuutta on myös kyky reflektoida omaa tietotaustaa, ennakkokäsityksiä ja lähtökohtia. Luottamuksella auttaviin tahoihin on merkittävä, marginalisoitumista ehkäisevä rooli. (Perälä 2012, 72.)

Esimerkiksi sosiaalityön professionalismiin liittyy olennaisella tavalla professionaalisen tiedon yksinomistajuutta koskeva kritiikki, jota on käsitelty sosiaalityön tutkimuksessa esimerkiksi horisontaalisen asiantuntijuuden ja demokraattisen professionaalisuuden käsitteiden kautta (Juhila 2006; Rostila & Vinnurva 2013). Ihmisen omaa elämänotetta vahvistava työtapa on sosiaalityön ydintä, minkä vuoksi sosiaalityön ymmärrys professionaalisuudesta on viranomaisvaltaa käyttävien tahojen joukossa omanlaisensa. Sosiaalityön professionaalisuuteen kuuluu valmius asettua vallankäytön kohteena olevan ihmisen rinnalle sekä hahmottaa asiantuntijuus moninäkökulmaisena ja dialogissa avautuvana (Juhila 2006; Rostila & Vinnurva 2013, 198).

Paula tuo ilmi, että hänen kannabiksen kanssa tekemisissä olemisensa herätti hämmennystä Kansaneläkelaitoksella. Paula on kertonut 2010-luvulla alkaneesta kannabiksen käytöstään useissa palveluissa. Hän kokee, ettei hänen elämäntilanteen-

sa asetu palvelujärjestelmän odotuksiin ja käsityksiin kannabista käyttävän ihmisen tyypillisestä kokonaistilanteesta.

Paula: ”Must tuntuu, että mä oon vähän tämmönen marginaalihenkilö ehkä siellä Kelassaki, -- et ne näkee mut Kelassa aika ristiriitaisena henkilönä, koska jos aattelee vaikka pilvenpolttajan stereotypiaa, niin siihen ei liity semmonen yhteiskunnallinen aktiivisuus, et mä oon kuitenkin opiskelija, joka käy töissä. Niin yleensä tällasta ihmistä ei aatella, et se on pilvenpolttaja. Must tuntuu, et mä en mee siitä stereotypiasta läpi. Ehkä ne on vaan vähän hämmentyneitä, et kuka tää ihminen on. Miksei se makaa siellä piikki kädessä jossain ojanpohjalla, tavallaan sen tyyppisesti.”

Paula kuvailee, että kokee olevansa marginaalihenkilö myös kannabista käyttävien henkilöiden joukossa. Hän peilaa omaa tilannettaan yleisiin käsityksiin ja ennakoasenteisiin sosiaalisen tuen tarpeessa olevista ihmisistä. Yhteiskunnallisella aktiivisuudellaan, kuten opiskelemalla tai tekemällä töitä hän kokee rikkovansa kannabiksen käyttöön liitettyjä käsityksiä. Sitä, että hän käy toissa ja käyttää kannabista, ei pidetä palvelujärjestelmässä tyypillisenä.

Valtakulttuuriin sosiaalisesti integroitunut kannabiksen käyttö ei välttämättä näy palvelujärjestelmässä lainkaan. Sen vuoksi palvelujärjestelmän tiedossa oleva kannabiksen käyttö voi vääristää käsitystä kannabiksen käytöstä ilmiönä, antaen kannabista käyttävien ihmisten elämäntilanteista todellista yksilöllisemmän mielikuvan. Paulan kuvaus korostaa tiedon tarvetta palvelujärjestelmän ulkopuolelle paikantuvasta, sosiaalisesti integroituneiden elämäntilanteiden osana tapahtuvasta kannabiksen käytöstä.

6.3 Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen ja itsehallinta

Itsehallinnalla (eng. self-governance, vrt. Dean 1999; Miller & Rose 2000) tarkoitan hallintaa, jota ihmiset tekevät itse omissa elämässään. Aiemmin käsitellyt lainvalvonta ja hoivaava valta kuvaavat toisenlaista hallintaa, joissa ihmisiä hallitaan ja heidän elämäänsä puututaan erilaisten auktoriteettien toimesta ulkoa käsin. Hallintamentaliteetin näkökulmasta itsehallinta sisäistyy ihmisen osaksi ihmisen toimintaa koulutuksen, yhteiskunnallisen ajankuvan, poliittisen ilmapiirin ja kulttuuristen mallitarinoiden aikaansaamana (Miller & Rose 2008, 208–209). Itsehallinta tuli näkyväksi tutkimushaastatteluiissa keskustellessamme haastateltavan kannabiksen käyttöön ja mahdolliseen kotikasvatukseen heijastuvasta laittomuudesta. Usko kuvaa laittomuuden merkitystä omalle toiminnalleen seuraavasti:

Usko: ”Kyllä se [laittomuus] joissain määrin rajottaa just ehkä tommosen huolen ja pelon kautta, että mä en oo täysin läpinäkyvä. Että mun profilissa on joku juttu mikä

hiertää tai sitä voidaan käyttää mua vastaan tai se voi niin ku muodostua jossain kofti esteeksi. Tai just että... Et' sitte niin ku et se asia nostetaan esille niin se alkaa vaikuttaa mun henkilökohtaseen elämään, niin se voi tehdä semmosta, että haluanko mä ottaa ikään ku riskiä vaikka lähtee hirveen julkisesti puhumaan jostain asioista tai näin."

Uskon kerronta konkretisoi sen, miten vaikeaa kannabiksen kanssa tekemisessä olevan ihmisen on olla avoimesti oma itsensä kaikissa tilanteissa, koska oikeudellisten ja sosiaalisten seuraamusten mahdollisuus on jatkuvasti arjessa läsnä. Riski kanssa tekemisessä olemisen paljastumisesta liittyy pelkoon tiedon haavoittavuudesta tulevaisuudessa. Usko pelkää, paljastunutta tietoa hänen kannabiksen käytöstään voitaisiin käyttää häntä vastaan joskus myöhemmin tulevaisuudessa. Uskon kuvailema kokemus on yhteneväinen yleisemmin stigmatisoitujen identiteettien kanssa, eikä se rajoitu siis vain kannabisilmiöön (esim. Goffman 1963; Lemert 2000).

Laittomia huumausaineita käyttävät ihmiset välttelevät leimattuja subjektiviteetteja kaksin verroin, sillä heillä on riski tulla leimatuiksi sekä huumeiden käytön että rikollisen käyttäytymisen vuoksi. Itsehallinta jakautuu aineistossa elämänhallintaan ja oman subjektiviteetin hallintaan. Subjektiviteetin hallinta on oman maineen hallintaa, jota tehdään käyttämällä kannabista vain oman kodin rauhassa tai tarkoin harkituissa tilanteissa, salaamalla kannabiksen kotikasvatusta, rikollisten huume-markkinoiden välttämällä. Elämänhallinta koskee kannabiksen käytön rajaamista tiettyihin käyttöhetkiin, itse päätettyjä käytön ja kotikasvatuksen taukojaksoja, harkintaa siitä, sopiiko kannabis meneillään olevaan elämäntilanteeseen sekä tasapainoista ja monipuolista elämää, johon kuului kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen lisäksi myös muita asioita.

Osa haastateltavista kertoo pitäneensä kannabiksen käytöstään taukoja. Syinä taukojaksoille oli esimerkiksi elämäntilanne, johon kannabiksen käyttö ei sopinut. Kannabiksen käytön taukojaksot ja elämäntilanteisiin sovittamiset ovat osa omaehtoisen käytön ideaa. Kun käyttö perustuu harkintaan, valintaan ja kohtuuseen eikä riippuvuuteen ja toistokäyttäytymiseen, sen roolia omassa elämässä voi säädellä ja järjestää uudelleen. Joskus toisaalta kannabiksen käytön tauottamisen syy liittyi kiinnijäämisen pelkoon tai oman uran priorisoimiseen, kuten työpaikan järjestämiin henkilöstön huumetesteihin valmistautumiseen tai muuhun huoleen työpaikan menettämisestä.

Johannes: "-Mä innostuin urheilusta tosi paljon. Sit mä olin viis-kuus vuotta käytännössä niin ku... Streittailin ihan täysin. Tosi pitkään meni ensin... Tai vieläki teen töitä sen kans, että hyväksyis sen, että se voi kuulua myös tasapainoseen elämään. Ja sit jos mä mietin mun työpaikkaa... -- Niin kyllähän siinä on ollu tosi kova paikka koko ajan, et ei voi... Et eihän sitä voi ilmasta millään tavalla. Ja saati, että jäis kiinni ja sit lähtis työpaikka alta."

Johannekselle olennaisin syy pitää tauko kannabiksen käytöstä oli urheiluharrastus, johon hän keskittyi noin viiden vuoden ajan ja oli siksi sen ajan täysin raitis. Hän on myöhemmin jatkanut kannabiksen käyttöä, mutta edelleen kamppailee sen näkökulman kanssa, että kannabista voi käyttää osana 'tasapainoista elämää'. Monilla kannabiksen käyttö on alkanut hyvin erilaisessa, nuoren ihmisen elämäntilanteessa, jossa oman elämän suuntaa vielä etsitään. Haastateltavat kuvaavat reflektointia ja omanlaisensa aikuisen elämäntavan käsittämistä, koska kulttuurisia mallitarinoita tai esimerkkejä kannabiksen kanssa tekemisissä olemisesta osana tasapainoista aikuista arkea ei juurikaan ole.

Aija: "Ja se on mulla aika tarkka se raja myös, että millon mä käytän kannabista. Että mä en todellakaan menis vaikka töihin pilvessä. Et se on sellanen täysin mun oma aikuisen käyttö vapaa-ajalla."

Aijalle kannabiksen käytön paikka hänen elämässään on hyvin selkeä. Myös hän tuo esiin aikuisuuden, jonka kautta hän ilmaisee käyttönsä olevan harkittua ja hallittua. Käyttöään koskevien tarkkojen rajanvetojen kautta Aija tuottaa myös itselleen kokemusta kannabiksen käyttönsä omaehtoisuudesta. Arvo puolestaan oli pitänyt kannabiksen käytöstään taukoa, koska se oli edellytys sille, että hän sai pitää työpaikkansa. Kun kannabiksen käyttö oli selvinnyt työterveydessä, työterveyshoitaja oli kutsunut Arvon keskustelemaan yhdessä työpaikan johdon ja henkilöstöhallinnon kanssa tilanteesta.

Arvo: "--Keskusteltiin mun kannabiksen käytöstä ja sit totta kai kysyttiin mun esimieheltä, että onko se vaikuttanu työntekoon. Hän sanoi, että ei, Arvo on ollu mun luottomies viimiset vuodet ja Arvo hoitaa hommansa helvetin hyvin. Olikse hr-päällikkö vai kuka, joka sano, että kun kyseessä on laiton aine, niin kyl tälle nyt jotain tarttis tehdä. - - Mut mää ite sit heitin, et mites sit joku päihderiippuvuusseuranta. Jos mä suoritan sellasen, niin saanko mä sit hoitaa työtäni tästä. Pelkäsin, et duuni lähtee alta, jos en ite lähde todistelemaan heille sit että pystyn olemaan ilman tai muuta vastaavaa. Sit mä suoritin puolen vuoden päihderiippuvuusseurannan, kaikki meni hyvin."

Henkilöstöhallinnon edustaja on velvollinen huolehtimaan siitä, että työpaikalla noudatetaan lakia, mutta esihenkilö tarkasteli Arvon tilannetta enemmän sosiaalisen viitekehyksen läpi: Arvo oli hänen näkökulmastaan osaava työntekijä. Arvo koki, että henkilöstöhallinnon edustajan puheessa hänen kannabiksen käytöstään konstruointiin isompi moraalinen ongelma, kuin millaisena hän sitä itse piti. Elämänhallinta liittyy subjektiviteetin hallinnan kanssa, sillä esimerkiksi käytön rajaaminen vain tiettyihin tilanteisiin liittyy osittain oman maineen hallintaan.

Oman maineen hallinnan lisäksi subjektiviteetin hallintaan liittyi myös rakenteellista vaikuttamistyötä. Vaikuttamisen tarkoituksena ei ole kannabiksen käytön

ylistäminen tai glorifioiminen. Sen sijaan aktivistiksi itsensä identifioivat haastattelutavat toivoivat voivansa vaikuttaa aktivismin kautta kannabista käyttävien ihmisten ihmisarvoiseen kohtaamiseen ja näkemiseen kokonaisvaltaisina, tavallisina ihmisinä.

Asseri: ”Mä oon poltettu aika julkisestikki ravintoloitten eessä ja jossain kadulla ja muuta, koska mä oon nähny sen sillä tavalla, että miks kannabista pitää polttaa jossain piilossa, että ikään ku se ois huono ja paha asia ja sillon se vahvistaa sitä käsitystä, että vaan sen takia, että se on juridisesti huume niin sitä pitäs polttaa jossain piilossa. Vaaan mä oon polttanu tosi avoimesti hyvin pitkään tuttujen kanssa. Ja se kulttuuri on tietenki varmaan muuttunu tässä vuosien varrella, mut että mulla itellä on ehkä ollu semmonen tietynlainen kapina.”

Asseri kertoo, että hänelle rakenteelliseen vaikuttamiseen liittyy tietoinen valinta käyttää kannabista julkisilla paikoilla tai puhua omasta kannabiksen käytöstään avoimesti. Kannabiksen käyttäminen julkisilla, näkyvillä paikoilla on aktivisteille tapa osallistua julkiseen keskusteluun, jossa käyttäjänäkökulma muuten jää usein etäiseksi tai kokonaan ammattilaispuheen varjoon.

Haastateltujen kerronnasta käy ilmi, että erityisesti lainvalvontaan perustuva hallinta on vähentynyt heidän elämässään ajan saatossa, kun he ovat aikuistuneet. Samalla kannabiksen käytön rooli heidän elämässään on muuttunut nuoruuden kapinahengestä ja jännittävistä käyttöhetkistä osaksi aikuisuutta, jota luonnehtivat pääasiassa valtakunnan normeihin ja ihanteisiin kiinnittyneet elämäntilanteet. Valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvan kannabiksen käytön ja kannabiksen kotikasvatuksen konteksteissa itsehallinnan merkitys korostuu. Miller & Rose (2008, 51) kirjoittavat itsehallinnan merkityksen korostumisesta osana moderneja hallinnan teknologioita. Moderni poliittinen hallinta perustuu auktoriteettivallan sijaan itsehallintaan ohjaavien hallinnan teknologioiden verkostoon, johon kuuluvat esimerkiksi onnellisuuden, hyvinvoinnin ja menestyksen tavoittelun moraaliset ideaalit (mt., 52).

7 Kannabiksen kanssa kosketuksissa olevien subjektifikaatio

Tässä luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni ”Millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatiota?”. Tarkastelen kannabiksen kanssa tekemisissä olevien subjektien muotoutumista sekä asemointia subjektifikaatio-käsitteen kautta. Subjektifikaatio tarkoittaa subjektien muotoutumista valtakäytännöissä ja diskursseissa. (Bacchi & Goodwin 2016, 49; Foucault 1972, 227; Rose 2000, 43.) Foucault ’laisittain ymmärrettynä valta toteutuu subjektien välillä ja muotoilee uudelleen osapuoliaan, minkä vuoksi subjektiasemat ovat jatkuvassa prosessissa. (Kaisto & Pyykkönen 2010, 10). Omaa toimintaa taustoittavilla rationaliteeteilla on rooli subjektiasemoinnin rakennuspalikoina (Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999). Samalla kun haastateltavat antoivat perusteluja kannabiksen kanssa tekemisissä olemiselleen, he asemoivat itseään osaksi jonkinlaista sosiokulttuurista kontekstia sekä määrittelivät kannabiksen roolin keskeisyyttä omissa elämässään.

Analyysin perusteella kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten subjektifikaatiota kuvastaa kolme aineistossa korostuvaa subjektiasemaa ja niiden kerronnallista strategiaa, jotka ovat: 1) Tavallisen kansalaisen subjektiasema. Haastateltavat muodostavat selkeän eron oman elämäntilanteen ja rikollisuuden välille, korostaen lisäksi oman elämäntapansa aktiivisuutta ja tuottavuutta. 2) Väärinymmärretty subjektiasema. Haastateltujen kannabista koskevat totuuskäsitykset poikkeavat yleisistä hallinnallisuuteen kiinnittyvistä totuuskäsityksistä. He neuvottelevat kannabisilmion määrittelyistä ja samalla myös kannabiksen kanssa tekemisissä oleville kohdistuvista kategorisoinneista. 3) Liminaali subjektiasema. Kannabiksen kanssa tekemisen oleminen liittyy tässä kerronnallisessa strategiassa yhteiskunnallisen ajankuvaan, jota luonnehtii kahtiajakaisuus: kannabiksen kanssa ollaan tekemisissä laittomuuden ja käytön normalisaation ristipaineessa. Haastateltavat ovat tämänhetkisen huume politiikan näkökulmasta tekemisissä laittoman aineen kanssa, mutta samaan aikaan kannabiksen käyttö näyttää silti yleistyvän jatkuvasti (vrt. Karjalainen ym. 2023). Alla olevassa taulukossa analyysin tuloksina löydetty asemoinnin strategiat ja subjektiasemointiin vaikuttavat seikat on esitetty kootusti.

Taulukko 6. Subjektifikaatiota ohjaavat kerronnan strategiat ja subjektiasemat

Kerronnallinen ulottuvuus	Subjektiasema
Eronteko oman tasapainoisen elämäntavan ja poikkeavuuden välille	Tavallisen kansalaisen subjektiasema
Kannabisilmiön uudelleenmäärittely ja neuvottelu yleisistä kategorisoinneista	Väärinymmärretty subjektiasema
Elämä laittomuuden ja kannabiksen käytön yleistymisen ristipaineessa	Liminaali subjektiasema

7.1 Eronteko oman tasapainoisen elämäntavan ja poikkeavuuden välille

Aija: *"Joidenki mielestä se on ihan tavallinen, joidenki mielestä se on joku alamaailman rikollinen."*

Aijan sitaatti havainnollistaa sitä, kuinka tavallisuuden ja poikkeavuuden väliset eronteot ovat sosiaalisesti rakentuvia ja näkökulmasidonnaisia. Poikkeavuus on yhteiskuntatieteissä hyvin laajasti ja moninäkökulmaisesti tutkittu sekä teoretisoitu ilmiö. Poikkeavuustutkimuksen klassikoiden kautta sitä tarkastellaan ainakin primääri- ja sekundaaripoikkeavuutena (Lemert 1951; 2000), sosiaalisena patologiana, joka on jo käsitteenä vanhentunut (mt.), yhteiskunnallisena anomiana (Durkheim 1982, 21; Merton 1938), stigmatisoituina eli leimattuina identiteetteinä (Goffman 1963), alakulttuurisiin arvomaailmoihin sosiaalistumisena (Cohen 1955) ja normien rikkomisena, johon perustuen leimaantumisteoria on saanut muotonsa (Becker 1963). Poikkeavaksi määrittyy se mitä ei katsota kuuluvaksi normaalin piiriin, eli sellaista toimintaa ja käyttäytymistä, joka rikkoo yhteiskunnallista normia tai kulttuurista sopimuksellisuutta.

Stigma on sosiaalisen poikkeavuuden leima, jonka kohtaaminen tuo esiin, millaiset reunaehdot yhteiskunnassamme on normaaliudelle (Goffman 1963; Rantalaiho 2010, 102). Erving Goffman (1963) kirjoittaa stigmasta leimattuna identiteettinä, jonka sisäistäessään leimattu henkilö kulkee läpi tietynlaisen oppimisprosessin. Ensin leimattu ymmärtää, ettei häntä enää muiden toimesta hahmoteta kuuluvaksi normaaliuden piiriin. Sen jälkeen hän oppii arjen strategioita, joista on apua erilaisista tilanteista selviytymisessä. Stigmaa vastustetaan ja peitetään tuomalla kussakin tilanteessa sopivia puolia esiin. Stigmansa voi myös yrittää salata tai kätkeä, kontrolloimalla sitä informaatiota mitä antaa muille itsestään. Goffmannille normaalius on performatiivista, eli sitä tuotetaan ohjaamalla omaa käyttäytymistä ja ulkoista olemusta normien mukaiseksi. Sosiaalista tulkintaa omasta ja muiden normaaliudesta tehdään oman ja muiden käyttäytymisen ja ulkoisen olemuksen sopivuudesta

kunkin tilanteen vaatimuksiin. (Rantalaiho 2010, 105–106.) Vaikka kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen on Suomessa yleisempää kuin koskaan ennen, se rikkoo edelleen yhteiskuntanormeja. Minja kuvaa näkemystään yleisistä asenteista kannabista käyttäviä ihmisiä kohtaan:

Minja: *"No jos aattelee ylipäätään, niin se, että joku polttaa kannabista... En tarkoita huumeporukoissa vaan ylipäätään täällä maailmassa. Kyllähän se on silleen, että tuo on huumeidenkäyttäjä, rikollinen ja hyi hyi ja outo ja kummallinen."*

Minjan puheessa huumeporukat ja maailma ylipäätään ovat kaksi eri ulottuvuutta, joissa kannabista käytetään. Huumeporukoilla tai -kuvioilla viitataan usein sosiaalisiin piireihin, joissa saatetaan käyttää monia erilaisia huumausaineita, tai käyttöä luonnehtii vahvojen huumeiden riippuvuuskäyttö (Hakkarainen 1992; Väyrynen 2007). Minja itse identifioi oman kannabiksen käyttönsä käytöksi 'ylipäätään täällä maailmassa', jolla hän viittaa valta-yhteiskuntaan integroituneeseen elämäntilanteeseensa. Minja tuo esiin, että riippumatta ihmisen elämän kokonaistilanteesta, kannabiksen kanssa kosketuksissa oleminen kohtaa yhteiskunnassa kielteisiä asenteita.

Hallinnan analytiikan näkökulmasta poikkeavuus on huoli- ja riskidiskursseissa rakentuva ilmiö, johon kohdistuu normaalistavaa kontrollia (Dean 1999; Foucault 1980). Kannabiksen käyttö on sekä sosiaalinen että juridinen normirikkomus, mihin liittyen Minja tuo sitaatissa esiin huumeidenkäyttäjän ja rikollisen kategoriat. Näihin kategorioihin haastatellut peilaavat omaa subjektiviteettiaan aineistossa laajemminkin. Samalla he tavallisesti neuvottelivat siitä, kuinka merkittävä rike kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen lopulta on. Haastateltavat tunnistivat, että vallitseviin yleisiin nimityksiin, kuten kannabiksen käyttäjän ja rikollisen kategorioihin, liittyy häpeäleima. He eivät itse samastuneet stigmatisoituihin kategorioihin, vaan toivat esiin eroja oman elämäntilanteensa ja leimattuihin kategorioihin liittyvien mielleyhtymien välillä. Olli pohtii kannabiksen käytön ympärillä olevia yleisiä käsitteellistyksiä ja identifiointumistaan niihin:

Olli: *"No tuo sana huumekuviot tuo mulle mieleen järjestäytyneen rikollisuuden ja jonku moottoripyöräjengin ja tällaset. Et tota ei, se ei oo mun maailmaa. Ja tuo huumekuviot tuo mieleen sen, et siellä käytetään vähän kaikkee kuhan saadaan pää sekasin. Mikä tahansa kelpaa kuhan saa pään sekasin. Ja vähän semmonen syrjäytyminen myös, et on menny jotenki niin ikävään suuntaan ja ei oo saanu yhteiskunnalt tukea niin on sit alkanu käyttään niit huumeit. Mä en koe, että mä oon tossa. Mä en oo siellä. Mä en käytä kaikkia huumeita ja halua kokeilla kaikkea mahollista ja vetää naamaan mitä tahansa kuhan sais pään sekasin. Vaan mulla on se käyttö aika spesifisti kannabiksen käyttöö. Mä ajattelen sen niin, että se on aika harmittomimmasta päästä. Et ei tietenkään haitaton mut siis kevyempi, ku vaikka amfetamiini. Et mä pystyn elämään ihan normaalia elämää."*

Ollin puheessa huumekuviot ja niihin liittyvät oletukset sekaisin olemisesta, eri aineiden sekakäytöstä ja jengirikollisuudesta toimivat eronteon välineenä. Niistä puhuminen tuo mieleen monella tavalla vaikean ja kielteisellä tavalla marginalisointuneen elämäntilanteen, josta Olli ei tunnista itseään. Olli korostaa, ettei hänen elämäntapaansa kuulu muiden aineiden kuin kannabiksen käyttöä ja 'normaalia elämää'. Niin Ollin kuin muidenkin haastateltujen puheessa korostuu vahva toive tulla erotetuksi yleisissä mielikuvissa rikollisen stereotypiasta. Normaalilla elämällä Olli tarkoittaa rikoksetonta ja tasapainoista elämää. Aineistossa on lukuisia haastateltavien mainintoja 'rikollisista', 'pikkurikollisista' ja 'rikollisuudesta', mutta niillä ei yleensä kuvattu omaa toimintaa. Sen sijaan, tavallisesti puhe liittyy rikollisiin huumemarkkinoihin, yksilöimättömiin ja väljästi määriteltyihin pikkurikollisiin tai yleiseen rikolliseen Toiseen, joka toimii välineenä oman subjektiaseman paikantamiselle (vrt. Ahmed 2000, 21–22).

Haastateltavien oman kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kontekstissa rikollisuus tulee esille heille itselleen asetettuina rikosnimikkeinä tai heille lannetettuina tuomioina. Ristiriidan muodostaa kuitenkin oman toiminnan näkeminen ei-rikollisena siitä huolimatta, että taustalla saattaa olla käytöstä tai kotikasvatuksesta saatu oma rikostuomio. Osaltaan ristiriitaisuus selittyy siten, että sosiaalisesti integroituneissa elämäntilanteissa olevat ihmiset kokevat kannabiksen kanssa tekemisissä olemisesta tulleet rikosnimikkeet juridisteknisinä muodollisuuksina, eivätkä pidä niitä yhtä vakavina tai todellisina kuin muita rikosnimikkeitä. Tämä käy ilmi haastateltavien omista rationaliteeteista, joita tarkastelin luvussa 5.

Koska rikollisuus merkitsee haastatelluille jotain vakavampaa kuin kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen, rikollisena kohdatuksi tuleminen auktoriteettivallan taholta herättää heissä turhautuneisuutta ja ahdistusta. Rikollisen subjektiasema näyttäytyy haastatelluille synkkänä ja toisenlaisena, toisin kuin heidän oma tavallisen kansalaisen subjektiasemansa, jossa kannabiksen käyttö tai pienimuotoisen kotikasvatus ovat vain pienenä sivujuonteena. Rikollisena kohtelu sen sijaan säröyttää täysivaltaisen kansalaisuuden asemaa ja rikollisen leima voi merkitä toiseuttavaa kohtelua myös monilla eri elämänaalueilla. Esimerkiksi Arvo on kokenut, että poliisin kanssa tekemisiin joutuminen nuorena viestitti hänelle, että hänet nähdään yhteiskunnassa 'pahana tyyppinä' kannabiksen käytön takia.

Arvo: "Muistaakseni kaks ensimmäistä kertaa mitä mä poliisin kans jouduin tekemisiin [kannabis]asian tiimoilta, niin - - se omalla tavallaan viestitti mulle sen, et mä oon niin ku rikollinen, mä oon paha tyyppi. Vaik mä ite koin, et mä oon hyvä tyyppi ja koetan pitää niin ku hyvää moraalista tasoa, - - Niin se aiheutti paljon ristiriitaa, et ite koki olevansa ihan normi opiskelija ja koetti hoitaa hommat hyvin. Ja sit kuitenkin ku polttaa pilvee, niin poliisi pitää sua täysin niin ku rikollisena. Niin kyl se jätti jäljet pitkäks aikaa."

Arvon sitaatista tulee esiin se ristiriita, joka tarjotusta leimatusta identiteetistä rakentuu. Hän tuo esiin sen, miten ristiriitaiselta tuntuu se, että poliisi on kohdannut hänet rikollisena, vaikka hän itse piti itseään rehtinä opiskelijana. Arvoon kohdistuneet ulkoa päin tulevat määritelmät ja hänen sisäinen minäkuvansa itsestään joutuivat törmäyskurssille (ks. myös Lemert 1951, 75–76). Koska Arvo pitää itseään kunnollisena yhteiskunnallisesti kompetenttina henkilönä, hän kokee ansaitsevänsä kunnan kansalaiselle sopivaa kohtelua poliisilta. Sen sijaan hänet on kohdattu poliisin toimesta kuin 'oikeat rikolliset' kohdataan. Haastateltavat kokivat tavallisesti poliisin pysäyttämäksi ja henkilötarkastamaksi joutumisen leimaavaksi sellaisenaan, riippumatta siitä millainen vuorovaikutustilanne oli. Yksi syy rikollisuudesta erottautumisen tarpeelle on pyrkimys välttää stigmatisoituminen (vrt. Goffman 1963).

Haastateltavien kertomuksissa sekä 'rikolliset' että 'pikkurikolliset' tarkoittavat usein käytännössä monia eri huumausaineita myyviä huumekauppiaita tai muitakin rikoksia kuin huumausainerikoksia tekeviä ihmisiä. Toisaalta jo pelkkä kannabiksen myyminen tuntemattomille nähtiin rikollisena huumekauppana, jota kuvattiin haastateltavien kerronnassa luotaantyöntävänä. Tavallisesti haastateltavat toivat suoraan esille, etteivät halua olla tekemisissä pikkurikollisten kanssa tai eivät halua hankkia kannabista rikollisilta markkinoilta. Irtisanoutumisella rikollisista huume-markkinoista on samalla tavalliseksi kansalaiseksi asemoitumiseen liittyvä merkitys.

Oskari: ”-- mut monesti sielläki sit taas ehkä ne tabot mistä ties et saa, niin ne oli sit enemmän vähän semmosii pikkurikollisii, joitten kans ei halunnu olla tekemisissä.”

Eki: ”Yks semmonen tosi iso syy siihen, miks kasvattaa itse on se, että ei halua olla missään tekemisissä ihmisten kanssa, jotka sitä myy rikollisessa mielessä. Se on aika inhottavaa.”

Juridisesta näkökulmasta kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen määrittely rikolliseksi käyttäytymiseksi on sinänsä yksinkertaista, ettei se pidä sisällään ihmisten kokonaistilanteisiin perustuvaa harkintaa. Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen on siis tällä hetkellä rikos riippumatta kannabiksen käytön määrästä, tiheyksistä tai kannabista käyttävän muusta elämäntilanteesta. (RL 39/1889.) Sosiaalisena kysymyksenä rikollisuuteen liittyy kuitenkin negatiivisia merkityssisältöjä, joihin samastuminen oli haastateltaville hankalaa. Negatiivisilla merkityssisällöillä tarkoitetaan sosiokulttuurista tietoa, joka määrittää rikollisen kategoriaan liitettyjä toimintoja, ominaisuuksia, motiiveja ja kompetensseja. (Vrt. Juhila ym. 2012a, 61–62.)

Rikollisen kategorian kohdalla korostuu rikollisen velvollisuus ottaa vastaan yhteiskunnan näkemys hänen syyllisyydestään rikokseen ja sovittaa tekemänsä rike. Tämän voi tulkita siten, että kannabiksen kanssa tekemisissä olevan henkilön täytyy ikään kuin suostua yhteiskunnallisesti tarjottuun positioon, sovittaa rikkeensä ja

moraalista normia ylläpitääkseen myös katua tekoaan. Ristiriita on siinä, että kannabiksen kanssa tekemisissä olevat haastateltavat eivät koe toimivansa moraalisesti väärin (vrt. oikeudenmukaisuutta korostava rationaliteetti, tämän kirjan luku 5.1). Keskeinen syy rikollisuudesta irtisanoutumiselle oli myös se, että oman kannabiksen käytön tai kotikasvatuksen näkeminen rikollisena langettaisi varjon muutoin sosiaalisesti integroituneeseen elämäntilanteeseen. Esimerkiksi Justus kertoo, että häntä ahdistaa hankkia kannabista huumeita myyvilta puolitutuiltaan. Se liittäisi häpeään kannabisharrastukseen, joka muuten saa hänen elämässään vain mukavia merkityksiä.

Justus: *"Mulla on joitain semmosia puolituttuja, joita ei voi sanoa nyt miksikään super-rikollisiksi. Mutta mua ahistaa olla tekemisissä pelkästään sen takia. Ku ne on ihmisiä, joille mulla ei ois muuten mitään asiaa. Niin sitte mua ahistaa ihan tosi paljon, että joutuu olemaan tekemisissä tommosen asian tiimoilta. Sanotaan niin, että jos joku päivän ois kotikasvatus laillistettu tai hallussapito ja myynti. Niin en mä silti haluais olla niitten kaa tekemisissä. Et siinä ahistaa ehkä enemmän se, että ei oo mitään muuta yhteistä. Kyl siinä semmonen häpeän tunne liikkuu. Se tekee jotenki siitä vähempiarvosta tälleen laajemmassa mittakaavassa. Se liittää sen nimenomaan siihen rikolliseen toimintaan ja tulee semmonen, et pitäs hävetä tässä nyt touhuta tämmöstä rikollista, vaikka se ois tosi... itse kokenut itselleen hyväksi ja ei oo sen kanssa mitään ongelmia. Siinä mielessä, että se luo semmosen turhan häpeän siihen ympärille."*

Justuksen kuvauksesta tulee esille poikkeavan ja normaalin väliseen erontekoon ja rajankäyntiin liittyviä useita piirteitä. Hän puntaroi sitaatissa sitä, keihin ei halua tulla liitetyksi, millaisia tunteita "väärrien tahojen" kanssa tekemisessä oleminen aiheuttaa, ja miten näitä vääriä, ja häpeää aiheuttavia suhteita voisi välttää. Oman tavallisuuden korostaminen näyttäytyy rikollisen kategoriasta erottautumisen vastavoimana (vrt. Juhila 2012b, 215). Samalla, kun ajatus kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen rikollisuudesta kiellettiin, omaa elämää kuvattiin korostuneesti normaalina, ongelmattomana ja tavallisena.

Normaaliuspuheen tarve liittyy yleisinhimilliseen tarpeeseen kuulua joukkoon. Sosiaalipsykologiassa puhutaan myös normatiivisesta vaikutuksesta (*eng. normative influence*), eli ihmisten mukautumisen tarpeesta, jonka tarkoituksena on saada osakseen sosiaalista hyväksyntää (esim. Mead ym. 2014). Toisaalta hallinnananalyttisestä näkökulmasta tavallisuuden korostaminen voidaan nähdä osana normien mukaiseen käyttäytymiseen ohjaavaa, sisäistynyttä normaalistavaa kuria (Foucault 1980; Juhila 2009).

7.2 Kannabisilmiön uudelleenmäärittely

Kannabiksen käytön uudelleenmäärittely näkyy aineistossani usein väärinymmärretyt subjektiaseman vastapuheena (vrt. Juhila 2004). Kerronnallista asemointia tehdään vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Bamberg 2006; De Fina & Georgakopoulou 2008). Se näkyi aineistossani siten, että haastateltavat reflektoivat omia näkemyksiään suhteessa sosiokulttuurisiin mallitarinoin, neuvottelivat yleisistä käsitelmäärittelyistä ja tarjosivat vaihtoehtoisia näkökulmia. Keskeistä kunkin positioinnin omaksumiselle on se, onko asemointi itse tehty vai ulkoapäin annettu. (Juhila 2012a, 134.) Kannabiksen kanssa tekemisessä olemisen yhteydessä institutionaalisesti määrittyvät asemoinnit, kuten erilaisten palveluiden tai viranomaistoinnin yhteydessä nimetyt roolikategoriat heijastelevat vallitsevaa ymmärrystä siitä, mistä kannabisilmiössä on kokonaisuutena kyse ja miten ilmiöön yhteiskunnassa asennoidutaan (vrt. Bacchi & Goodwin 2016).

Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen näyttäytyy usein poliittisena huolenaiheena, jota koskeva tieto ja totuuskäsitykset perustuvat hallinnan rationaliteettiin ja valtaa pitävien totuuskäsityksiin ilmiöstä (Bacchi & Goodwin 2016; Miller & Rose 2008; Dean 1999). Hallintamentaliteettiin nojaava ymmärrys kannabisilmiöstä jättää ulkopuolelle esimerkiksi käyttökokemusten ulottuvuuden, jonka kautta haastateltavat kokevat ymmärryksen ilmiöstä syvenevän. Minja kokee, että kokemustiedolla on merkitystä ilmiön moniulotteisen ymmärtämiselle:

Minja: ”--toisekseen ihmiset, jotka ei ole käyttäny mitään huumeita, niin niillä voi olla semmonen mielikuva huumeista, että joka ei oo realistinen myöskään. En mä haluu myöskään sellasta leimaa, että mä oon jotenki epävakaa tai jotain tällasta.”

Minja tuo esiin, että ihmisillä, jotka eivät käytä huumeita tai ole niiden kanssa tekemisessä käsitys kannabisilmiöstä on rajallinen ja antaa tilaa väärille ennakkokäsityksille. Hän painottaa, ettei halua epätoivottuja leimoja, kuvaillen samalla kokemustiedon tuomaa syvyyttä ja lisäarvoa kannabisilmiön ymmärtämiselle. Kokemustiedon merkityksestä ja tiedon näkökulmasidonnaisuudesta puhutaan paljon myös esimerkiksi feministisissä standpoint-epistemologisessa tutkimuskirjallisuudessa. Standpoint-epistemologia on lähestymistapa, joka haastaa perinteisiä käsityksiä objektiivisesta ja universaalista tiedosta. Sen mukaan yhteiskunnallinen asema ja yksilölliset lähtökohdat vaikuttavat tiedollisiin lähtökohtiin (Smith 2004). Huumetutkimuksen kentällä Elina Virokannas (2017) on tutkinut huumeita käyttävien naisten näkökulmaa eriarvoisuuteen ja hallinnan suhteisiin palvelujärjestelmässä standpoint-ajattelua hyödyntäen.

Standpoint-ajattelun kautta näkökulmasidonnainen tieto näyttäytyy voimavarana, jonka kautta voidaan saada syvempää ymmärrystä yhteiskunnallisista ilmiöistä. (Haraway 1988; Toole 2023.) Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään

toisinaan käsiteparia *drug-experienced* ja *drug-naive*, jolla kuvataan ihmisen kokeneisuutta huumeen tai lääkkeen käyttäjänä. (Frank ym. 2021; Moskalewicz ym. 2021) Normalisaatioteesiä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa käytetään käsitettä *drugwise*, jolla kuvataan huumeilmiötä koskevan ymmärryksen syvenemistä sen myötä, kun huumeiden käyttö tulee tutuksi (esim. Parker ym. 2002). Milstein ym. (1975) ovat käyttäneet tutkimusartikkelissaan ilmaisua *cannabis-experienced*, jonka voi kääntää kannabiskokeneisuudeksi.

Kokeneisuus kannabiksen käytöstä ei hallinnallisuuden näkökulmasta ole välttämättä myönteinen asiana, mutta tiedonmuodostuksen kannalta se voi olla myös voimavara. Puheen kannabiskokeneisuudesta voimavarana voi ymmärtää joko vahvojen kulttuuristen kategorisointikäytäntöjen vastustamisena, tai tasapainotteluna rinnakkaisten kategorioiden välillä (Suoninen 2012, 114). Haastattelemani ihmiset tasapainottelevat kannabiskokeneisuuden osalta leimaavuuden ja kokemusasantuntijuuden arvon välillä. Haastateltujen mukaan puutteellinen tietotausta kannabiksesta ja sen erilaisista merkityksistä sekä käyttötavoista jättää kuitenkin tilaa asenteille ja ennakkokäsityksille, jotka voivat saada myyttisiä ulottuvuuksia. Eki kuvaa kannabista käyttävän stereotyyppiä, jota ei kokemustietoonsa perustuen allekirjoita:

Eki: ”*Ainakin mitä noista omista kokemuksista tietää, niin tuntuu että monet ihmiset ajattelee, että kannabiksen polttelija on semmonen ihminen, joka vaan makaa kotona, ei käy töissä ja katselee silmät punasena jotain leffoja, syö hirveesti kaikkea ja on semmonen tosi saamaton ihminen. Et se ei mee yhtään yhteen sen kaa, että mitä on ite oppinu. Et melkein kaikki ihmiset jotka mä tiedän, jotka käyttää kannabista... Ne käy töissä, ne on aina ihan normaaleja, ne on ihan tavallisia ihmisiä ja osallisena tosi monessa jutussa, niin ku ihan työelämässä ja opiskelussa ja muussa. Et siinä mielessä siinä on tietynlainen leima ja stigma.*”

Ekin kuvauksessa kannabista käyttävän ihmisen stereotyyppiin liittyy keskeisesti passiivisuus ja toimettomuus. Eki korostaa, että hänen tuntemansa kannabista käyttävät ihmiset ovat kuitenkin ’ihan normaaleja’ ja ’osallisena tosi monessa jutussa’. Painottaessaan kannabiksen kanssa tekemisissä olevien normaaliutta ja osallisuutta Eki vahvistaa kannabiksen kanssa tekemisissä olevien valta-yhteiskuntaan integroituneita elämäntilanteita sekä vastustaa ja purkaa kannabiksen kanssa tekemisessä olemiseen liittyvää kielteistä kategorisointia. Tämän ristiriidan esille tuodessaan hän tunnistaa kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen kohdistuvan stigman. Kokemustieto kannabiksesta on tuonut Ekille ymmärrystä, jonka seurauksena ennakkokäsitykset eivät mene ’yhtään yhteen sen kaa, mitä on ite oppinu’.

Tässä merkityksessä kokemustiedon kannabiksesta voi nähdä tuottavan sellaisia uudenlaisia totuuskäsityksiä kannabisilmiöstä, jotka ovat vastakkaisia hallintavallan taustalla oleville totuuskäsityksille (vrt. Dean 1999). Kokemusnäkökulma siis laa-

jentaa käsitystämme kannabisilmiön ymmärtämisen tavoista. Tiedonmuodostusta ja yhtä totuutta koskeva kriittinen tarkastelu on ominaista hallinnan analytiikalle, jota koskevassa kirjallisuudessa näkee puhuttavan tietämisistä (eng. *knowledges*) monikossa (esim. Miller & Rose 2008).

Kategorisointi määrittelee kohteitaan ja kategorisoinnilla on voimakas selitysvaikutus. Kategorioilla selitetään tapahtumia ja avataan ongelmien juurisyitä. Esimerkiksi kannabista käyttävän, työttömän ihmisen työttömyyttä saattaisi passiivisuusstereotypian valossa selittää johtuvaksi kannabiksen käytöstä. Kategorisoinnin yhteydessä joistain toimijoista tuleekin kategorisoinnin kohteiden sijaan kategorioiden auktorisoituja selittäjiä tai oikeutettuja puhujia, joiden arvovalta määritellä ilmiötä korostuu. (Juhila 2006; Juhila 2012a, 156–157; Harrikari 2008, 111.) Tarjoamalla vastapuhetta ja uusia tapoja tarkastella kannabisilmiötä, haastateltavat asemoituvat kokemustietoonsa perustuen kannabisteeman asiantuntijoiksi (ks. Juhila 2004; Meriluoto 2016). Otso kertoo, että työyhteisössään hän on ollut monille kannabiskokemattomalle konkreettinen esimerkki siitä, että kannabista käyttävä ihminen voi olla myös yhdenvertainen, tavallinen työtoveri:

Otso: ”*Sillon on tullu joiltain ihmisiltä, jotka kuulee siit ensimmäistä kertaa varsinkin työyhteisössä niin ne saattaa hämmästyä sitä, ehkä vähän pelästyy, mut yleensä sit taas ne on kuitenkin pystynyt suhtautuun muhun normityyppinä, koska sit taas ollaan kuitenkin työmaalla, tehdään töitä ihan normaalisti. Niin ehkä ne on huomannu sen, että ei siin mitään vaikka Otso polttaa pilveä, mut ku se tekee täällä hommia ihan normaalisti ja hymyilee ja nauraa ja heittää läppää ihan niin ku muutki, et tässä ei oo mitään ongelmaa.*”

Otso kertoo olleensa avoin omasta kannabiksen käytöstään, ja hän on kertonut siitä myös työpaikallaan. Hän kuvaa sitä, miten ihmiset reagoivat ensiksi säikähtäen ja toivat esiin ennakoasenteitaan. Varsin nopeasti suhtautuminen on kuitenkin muuttunut ja ennakoasenteet Otsoa kohtaan vaihtuneet aidoksi työtoveruudeksi. Otso kuvaus on esimerkki siitä, miten yksittäinen henkilö voi purkaa työyhteisössään kannabiksen käyttöön liittyvää stigmaa ja tuottaa samalla valta-yhteiskuntaan integroituneen kannabista käyttävän ihmisen representaatiota (vrt. Clair ym. 2016). Työpaikka on kannabisilmiön uudelleenmäärittelyn paikkana erityisen osuva, sillä se haastaa kannabiksen käyttöön vahvasti liitettyä passiivisuusstereotypiaa. Haastateltavat toivatkin esiin aktiivisen ja tuottavan toimijuuden tärkeyttä omassa arvomaailmassaan, kuten Oskari keskustellessamme siitä, mitä yhteiskunnallinen osallisuus merkitsee hänelle:

Oskari: ”*Sillon ilmeisesti ihminen pyrkii olemaan tuottava osa yhteiskuntaa. Tätä on tammönen termi mitä mä ite tykkään käyttää, koska tuntuu että yhteiskunnan pyörittämiseen tarvitaan rahaa ja ylipäätään ihmiset ehkä nähdään yhteiskunnassa, et ne on*

joko tuottava osa tai kuluttava osa yhteiskuntaa taloudellisessa mielessä. Ei pelkästään ehkä taloudellisessa mielessä, kyl ihminen voi olla tuottava osa yhteiskuntaa niin ku muullaki tavoin kuin taloudellisesti, mut.”

Haastateltavien esille tuoma tuottavuusnäkökulma nivoutuu uusliberalistiseen moraalikäsitykseen ja on myös osa huumepolitiikan hallinnan rationaliteetteja (Miller & Rose 2008). Jani Selin (2010, 228) viittaa Olavi Kaukoseen (2000), jonka mukaan suomalaisessa päihdehuollossa pyritään vastaamaan yksilöllisten tarpeiden lisäksi myös yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Yhteiskunnallisilla tarpeilla viitataan työmarkkinajärjestöjen 1970-luvulla tekemään yhteiseen päätökseen päihdeongelmaitten hoitoonohjauksesta, jolla tavoiteltiin työvoimapulaan vastaamista. Huumehoitojen yksi tavoite on siis saada aikaan aktiivisia ja itsenäisesti pärjääviä kansalaisia, jotka ovat kykeneviä vastaamaan tuottavuuden ja tehokkuuden vaatimuksiin (Dean 1995).

Kaksijakoinen, hoitoon ja kriminaalikontrolliin perustuva, huumepolitiikka määrittelee myös kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten toimijuuden reunaehdot. Sekä sairaan että rikoksentekijän sosiaalinen kategoria asettaa kyseenalaiseksi ihmisen täysivaltaisen kansalaisuuden, kuten mahdollisuuden osallistua demokraattiseen päätöksentekoon tai työelämään (Garland & Young 1983, 17; Parsons 1951). Talcott Parsonsin (1951, 436–443) lanseeraaman sairaan rooli-teorian mukaan sairaus on sanktioitua poikkeavuutta. Sellaisena siihen kohdistuu terveydenhuollon toimesta hallintaa, johon liittyy sairaalle paikantuvia oikeuksia ja velvollisuuksia.

Sairaalla on oikeus asettua tavallisten yhteiskunnallisten odotusten ulkopuolelle sairaudestaan johtuen, eikä sairas ole vastuussa omasta sairaudestaan. Samalla sairaan kuitenkin odotetaan tavoittelevan parantumista tai kuntoutumista ja ottavan apua vastaan. Tuodessaan esiin aktiivista toimijuuttaan kannabista käyttävät haastateltavat asemoivat itseään totuttujen kategorisointien ulkopuolelle ja raivaavat tilaa uusille tavoille paikantaa kannabiksen käytön roolia ja määrittävyyttä ihmisen elämässä. Paula kertoo näkökulmansa, joka kiteyttää monen haastateltavan ajatuksen siitä, mistä valtayhteiskuntaan integroituneessa kannabiksen kanssa tekemisissä olemisessa on kyse:

Paula: ”Kuka tahansa ihminen voi käyttää kannabista ja se ei tee kenestäkään huonompaa. Sä et voi naamakertoimen perusteella tietää kuka käyttää kannabista ja kuka ei.”

Kannabisilmiön uudelleenmäärittely on subjektifikaation muoto, jolla on myös emansipatorinen merkitys, sillä sen kautta haastatellut monipuolistivat myös kannabista käyttäville ihmisille tarjolla olevaa kategoriavalikoimaa. Haastateltavien kerronnasta käy ilmi, että yleiset kategorisoinnit koetaan fatalistisina ja olemuksellistavina. Haastateltavat kokevat, etteivät yleiset tavat puhua kannabisilmiöstä

myöskään tavoita heidän arjen todellisuuttaan ja kannabiksen roolia osana heidän elämäänsä. Paulan tavoin, he kaipasivat kannabisilmiön ymmärtämiseen joustavuutta ja inhimillisyyttä.

7.3 Elämä laittomuuden ja kannabiksen käytön yleistymisen ristipaineessa

Kerronnallisen asemointianalyysin kolmannella tasolla yksittäiset puheaktit ja yksilötason kertomusmaailmat nivotaan laajempaan sosiokulttuuriseen ja poliittiseen kontekstiin (De Fina 2013). Subjektifikaation muodoista viimeinen kuvastaa subjektin rakentumista vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Poliittiset ilmiöt ovat historiallisesti rakentuneita ja vahvasti kiinni omassa yhteiskunnallisessa ajankuvassaan (Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016). Yhteiskunnallinen ajankuva tai ajan henki (eng. *zeitgeist*) mahdollistaa aikakaudelle tyypillisten kulttuuristen ulottuvuuksien tunnistaminen ja käsitteellisen haltuunoton (Krause 2019).

Haastateltavien kannabishistoriat sijoittuvat vuosiin 1990–2020. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on käyty keskustelua huumeiden käytön normalisaatiosta myös jo noin kolmenkymmenen vuoden ajan (Erickson & Hathaway 2009; Hakkarainen, Tigerstedt & Tammi 2007; Measham ym. 1994; Parker ym. 1998; Parker 2005; Parker, Williams & Aldridge 2002; Sznitman & Taubman 2016). Vielä parikymmentä vuotta sitten kotimaisen huumetutkimuksen piirissä ei kuitenkaan pidetty huumeiden käytön normalisaatiota Suomessa ajankohtaisena ilmiönä edes kannabiksen osalta (Hakkarainen & Tigerstedt 2002). Aineisto kattaa kolme vuosikymmentä haastateltavien kokemuksia kannabiksen kanssa toimimisen parista. Niiden vuosikymmenten aikana kannabiksen käyttö on yleistynyt merkittäväällä tavalla, ja kansalaisten asenteet kannabista kohtaan lieventyneet huomattavasti (Hakkarainen & Kainulainen 2021; Karjalainen ym. 2023).

Tutkimukseni haastateltavien kerronnasta nousee esille yhteiskunnallinen asemoituminen eräänlaiseen välitilaan eli liminaaliin. Liminaliteetti johtuu tämänhetkistä yhteiskunnallista ajankuvaa luonnehtivasta ambivalenssista (vrt. Hall 2003; Määttä 2022, 38–39): yhtä aikaa kannabista käytetään hyvin moninaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja sitä käyttävät ovat keskenään hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa luokissa. Kuitenkin kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen laittomuus ja poliittinen huoli kannabisilmiön ympärillä johtavat siihen, että myös valtayhteiskunnan ydintoimintoihin ja normeihin kiinnittyneet ihmiset joutuvat kannabisasioissaan repressiivisen hallintavallan kohteeksi (vrt. Dean 1999; Helén 2010; Karjalainen ym. 2023; Miller & Rose 2008).

Liminaalin identiteetin käsitteestä on alun perin kirjoittanut psykiatri Ruth Cobb Hill (2010), joka määritteli liminaalin identiteetin elämiseksi kahden kulttuurisen maailman ja identiteetin kynnyksellä. Elina Virokannas (2004) kuvaa tutkimuksensa

huumehoidossa olevien nuorten identiteettien heilurimaista liikettä: heiluri-identiteetti liikkuu sosiaalisesti poikkeavien ja hyväksytyjen identiteettien välillä. Heilurimaisuuden sijaan liminaali ottaa paikkansa kahden olemassaolevan maailman välissä (ks. Weckroth 2006). Liminaalisuuteenkin liittyy ajatus liikkeestä, mutta edestakaisen heiluriliikkeen sijaan se kuvastaa prosessimaista etenevää liikettä kohti jotain. Kannabisilmiön kontekstissa etenevän, prosessuaalisen liikkeen voi liittää kannabiksen käytön yleistymiseen ja kansalaisten huumeasenteiden liberalisoitumiseen kotimaassa sekä toisaalta huumeiden käytön normalisaatioteesiä koskevaan tutkimuskeskusteluun. (Hakkarainen & Kainulainen 2021, 42; Karjalainen ym. 2023).

Vapautuva asenneilmapiiri on edistänyt moniäänistä yhteiskunnallista keskustelua, ja moninaistanut sosiaalisia piirejä, joissa kannabista käytetään (vrt. Karjalainen ym. 2023). Kannabiksen nauttiminen yhdessä ystävien kanssa on tutkitusti hyvin tyypillistä (ks. myös Hakkarainen ym. 2011, 163). Arvo kertoo kannabiksen käytön roolista ja merkityksistä hänelle, tuoden tärkeänä puolena esiin kannabiksen parissa toimimisen yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden. Arvo kuvaa kannabisilmiön kulttuurisuutta globaalina kannabiskulttuurina. Globaalisuudella hän viittaa siihen, että kannabisilmiön kulttuurinen tieto on hänen mukaansa tuttua kannabiksen parissa toimiville ihmisille ympäri maailman.

Arvo: ”Semmonen niinkö tavallaan, mihin liittyy jotain läheisiä, ystäviä, musiikkia, miksei sit niinkö ruokaaki. - - mutta se on myös kulttuurinen tavallaan... Se on tietysti käyttäytymisen tavat ja mallit, vaikka se, että passaa vasemmalle, tai muuta. Se on esimerkki tämmöisestä globaalista kannabiskulttuurin ilmenemisestä.”

Kannabisiirien kulttuurinen tieto on implisiittistä, mutta se pitää sisällään myös terminologiaa ja käyttäytymismalleja. Kulttuurista tietoa kertyy Arvon mukaan esimerkiksi kannabiksen parissa toimimisesta: ’vaikka se, että passaa vasemmalle’ eli kannabissätkää tarjotaan porukassa vasemmalla puolella olevalle. Hallintamentaliteetin perspektiivistä valtayhteiskunnasta poikkeavat sosiaaliset piirit on helppo ymmärtää alakulttuurisina, etenkin jos niiden toiminta rikkoo normeja ja moraali-järjestystä (vrt. Salasuo 2004; Selin 2010).

Alakulttuurisuuden liittäminen valtayhteiskuntaan integroituneen kannabisilmiöön näyttäytyy tutkimukseni aineiston valossa problemaattisena ja monisyisenä. Valtayhteiskuntaan integroituneiden elämäntilanteidensa vuoksi haastateltujen ihmissuhdeverkosto ei rajoittunut vain kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen liittyvään ystäväpiiriin. Heillä oli tavallisesti laaja ja monitahoinen sosiaalinen verkosto, sekä kiinnittyneisyyttä monille yhteiskunnallisen toiminnan areenoille, kuten työelämään, harrastuksiin, koulutukseen, perhe-elämään sekä usein myös sellaisia ystäviä, jotka eivät käytä kannabista.

Kannabisilmiölle ominainen sosiaalisuus saa myös järjestäytyneempiä muotoja sekä meillä että maailmalla. Yhteisöllisyyttä vaalitaan esimerkiksi kannabiksen

kotikasvatuksessa jaettuina osuuskuntina, kannabisaktivismiin kautta sekä joissain Euroopan maissa Cannabis Social Clubien muodossa. Ensimmäiset Cannabis Social Clubit perustettiin Espanjassa. Ne ovat yleensä voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä, jotka tuottavat jäsenilleen rajallisen määrän kannabista henkilökohtaiseen käyttöön. Cannabis Social Clubien ensisijainen tarkoitus on tukea jäsentensä pyrkimystä välttää laittomat huumemarkkinat. (Decorte & Pardal 2016, 285.)

Kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen liittyvään subjektifikaatioon paikallisesti määrittyvä poliittinen ja sosiokulttuurinen konteksti vaikuttavat olennaisella tavalla. Suomessa Cannabis Social Clubien perustaminen tai vastaava oikeudellisesti harmaalla alueella toimiminen ei ole mahdollista. Laki muodostaa selkeät raamit, jonka puitteissa oman subjektiviteetin konstruoiminen kannabista käyttävänä tavallisena kansalaisena ajaa ihmisiä kahden symbolisen maailman väliin. Toisaalta he eivät ole myöskään tilanteisesti jompaakumpaa: pelkästään kannabiksen parissa toimiessaan poikkeavia alakulttuurin jäseniä ja vain muilla elämänsä areenoilla yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä. Haastatellut kertovat kantavansa samoissa tilanteissa sekä poikkeavuuden että tavallisuuden kokemustaan. He kuvaavat poikkeavuuden piilottelua tilanteissa, jotka edellyttävät normi-ihanteisiin vastaamista. Henrik kertoo yhteiskunnallisten olosuhteiden vaikutuksesta elämäänsä seuraavalla tavalla:

Henrik: *"Kaksoiselämää se on. Mää oon niin stereotyyppisen näkönen, mää oon just sen näkönen tyyppi, joka vois buditella, kasvattaa kaapissa ja... kaikkee tota. Mutta se on silleen, että mää joudun piilottelleen, että mä en pysty julkisesti [olemaan tekemisissä kannabiksen kanssa] ..."*

Henrik kuvaa kannabiksen käyttöään ja sen piilottelua kaksoiselämänä. Kannabiksen käyttöä piilotellaan, jotta sosiaalinen ulossulkeminen voidaan välttää. Tuula Helne (2002, 21) puolestaan viittaa Kari Vähätaloon (1998), joka tekee käsitteellisen eron yhteiskunnan marginaaliin paikantumisen ja uloslyötyjen välille. Toiseus yhdistää niitä molempia, mutta niiden olennaisin ero liittyy toimijuuteen. Etymologian kautta tarkasteltuna marginalisaatio-käsite johtuu latinankielisestä rajaa tarkoittavasta sanasta 'margo'. Marginaalissa olevat syrjäytyneet ovat siis inklusion ja eksklusion rajalla.

Eksklusio (lat. *excludere*) voi merkitä joko jonkin asian pitämistä ulkopuolella tai laittamista ulkopuolelle. Eksklusiossa rajanveto on joustamattomampi ja selkeämpi kuin marginaalisuudessa. (Helne 2002, 22, 24.) Tämän kolmijaon kautta tarkasteltuna subjektiasemiin liittyvää liminaliteettia kuvaa yhtäältä marginaalisuus. Samaan aikaan haastatellut ovat kannabiksen käyttöään lukuun ottamatta muiden elämäalueiden puolesta yhteiskunnan ytimessä. Kannabiksen kanssa tekemisissä olominen valtayhteiskuntaan integroituneessa elämäntilanteessa karkaa kolmijaon mukaisia määrittelypyrkimyksiä.

Marginaalin, ekskluusion ja keskuksen tilaulottuvuudet eivät näy välttämättä konkreettisesti todellisuudessa, vaan ovat luonteeltaan symbolisia ja sosiaalisia. Marginaaliin paikantuminen tai ulossuljettuihin kuuluminen ei ole sekään absoluuttista vaan perustuu sosiaaliseen kategorisointiin ja identiteettineuvotteluihin. Elämäntilanteensa ja lähtökohtiensa sommitelmana ihminen voi asettua yhtäältä meihin ja muiden tekijöiden vuoksi marginaaliin. Chicagon koulukuntaan kuulunut Robert Park (1928; Helne 2002, 24) muotoili 1920–30-luvuilla käsitteen 'marginal man', jolla hän viittasi ihmiseen, joka liikkuu kahden kulttuurin tai yhteiskunnan rajan molemmin puolin ja elää molemmilla puolilla.

Opioidikorvaushoitoja tutkinut Antti Weckroth (2006) kirjoittaa "kamamaailmasta" ja "normaalimaailmasta". Valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen käytön kontekstissa ei voida puhua "kamamaailmasta", mutta haastatellut kuvaavat sosiaalisia piirejä, joissa heidän ei tarvitse piilotella kannabisharrastustaan. Torsti kertoo siitä, miten kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen laittomuus luo sekä lujittaa kannabiksen käyttöön ja kotikasvatukseen liittyviä ihmissuhteita:

Torsti: "Ja sit myös se laittomuus on varmasti vaikuttanu tosi paljon siihen, että tiettyjä ystäväporukoita on muodostunu, jotka jakaa tän jutun, jota ei sit välttämättä muuten, jos sitä oiski saanu vaan kaupasta laillisesti. Ja se on ollu myös semmonen väylä, missä mä oon nopeesti saanu... Jotenki se saattaa lujittaa nopeesti ystävyyssuhteet, jos ollaan yhdessä tekemisissä jonku laittoman kanssa ja sit sä ikään ku teet jonku luottamuksenosotuksen toiselle, vaikka annat sille kannabista ja sit se toinen antaa sulle vaikka takasin, niin sit saattaa heti tulla semmonen olo, että tää ihminen on mun syvä ja hyvä ja luotettu ystävä, koska me jaetaan tämmönen yhteinen..."

Torsti tuo esiin, että kannabiksen parissa toimimiseen liittyvät ihmissuhteet tulevat tiiviimmäksi laittomuuden ohjaamana. Torstin kuvauksessa laittomuus tuottaa yhteiskunnan marginaaliin paikantuvia ryhmiä, joissa yhteisöllisyys perustuu nimenomaan siihen, että ryhmän jäsenet jakavat kielletyn käyttäytymisen eli kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen. Valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen käytön ja huumetutkimuksen kentällä käytävän normalisaatiokeskustelun näkökulmasta rajakriisin käsite on erityisen kiinnostava (Helne 2002, 27–28).

Rajakriisillä Helne (2002) tarkoittaa yhteiskunnassa koettua ahdistusta normaalin ja poikkeavan hämärtyneistä rajanvedoista, joka johtuu postmodernille ajalle tyypillisestä relativisoitumisesta. Helne argumentoi, että rajatarkistuksista tulee erityisen haasteellisia silloin, kun rajat ovat niin yleisesti hyväksytyjä, että niitä voi luonnehtia kulttuurisiksi. Kysymys on silloin siitä, että rajan ylittävää tekoa ei arvioidakaan enää vain yksisuuntaisesti vaan yhä useammin myös rajat asetetaan kyseenalaisiksi. Aija pohtii lain ja moraalien välisiä suhteisuuksia kannabisteemaa koskien:

Aija: ”Must tuntuu, että kun mä oon arvoiltani aika vapaamielinen, niin mä suhtaudun lakiin sillä lailla, että se on niinku ihmisten säätämää ja historian valottamaa tavallaan, että laki ei sinänsä kerro musta, että onks joku oikein. Koska aika hirveet asiat on ollu laillisii aikanaan. Homoseksuaalisuus on esim ollu laitonta Suomessa. - - Niin siksi mä en koe, että mä oon niinku ns. rikollinen. Koska mä koen, että tää mitä mä teen on mun henkilökohtanen asia. Ja mun vastuulla myös.”

Aija ei pidä itseään rikollisena, koska hän näkee kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen henkilökohtaisena asianaan. Hänelle kannabisilmiö muistuttaa muita historiassa kiellettyjä ja vääränä pidettyjä sosiaalisia poikkeavuuksia, jotka on myöhemmin normalisoituneet ja tulleet osaksi valtakunnan yhteiskuntaa. Aija paikantaa sitaatissa omaa kannabiksen käyttöään sekä osaksi oikeudellista, historiallista jatkumoa että vallitsevaa yhteiskunnallista moraalijärjestystä. Subjektifikaation näkökulmasta tällaisten paikannusten merkitys liittyy siihen, asemoiko ihminen itsensä kerronnassaan yhteiskunnan ytimeen, marginaaliin vai jopa kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle.

Liminaali subjektiasema kuvastaa valtakuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvaa kannabiksen kanssa tekemisissä olemista, joka ei asetu yksinomaan marginaaliin eikä yhteiskunnan ytimeen. Liminaliteetin käsite ottaa huomioon suomalaisen kannabisilmiön historiallisen ulottuvuuden sekä sanoittaa sitä symbolista tilaa ja elämismailmaa, jossa tutkimukseni ihmiset ovat. Liminaalista subjektiasemastaan käsin kannabista omaehtoisesti käyttävät ihmiset asettavat kyseenalaiseksi kannabiksen hallintaa koskevia rationaaliteetteja ja totuus käsityksiä, tuottaen uutta, kokemusnäkökulmaan perustuvaa ymmärrystä kannabisilmiöstä. Samalla he tarjoavat sellaista vaihtoehtoja lähestymistapaa kannabispolitiikkaan, jonka lähtökohtana on kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen monikasvoisuus. Kannabisteeman moninaisuuden tunnistamisen ja ymmärtämisen kautta ilmiöön historian saatossa kiinnittynyttä ideologista latatutuneisuutta ja institutionaalisen hallintavallan perusteluja voidaan tarkastella kriittisesti. Siten mahdollistuu myös kannabista käyttäviin ihmisiin kohdistuvien ennakoasenteiden ja häpeäleimojen purkaminen.

8 Lopuksi

Sosiaalityön väitöskirjatutkimukseni tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa tapahtuvaa kannabiksen käyttöä ja kotikasvatusta, sekä rakentaa kannabisilmiötä koskevaa terminologiaa ilmiön moninaisuutta huomioiden. Olen tarkastellut kannabiksen kanssa tekemisissä olemista osana tasapainoista ja normatiivista arkea. Rajauksella tasapainoiseen ja normatiiviseen arkeen tarkoitan kiinnittyneisyyttä useisiin yhteiskunnassa arvostettuihin asioihin, kuten työelämään, opintoihin, perhe-elämään, ja sellaisiin sosiaalisiin verkostoihin, joissa ei käytetä laittomia huumeita. Tätä kiinnittyneisyyttä kutsun tutkimuksessani valtayhteiskuntaan integroituneisuudeksi.

Kysyin: Millaiset rationaliteetit ja totuuskäsitykset ohjaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen kanssa tekemisissä olemista? Miten kannabista käyttävät ihmiset kuvaavat kokemaansa hallintavaltaa? Ja millaiset tekijät ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa kannabista käyttävien ihmisten subjektifikaatiota? Sitouduin hallinnan analytiikkaan teoreettisena viitekehystenä, mutta siirsin sen logiikan kannabiksen kanssa tekemisissä olevien perspektiiviin. Analysoin aineiston kerronnallisen asemointianalyysin avulla. (kts. esim. Bamberg 1997; 2004; 2006; Bamberg & Georgakopoulou 2008; Bamberg, De Fina & Schiffrin, 2011; Davies & Harré 1990; Dean 1999; De Fina 2013; De Fina & Georgakopoulou 2008; 2011; Kaisto & Pyykkönen 2010; Miller & Rose 2008.) Tutkimukseni 18 haastateltavaa avasivat kannabiksen kanssa tekemisissä olemisensa rationaliteetteja ja totuuskäsityksiään siitä mistä kannabisilmiössä on heidän nähdäkseen kyse. Lisäksi he kävivät läpi kokemuksiaan ammatillisinterventioista, ja paikansivat omaa subjektiasemaansa kannabista käyttävinä kansalaisina.

Tutkimuksellani toin kannabisilmiön poliittista ja institutionaalista hallintaa koskevaan keskusteluun kokemuksellisen ulottuvuuden. Kannabiksen käyttöä koskeva terminologia ja tiedonmuodostus ovat vahvasti hallinnallisuuden ohjaamia ja asiantuntijapuheen määrittämiä. Kannabisilmiöön liittyy moraalinen ulottuvuus, ja kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen ongelmallisuutta sanoitetaan yhteiskunnallispoliittisen riski- ja huolipuheen kautta. Sosiaalityön näkökulmasta keskeistä on pystyä näkemään moraalipaniikkien läpi ihmisten yksilöllisiä tilanteita ja tunnistaa sosiaaliin ilmiöihin liittyvää moniulotteisuutta. (vrt. Harrikari 2008; Suomen Huumestrategia 1997; Partanen 2002.) Tätä moniulotteisuutta olen tutkimuksella tehnyt näkyväksi.

Olen halunnut avata kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten omaa tapaa sanoittaa kannabisilmiötä, jotta ilmiötä koskeva käsitteistö tulisi lähemmäs

inhimillistä, elettyä elämää. (vrt. Hokkanen 2014; Sipilä 2011.) Lisäksi keskeinen tutkimustehtäväni oli monipuolistaa kannabisilmiötä koskevaa ongelmakeskeistä diskurssia, tuomalla valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen käytön ja tutkimukseni ihmisten kannabiskokeneen (vrt. Milstein ym. 1975) tiedon tutkimukseni keskiöön.

Tutkimukseni ihmiset toivat esille, että yleiset kannabiksen käyttötapa ja käytön merkityksiä koskevat sanat, kuten viihdekäyttö, lääkekäyttö, lääkinnällinen käyttö tai satunnaiskäyttö kuvaavat valtayhteiskuntaan integroitunutta kannabiksen käyttöä puutteellisesti. Haastateltavat kokivat niihin liittyvät merkityssisällöt ja assosiaatiot latautuneiksi tai harhaanjohtaviksi. Valtayhteiskuntaan integroituneelle käytölle on keskeistä käytön omaehtoisuus: siihen ei liittynyt pitkälistä riippuvuuskäyttäytymistä ja käyttö sovitettiin muun elämän salliviin mittasuhteisiin. Siitä syystä olen nimennyt haastateltujen kuvaaman kannabiksen käyttötavan *omaehtoiseksi käytöksi*, joka täydentää käyttötapa kuvaavaa yleistä käsitevalikoimaa.

Haastateltujen kokemukset kannabisilmiön hallinnallisuudesta liittyivät teemoiteltuna lainvalvontaan, sosiaali- ja terveydenhuollon kontekstiin ja itsehallintaan. Lainvalvontatilanteisiin liittyvät kokemukset tarkoittivat (muutamia tullen kanssa asiointeja lukuun ottamatta) yleensä poliisin tekemiä kotietsintöjä tai pysäytyksiä kadulla. Kokemukset lainvalvonnasta jakautuivat yhteistyöhenkisiin, myönteisiin kokemuksiin ja toisaalta kokemuksiin nöyryyttävästä, asiattomasta kohtelusta.

Kadulla tapahtuneet poliisin pysäytykset olivat useammin kokemuksina myönteisiä ja kotietsinnät puolestaan negatiivisia, toisinaan jopa järkyttäviä haastateltujen kerronnassa. Usein haastateltavilla oli useita kokemuksia poliisikohtamisista ja he olivat oppineet virkavallan toiminnan logiikkaa. Ymmärrys virkavallan toiminnasta toimii tietovarantona, jota kannabiksen kanssa kosketuksissa olevat ihmiset hyödyntävät säästyäkseen liian voimakkaalta vallankäytöltä tai välttääkseen poliisikontrollin kokonaan.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa koettua vallankäyttöä tarkastelin hoivaavana valtana (Drenth & Haan 1999; Markkola 2002). Hoivaava valta perustuu hyvään tahtoon ja haluun auttaa. Silti sekin on hallinnan analytiikan näkökulmasta huoli- ja riskipuhuntaan nojaavaa, normaalistavaa kuria, jolla ohjataan ihmisten moraalista toimijuutta (vrt. Dean 1999; Foucault 1980). Kontrollin medikalisoituminen tuo kannabisilmiön hallintaan myötätuntoa (Tammi 2007). Samalla se kuitenkin on sanktio, joka hämärtää tuen ja kontrollin rajoja, ja määrittelee hyvän elämän kriteerejä.

Hoivaava valta herätti haastateltujen keskuudessa huolta siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa vaikeutettaisiin heidän elämäänsä kannabiksen käytön selvittämällä velvoittamalla heitä kannabiksen käytön vuoksi joihinkin hoitoihin tai asetumalla portinvartijaksi avun saamiselle. Varmistaakseen avun saamisen haastateltavat jättivät usein kertomatta kannabiksen käytöstään esimerkiksi lääkärikäynnillä. Portinvartijuus tarkoitti tilannetta, jossa apu mahdollistuisi vasta kun kannabiksen

käyttö on lopetettu. Portinvartijuuden seuraukset kannabista käyttävien ihmisten elämälle olivat mittavia ja liittyivät esimerkiksi mielenterveyden haasteiden syntyyn tai syvenemiseen sekä taloudellisiin menetyksiin.

Ulkoa päin tulevat lainvalvonta ja hoivaava valta ovat hallinnan teknologioina hyvin toisenlaisia kuin itsehallinta. Itsehallinta on sisäistynyttä oman toiminnan säätelyä, joka käsittää sekä elämänhallinnan että oman maineen hallinnan. Elämänhallinta on valtayhteiskuntaan integroituneissa elämäntilanteissa oleville kannabiksen käyttäjille keskeistä, koska kannabiksen käyttöön liittyvä itsekontrolli on heille tasapainoisen arjen edellytys. Haastatellut pitivät hyvin tärkeänä sitä, että kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen tapahtuu muun elämän mahdollistavissa mittasuhteissa. Oman maineen hallinta puolestaan koski kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen julkisuuden kontrolloimista. Osa haastateltavista oli hyvinkin avoin omasta kannabiksen käytöstään tai kotikasvatuksestaan, mutta joillekin oli tärkeää pitää kannabiksen käyttö oman kodin rauhassa tapahtuvana salaisuutena.

Hallinta luo ja muovaa subjekteja, joiden asemoituminen ei ole suoraviivaista tai yhdenlaista, vaan riippuu ihmisen kokonaisvaltaisesta elämäntilanteesta. Kannabiksen kanssa tekemisissä oleminen päihtymistarkoituksessa on Suomessa kiellettyä ja sitä kontrolloidaan ensisijassa rikosoikeudellisin ja terveydenhuollollisin keinoin. Kannabisilmiö on monipuolistunut käytön ja ensikokeilujen yleistymisen myötä. Siispä kannabiksen käyttö ei ilmiönä ole sidottu tiettyyn alakulttuuriin tai yhteiskuntaluokkaan, vaan sitä käytetään osana hyvin monenlaisia elämäntilanteita ja arjen kokonaisuuksia. (vrt. Karjalainen ym. 2023; Kinnunen 2008; Tammi 2007.) Silti siihen liittyy edelleen virheellisiä ennakkokäsityksiä, jotka voivat tuottaa kannabista käyttäville ihmisille leimattuja identiteettejä ja kyseenalaistaa heidän täysivaltaisen yhteiskunnallisen osallisuutensa (vrt. Becker 1963; Goffman 1963).

Hallinnan analytiikan kehityksessä tarkastelun kohteeksi eivät tulleetkaan tässä tutkimuksessa identiteetit vaan subjektiasemat. Tutkimuksessani olen lähestynyt subjektiksi rakentumista subjektifikaationa: yhteiskunnan ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen ja valtasuhteiden kautta rakentuvana sosiaalisena paikantumisenä. Subjektifikaatio on liikkuva prosessi, jossa subjektiviteetit muovaantuvat jatkuvasti. (Bacchi & Goodwin 2016, 49; Foucault 1972, 227; Rose 2000, 43.) Tunnistin analyysin avulla kolme kerronnan ulottuvuutta, jotka ohjaavat valtayhteiskuntaan integroituneen kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen subjektiasemointia.

Eronteko oman tasapainoisen elämäntavan ja poikkeavuuden välille toimii kerrohallisena strategiana, jolla tuotetaan tavallisen kansalaisen subjektiasemaa. Haastateltavat eivät pitäneet kannabiksen käyttöä tai kotikasvatusta omaan käyttöön rikollisina käyttäytymisinä, vaan heille rikollisuus oli jotain syvempää ja vakavampaa rikkeellisyyttä. Rikollisten sosiaalisten piirien välttely oli heille tärkeä syy muun muassa aloittaa kotikasvattaminen. Tavallisen kansalaisen subjektiaseman tuottamiseksi he myös korostivat omaa aktiivista, tuottavaa toimijuuttaan. Huoli kannabiksen käyttöön liittyvästä stigmasta nivoutui hyvin tyypillisesti huoleen omien

uranäkymien tarveltyemisestä kannabiksen käytön paljastuessa. Tässä on osaltaan kysymys hallintavallan kohteeksi joutumisen toiseuttavista puolista. Tavallisen kansalaisen asema voi joutua uhatuksi institutionaalisen puuttumisen ja siihen liittyvien kategoriamäärittelyjen kohteeksi joutuessaan (Juhila 2012b).

Väärinymmärretty subjektiasema tuli näkyväksi haastateltavien pyrkimyksenä määritellä uudelleen mistä kannabisilmiössä on kyse ja miten siitä tulisi puhua. Kokemusnäkökulma ohjasi miettimään kokemuksen tuomaa lisäarvoa kannabisilmiön ymmärtämiselle. Puhe kokemusulottuvuuden myönteisistä puolista voi tuntua problemaattiselta, kun kyse on laittomien aineiden käyttämisestä. Sen tarkoituksena on kuitenkin huomioida tiedonmuodostuksen näkökulmasidonnaisuutta, ja tunnistaa kokemusnäkökulman mahdollisuuksia syventää ymmärrystämme siitä, millaisia erityiskysymyksiä ja millaista heterogeenisuutta kannabisilmiön sisälle mahtuu.

Tässä merkityksessä tuon tutkimukseeni kansainvälisen huumetutkimuksen kentältä käsitteen *kannabiskokeneisuus* (vrt. eng. *cannabis-experienced*, Milstein ym. 1975). Ymmärrän kannabiskokeneisuuden tunnustamisen valtaistavana kysymyksenä, joka demokratisoi tiedonmuodostusta (ks. Hokkanen 2014). Huomionarvoista on kuitenkin sen tunnistaminen, että kokemustieto on arvokasta nimenomaan omassa, rajatussa kehityksessään. Sosiaalialalla kokemusasiantuntijuutta on lähestytty ihmisen aktiivista toimijuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta lisäävänä konseptina, joka ottaa huomioon valtaistamisen ja voimavarakeskeisyyden näkökulmia (Hokkanen 2014; Meriluoto 2016).

Esitän, että kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten tuottamilla rationaliteeteilla ja kannabisilmiön uudelleenmäärittelyllä voi olla merkitys myös sosiaalityössä. Arvioidessa kannabista käyttävien ihmisten sosiaalisen tuen tarpeita merkitykselliseksi tulee muun muassa se, miten kannabisilmiötä ymmärretään ja millaisena huolenaiheena sitä pidetään (vrt. Dean 1999; Kekoni 2007). Sosiaalityö paikantaa itsensä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden asianajajaksi (Hokkanen 2014, 132). Kokemustiedon hyödyntämistä sosiaalityön asianajotehtävän, valtaistumisen ja osallisuuden edistämisen lähtökohdista on myös kritisoitu, sillä osallistumisdiskurssia pidetään hallinnan poliittisena strategiana. Kritiikin mukaan osallisuuspolitiikka näyttäytyy uusliberalistisiin tehokkuustavoitteisiin perustuvana, aktiivivana osallistumispolitiikkana. Osallisuuden edistämistä voidaan pitää siis myös hallintana. (Matthies 2017; Miller & Rose 2008.)

Kolmas subjektifikaatiota ohjaava kerronnallinen ulottuvuus on yhteiskunnallisesta ajankuvan määrittämät olosuhteet, jotka muotoilevat kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten subjektiasemointia laittomuuden ja kannabiksen käytön yleistymisen välisessä liminaalitulassa. Laittomuudesta johtuen kannabiksen kanssa kosketuksissa olevat ihmiset joutuvat piilottelemaan käyttöönsä ja kotikasvatustaan. Sen seurauksena heille rakentuu ystävyyssuhteita ja sosiaalinen piiri, joka liittyy pelkästään kannabiksen parissa toimimiseen. Valtayhteiskuntaan integroitunut elämäntilanne suojaa heitä marginalisoitumiselta, mutta laittomuus tuottaa heille

tilanteita, joissa heidän täysivaltainen yhteiskunnallinen osallisuutensa kyseenalaistuu. Kannabiksen käytön yleistyessä ihmisten huumeasenteet samalla vapautuvat, mikä tuottaa toisaalta lisää tilaa ja uusia paikkoja avoimuudelle omasta kannabiksen käytöstä. Liminaliteetti kuvastaa valtayhteiskuntaan integroituneeseen kannabiksen käyttöön liittyvää subjektifikaatiota ainakin kolmella eri tasolla. Se ulottuu kannabiksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten sisäiseen maailmaan ja minäkuvaan, yhteiskunnallisen asemoitumisen paikannuksiin sekä toimijuutta koskeviin neuvotteluihin (vrt. Määttä 2022, 42).

Ajallisuus läpäisee tutkimustani monella tapaa: yhteiskunnallinen ajankuva heijastelee vallitsevaa huumepolitiikkaa, haastateltavien kannabiksen käyttöhistoriat sijoittuivat usein monelle eri vuosikymmenelle ja heidän kerrontansa toisaalta tapahtuu nykyajassa. Raija Julkusen (1985) sanoin ”lineaarinen aika on historiastaan tietoisien ihmisten aikaa” (Andersson 2005). Kronologinen aikakäsitys tuo narratiiviseen selitystapaan myös haasteita, sillä elämäntilanteissa kerronnassa on suoraviivaisen etenemisen lisäksi kerroksisuutta. Henkilökohtaisten kannabishistorioiden tulkinnassa aika hahmottuukin yksiulotteisen aikajanan sijaan päällekkäisille aikatasoille rakentuvana. (Andersson 2005, 166–168; Pohjola 1994, 112.)

Sosiaalityön professori emerita Anneli Pohjola (1994, 112–114) on tarjonnut lineaarisuuden rinnalle prosessinäkökulmaa. Hän toteaa, että elämän prosessiluonteeseen kuuluvat elämän epäjatkuvuudet, erilaiset katkokset ja taitekohdat. Prosessina elämä ei ole johdonmukainen, lineaarisesti etenevä tarina, vaan enemmänkin episodinen ja täynnä ennakoimattomia suunnanmuutoksia (mt., 114). Pelkistetty lineaarisuus voi toimia ajattelun työkaluna, mutta ilmiön kuvaaminen ainoastaan lineaarisen kautta piilottaa eletyn elämän rönsyt, ja johtaa helposti liiankin yksioikoiseen päättelyyn.

En suunnitellut tutkimukselle elämäntilanteista lähestymistapaa, mutta menneisyyttä kertaavan, kerronnallisen metodologian vuoksi elämäntilanteellinen aspekti oli mahdoton ohittaa. Vaikka elämäntilanteellisuus näkyy tutkimuksessani jossain määrin, olen keskittynyt sen sijaan tutkimusasetelmani mukaisesti kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen rationaliteetteihin, koettuihin hallinnan teknologioihin ja subjektifikaatioon.

Tutkimukseni läpi kulkevana teemana on ollut valtakriittisyys, joka kumpuaa erityisesti tutkimukseni menetelmällisistä valinnoista. Poststrukturalistinen hallinnan analytiikka pohjautuu Foucault’laiseen valta-ajatteluun, josta on ponnistanut paljon hallintaan ja valtaan kriittisesti suhtautuvaa akateemista kirjallisuutta (esim. Bacchi 1999; Bacchi & Goodwin 2016; Dean 1999; Kaisto & Pyykkönen 2010; Miller & Rose 2008). Tutkimuksenteon lähtökohtana kannabista käyttävien ihmisten äänen tuominen tarkastelun keskiöön on myös ohjannut valtakriittisyyteen.

Kriittisyys on ollut perusteltua siksi, että se on mahdollistanut hallinnan tiedonmuodostuksen ja terminologian käsittelyn sekä kokemusnäkökulman tarpeellisuuden esille tuomisen. Kriittisyyden taustalla ei ole ideologinen tavoite vaan sosiaali-

työn etiikkaankin liittyvä ajatus rinnallakulkijuuudesta ja rakenteellisesta asianajosta (esim. Juhila 2004; 2006). Valtakriittisyyden ja emansipatorisuuden lisäksi tutkimuksellinen lähestymistapani on ollut olennaisella tavalla praktinen, ymmärtämään pyrkivä ja kannabisilmiön moninäkökulmaisuutta kartoittava.

Laadullisen tutkimusotteeni kautta olen halunnut paitsi tutustua valtayhteiskuntaan integroituneeseen kannabiksen kanssa tekemisissä olemiseen ilmiönä, myös täyttää tiedollista aukkoa koskien kannabista käyttävien ihmisten kokemusnäkökulman avaamista ja jäsentämistä. Tutkimukseni osallistuu kannabispolitiikan reformitarpeita koskevaan julkiseen keskusteluun, tuottaen tietoa päätöksenteon tueksi. Lisäksi tutkimus paikantuu osaksi kotimaista huumeiden käytön normalisaatiota koskevaa tutkimuskeskustelua. Tutkimuksella on merkittävä rooli yhteiskuntapoliittisena toimijana ja sen vuoksi tärkeä vastuu ajankohtaisen tiedon tuottajana (vrt. Laitinen 2004, 321).

Tutkimusprosessi sijoittui ajankohtaan, joka oli tutkimusilmiön näkökulmasta kiinnostava. Tutkimusenteon aikaan yhteiskunnallinen keskustelu kannabiksen käytön ja kotikasvatuksen sääntelystä oli vilkasta ja kansalaisaktivismi sen saralla oli erityisesti tutkimukseni alkuvaiheissa näkyvää. Samaan aikaan haasteitakin ilmeni, kun ryhdyin keräämään aineistoa koronaviruspandemian kriittisimpään aikaan. Varmaksi ei voi sanoa, missä määrin joidenkin haastattelujen tekeminen puhelimitse vaikutti haastateltavien kanssa muodostuneeseen luottamussuhteeseen ja sitä kautta heidän avoimuuteensa puhua kokemuksistaan. Kasvokkain tehdyt tutkimushaastattelut johtivat luontevampaan keskusteluun, mutta myös puhelinhaastatteluissa haastateltavat päätyivät kertomaan ajatuksiaan pääasiassa varsin kattavasti. Aineisto on määrällisesti riittävä ja haastateltavat muodostavat perustiedoiltaan moninaisen joukon.

Tutkimukseni heikkoutena voidaan pitää sitä, että teoreettisella viitekehyksellä on siinä suuri rooli siitä huolimatta, että tavoitteenani oli tuoda kannabista käyttävien ihmisten ääni tutkimuksen keskiöön. Tutkimusilmiöni poliittisuuden ja latautuneisuuden vuoksi olen pitänyt tärkeänä, että tutkimukseni on teoreettisesti ja metodologisesti tarkka. Poststrukturealistisen hallinnan analytiikan, haastatteluaineiston ja kerronnallisen asemointianalyysin kuominen yhdessä toimivaksi kokonaisuudeksi oli haasteellista. Koen silti tavoittaneeni alkuperäisen visioni siitä, miten jokainen näistä palasesta palvelee tutkimuskysymyksiin vastaamista. Sosiaalityötä koskevaa kriittistä ammatillisreflektointia olisi tärkeää ja kiinnostavaa tutkia lisää, erityisesti poikkeavuuden hallinnan kontekstissa. Haastattelemillani ihmisillä oli vain hyvin niukasti kokemuksia sosiaalityöstä.

Tutkimukseni on kannabisilmiötä koskeva keskustelunavaus, joka tarjoaa näkökulman vaihtoa. Juridisten sanktioiden ja sosiaalisen ulossulkemisen riskien vuoksi kannabiksen kanssa tekemisissä olevat ihmiset eivät tavallisesti näy kannabispolitiikkaa koskevissa keskusteluissa. Tämä tutkimus on mahdollistanut heille kanavan kertoa oman tarinansa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kannabisilmiön

taustalla olevat eletyt elämät ovat monikasvoisia ja ansaitsevat tulla tunnistetuiksi. Haastattelemani ihmiset eivät identifioineet itseään kannabiksen kanssa tekemisissä olemisen kautta: sen sijaan kannabiksen parissa toimiminen oli heille enemmänkin tekemistä kuin osa minuutta.

Tutkimusprosessin alussa yllätyin siitä, millainen merkitys auktoriteettivallalla on kannabista käyttävien ihmisten asemoitumiselle yhteiskunnassa. Yllätyin myös siitä, miten paljon omaa sanastoa ja kokemukseen perustuvaa näkökulmasidonnais-ta tietoa kannabiksen kanssa tekemisissä olevilla ihmisillä on. Nyt tutkimuspolun lopussa ajattelen, että yhteiskunnalliseen huoleen ja toiseuttaviin käytäntöihin paikantuvat haasteet ja ongelmakohdat ovat ratkaistavissa. Tutkimuksellani olen halunnut avata tutkimukseni kautta keskusteluyhteyttä vallalla olevan kannabistiedon ja kannabiksen käyttökokemukseen perustuvan tiedon välille, syventäen näin kannabisilmiötä koskevaa ymmärrystä yhteiskunnassa. Päätän tutkimukseni tähän keskustelunavaukseen.

Lähdeluettelo

- Acevedo, Beatriz (2007) Creating the cannabis user: A post-structuralis analysis of reclassification of cannabis in the United Kingdom (2004-2005). *International Journal of Drug Policy*, 3(18), 177-186.
- Agamben, Giorgio (1998) *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: Stanford University Press.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange encounters. Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.
- Alasuutari, Pertti & Qadir, Ali (2013) Epistemic governance: an approach to the politics of policy-making. *European Journal of Cultural and Political Sociology*. 1:1. 67–84.
- Aldridge, Judith & Measham, Fiona & Williams, Lisa (2011) *Illegal Leisure Revisited. Changing patterns of alcohol and drug use in adolescents and young adults*. London: Routledge.
- Andenaes, Johannes (1974) *Punishment and Deterrence*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Andersson, Maija (2005) Ajan haasteet historialliselle sosiologialle. Teoksessa Maija Andersson & Anu-Hanna Anttila & Pekka Rantanen (toim.) *Kahden muusan palveluksessa: Historiallisen sosiologian lähtökohdat ja lähestymistavat*. Historia Mirabilis 4. Turun Historiallinen Yhdistys r.y.
- Annola, Johanna (2021) Naisvankien kirjeet 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Teoksessa Matias Kaihovirta, Tiina Lintunen (toim.) *Työväki ja seksi: Aatteet, normit ja kokemukset*. 2021. p. 25–53. (Väki Voimakas; 34).
- Atakan, Zerrin (2012) Cannabis, a complex plant: different compounds and different effects on individuals. *Ther Adv Psychopharmacol* 2(6):241–54.
- Bacchi, Carol (1996) *The politics of affirmative action: ‘Women’, equality, and category politics*. London: Sage.
- Bacchi, Carol (1999) *Women, Policy and Politics: The Construction of Policy Problems*. London: Sage.
- Bacchi, Carol (2009) *Analysing Policy*. Pearson Higher Education AU.
- Bacchi, Carol & Goodwin, Susan (2016) *Poststructural Policy Analysis. A Guide to Practice*.
- Bamberg, Michael (2022). Bamberg Workshop: Positioning Theory & Analysis: The Study of Identities in Narrative Practices. Lecture in SQIP Annual Conference 2022., [Videotiedosto] Haettu 1/2023 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=4-0VTd1CdoM>.
- Bamberg, Michael (2010). Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & Psychology*. 21(1): 1–22. DOI: 10.1177/0959354309355852.
- Bamberg, Michael (2006). Stories: Big or small. Why do we care? In *Narrative – State of the Art*. Edited by Michael Bamberg. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Bamberg, Michael (2004). Considering counter narratives. In *Considering counter narratives: Narrating, resisting, making sense*. 351–371. Edited by Michael Bamberg & Molly Andrews. Amsterdam, John Benjamins.
- Bamberg, Michael (1997) Positioning between structure and performance. *Journal of Narrative and Life History* 7(1–4):335–342.

- Bamberg, Michael, De Fina, Anna, & Schiffrin, Deborah (2011). Discourse and identity construction. In *Handbook of identity theory and research*. Edited by Seth J. Schwartz, Koen Luyckx, & Vivian L. Vignoles. 177–199. Berlin, Springer Science + Business Media. DOI: 10.1007/978-1-4419-7988-9_8.
- Bamberg, Michael, & Dege, Martin (2021). Decentering histories of identity. In Michael Bamberg & Carolin Demuth & Meike Watzlawik (toim.) *The Cambridge handbook of identity*. Cambridge University Press, Cambridge. pp. 25–56.
- Bamberg, Michael & Georgakopoulous, Alexandra (2008) Small stories as a new perspective in narrative and identity analysis. *Text & Talk*. 28(3): 377–396.
- Bauman, Zygmunt (1995) Making and Unmaking Strangers. *Thesis Eleven* 43(1):1–16.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage publications.
- Becker, Howard (1953). Becoming a marihuana user. *American Journal of Sociology* 59(3): 235–242.
- Becker, Howard (1963) *Outsiders. Studies In the Sociology of Deviance*. Los Angeles: The Free Press.
- Bourdieu, Pierre (1987) What Makes a Social Class? On The Theoretical and Practical Existence of Groups. Vol. 32. 1–17. Regents of the University of California.
- Borodovsky, Jacob & Crosier, Benjamin & Le, Dustin & Sargent, James & Budney, Alan (2016) Smoking, vaping, eating: Is legalization impacting the way people use cannabis? *International Journal of Drug Policy*. 36. 141–147.
- Bruun, Kertti & Christie, Nils (1986) *Hyvä vihollinen: Huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Helsinki: Weilin + Göös.
- Clair, Matthew & Daniel, Caitlin & Lamont, Michele (2016) Destigmatization and health: Cultural constructions and the long-term reduction of stigma. *Social Science & Medicine* 5:165.
- Clarke, John & Hall, Stuart & Jefferson, Tony & Roberts, Brian (2006) Subcultures, cultures and class. Teoksessa Stuart Hall & Tony Jefferson (toim.) *Resistance through Rituals. Youth subcultures in post-war Britain*. 3–59. London: Routledge.
- Cohen, Albert (1955) *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Free Press.
- Cohen, Albert (1966) *Deviance & Control*. New Jersey: Prentice Hall.
- Cohen, Albert (1972) *Folk Devils and Moral Panics*. New York: Routledge.
- Corbin, Juliet & Morse, Janice M. (2016) The Unstructured Interactive Interview: Issues of Reciprocity and Risks when Dealing with Sensitive Topics. *Qualitative Inquiry*, 3(9), 335 – 354.
- Dahl, Silje Louise & Heggen Kåre (2014) Negotiating Identities: Patterns of Self-presentations among Socially Integrated Cannabis Users. *Julkaisussa Young*, 22:4. ss. 381–398.
- Dahl, Silje Louise & Sandberg, Sveinung (2014). Female Cannabis Users and New Masculinities: The Gendering of Cannabis Use. *British Sociological Association*, 49(4). 696 – 711.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behavior* 20(1):43–63.
- Dean, Mitchell (1999) *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. London: SAGE.
- Dean, Mitchell (1998) Risk, Calculable and Incalculable. *Soziale Welt* 49:1. 25–42.
- Dean Mitchell (1995) Governing the Unemployed Self in an Active Society. *Economy and Society* 24:4. 559–583, DOI: 10.1080/03085149500000025
- Decaroli, Steven (2013) 'Political Life: Giorgio Agamben and the Idea of Authority'. *Phenomenology* 43:2, 220–42. DOI: 10.1163/15691640-12341256.

- Decorte, Tom & Pardal, Mafalda (2016) Cannabis social clubs in Europe. Prospects and Limits. teoksessa Reunaud Colson ja Henri Bergeron (toim.) *The Ways of Reform*. London: Routledge.
- De Fina, Anna (2013) Positioning Level 3. Connecting local identity displays to macro social processes. *Narrative Inquiry* 23(1):40–61. DOI: 10.1075/ni.23.1.03de
- De Fina, Anna (2009) Narratives in interview – The case of accounts: For an interactional approach to narrative genres. *Narrative Inquiry*. 19(2). 233–258.
- De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2011) *Analyzing Narrative. Discourse and Sociolinguistic Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2008) Analysing narratives as practices. *Qualitative Research - QUAL RES.* 8: 379–387.
- Drenth J. M. L. & Haan, F. de (1999) *The Rise of Caring Power*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Duff, Cameron & Erickson, Patricia (2014) Cannabis, risk and normalisation: evidence from a Canadian study of socially integrated, adult cannabis users. *Julkaisussa Health, Risk & Society*, 16:3, 210–226, DOI: 10.1080/13698575.2014.911823.
- Durkheim, Emile (1982) *The Rules of Sociological Method*. New York: Free Press.
- Erickson, Patricia & Hathaway, Andrew (2009) Normalization and harm reduction: Research avenues and policy agendas. *International Journal of Drug Policy* 21: 137–139.
- Ericson, Richard & Haggerty, Kevin D. (1997) *Policing the Risk Society*. University of Toronto Press.
- Eskola, Marjatta (2003) Aina voi tehdä toisin. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. 108–127. Tampere: Vastapaino.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2022) *European Drug Report 2022: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2021). *European Drug Report 2021: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- Falconer, Deborah (2018) *Triple-binds and unintended consequences: Exploring scientific discursive identity development with three women of color*. Massachusetts: Northeastern University Boston.
- Faraj Mohammed & Dautrich Tyler & Lundahl Leslie & Marusak Hilary (2023) Effects of Two Cannabidiol Oil Products on Self-Reported Stress Relief: A Quasi-Experimental Study. *Med Cannabis Cannabinoids*. 6;6(1):138–147. doi: 10.1159/000531886.
- Fassin, Didier (2013) *Enforcing Order: An Ethnography of Urban Policing*. Cambridge: Polity Press.
- Fook, Jan (2015) *Reflective Practice & Critical Reflection*. Teoksessa Joyce Lishman (toim.) *Handbook for Practice Learning in Social Work and Social Care. Knowledge and Theory*. Third Ed. 440–454. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Forssén, Katja & Laine, Kaarina & Tähtinen, Juhani (2002) Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. 81–104. Jyväskylä: SoPhi.
- Foucault, Michel (1972) *The Archaeology of Knowledge and the Discourse in Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. New York: Pantheon Books.
- Foucault, Michel (1978) *History of sexuality*. New York, Pantheon.
- Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-79*, New York: Pantheon.
- Foucault, Michel (1991) *Discipline and punish: The birth of the prison*. New York, Pantheon.

- Foucault, Michel (2011) *Sanat ja asiat. Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Frank, Vibeke & Rolando, Sara & Thom, Betsy & Beccaria, Franca & Duke, Karen & Dich Herold, Maria (2021) Editorial DEPP: drug experienced young people in contact with the criminal justice system. Understanding the challenges and working towards solutions. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 28:1, 1–6, DOI: 10.1080/09687637.2020.1825627.
- Friese, Bettina (2017) "Is Marijuana even a drug?" A qualitative study of how teens view marijuana use and why they use it. *J Psychoactive Drugs*, 49:3, 209–216. doi: 10.1080/02791072.2017.1290854.
- Funk, Patricia (2004) On the effective use of stigma as a crime-deterrent. *European Economic Review* 4:48, 715–728.
- Garland, David (2002) *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. The University of Chicago Press.
- Garland, David & Young, Peter (1983) *Towards a Social Analysis of Penalty*. Teoksessa David Garland & Peter Young (toim.) *The Power to Punish. Contemporary Penalty and Social Analysis*. London: Heinemann.
- Gerlander, Maija (2003) *Jännitteet lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Georgakopoulou, Alexandra (2015) *Small Stories Research. Methods – Analysis – Outreach*. Teoksessa Anna De Fina and Alexandra Georgakopoulou (toim.) *The Handbook of Narrative Analysis*. West Sussex: Wiley Blackwell.
- Giddens, Anthony (1999) Risk and Responsibility. *The Modern Law Review*, 62:1, 1–10.
- Goffman, Erving (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. London, Penguin.
- Golub, Andrew & Johnson, Bruce & Dunlap, Eloise (2005) *Addict Res Theory*, 13(3), 217–229. doi: 10.1080/16066350500053497.
- Goode, Erich (1970) *The marijuana smokers*. New York: Basic Books.
- Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman (1994) Moral Panics: Culture, Politics, and Social Construction. *Annual Review of Sociology* 20:149–71.
- Günther, Kirsi (2022) Koti päihdetyön näyttämönä: Kotikäyntityön aloituksia ja päättämisiä ohjaavat kehykset. Teoksessa Suvi Raitakari & Kirsi Günther & Jenni-Mari Räisänen (toim.) *Koti, hyvinvointi ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Habermas, Jürgen (1984) *The theory of communicative action vol. 1. Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Hakkarainen Pekka (1987) *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa*. Turku: Poliitiikan tutkimuksen ja sosiologian laitos.
- Hakkarainen, Pekka (1992) *Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki, Alkoholitutkimus säätiön julkaisuja n:o 42.
- Hakkarainen, Pekka & Kainulainen, Heini (2021) Drug Use, Public Debate, and Increasing Pressures for a Drug Policy Reform in Finland. Teoksessa Henrik Tham (toim.) *Retreat or Entrenchment? Drug Policies in the Nordic Countries at a Crossroads*. 37–66. Stockholm: Stockholm University Press. DOI: <https://doi.org/10.16993/bbo.c>.
- Hakkarainen, Pekka & Karjalainen Karoliina (2017) Pilvee, Pilvee. Kannabiksen käyttötavat, käyttäjät ja poliittiset mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(1), 19–32.
- Hakkarainen Pekka & Metso, Leena (2003) Huumeiden käytön uusi sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:3, 244–256.
- Hakkarainen, Pekka & Tammi, Tuukka (2018) Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua. THL blogi. Viitattu 19.2.2024.

- Hakkarainen Pekka & Törrönen, Jukka (2002). Huumeet ja hyvinvointivalttiollisen kehityksen muutos lehtien pääkirjoituksissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 67(6), 539–551.
- Hakkarainen, Pekka & Tigerstedt, Christoffer & Tammi, Tuukka (2007). Dual-track drug policy: Normalization of the drug problem in Finland. *Drugs: education, prevention and policy*. 14(6): 543–558.
- Hakkarainen, Pekka & Perälä, Jussi & Metso, Leena (2011). Kukkaa pukkaa - kannabiksen kotikasvatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2): 148–168.
- Hakkarainen, Pekka & Perälä, Jussi (2011). With a Little Help from My Friends – Justifications of Small-Scale Cannabis Growers. Teoksessa T. Decorte, G. Potter, M. Bouchard (toim.) *World Wide Weed. Global Trends in Cannabis Cultivation and its Control*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Hakkarainen, Pekka & Tigerstedt, Christoffer (2002) Ristiriitojen huume politiikka – Sopeutuminen, kieltäminen ja huumeongelman normalisaatio Suomessa. Teoksessa Heikkilä, Matti & Kautto, Mikko (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2002*. Helsinki: Stakes.
- Hakkarainen, Pekka & Decorte, Tom & Sznitman, Sharon & Karjalainen, Karoliina & Barratt, Monica J. & Asmussen Frank, Vibeke (2017) Examining the blurred boundaries between medical and recreational cannabis – results from an international study of small-scale cannabis cultivators. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. 3(26), 250–258.
- Hall, Peter A. & Taylor, Rosemary C. R. (1996) Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies* 5:44. 936–957.
- Hall, Stuart (2003) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. 85–130. Tampere: Vastapaino.
- Hanus, Lumír (2007) Discovery and isolation of anandamide and other endocannabinoids
- Haraway, Donna (1988) Situated Knowledges: The Science Question In Feminism and the Privilege or Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3. 575–599.
- Harrikari, Timo (2008) Riskillä merkityt: Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 87. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hartogshon, Ido (2017) Constructing Drug Effects: A history of set and setting. *Drug Science, Policy and Law* (3) DOI: <https://doi.org/10.1177/2050324516683325>.
- Hathaway, Andrew (2004). Cannabis users' informal rules for managing stigma and risk. *Deviant Behavior*, 6(25), 559–577.
- Hautala, Sanna & Hakkarainen, Pekka & Kataja, Kati & Kailanto, Sanna & Tigerstedt, Christoffer (2018) Huumeiden käytön vaiettu mielihyvä. Teoksessa Jarno Valkonen (tom.) *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*. 77–98. Tampere: Vastapaino.
- Heide Frederick, Chang Tai, Porter Natalie, Edelson Eric, Walloch Joseph (2022) Spiritual Benefit from Cannabis. *J Psychoactive Drugs*. 54(2). 149–157. doi:10.1080/02791072.2021.1941443.
- Helén, Ilpo (2010) Kääntämisen sosiologia hallinnan analytiikan työkaluna. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.): *Hallintavalta: sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helne, Tuula (2002) Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. 20–43. Jyväskylä: SoPhi.
- Henson Jeremy & Vitetta Luis & Quezada, Michelle & Hall Sean (2021) Enhancing Endocannabinoid Control of Stress with Cannabidiol. *J Clin Med*. 14;10(24):5852. doi: 10.3390/jcm10245852.
- Hill, Ruth Cobb (2010). Liminal identity to wholeness. *Jung Journal: Culture & Psyche*, 2(4), 16–30.

- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen: valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 145.
- Hult, Marja & Saaranen, Terhi & Pietilä, Anna-Maija (2017) Elämänlaadun ja elämän merkityksellisyyden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. *Hoitotiede*. 29(2). 78–88.
- Hyvärinen, Matti (2004) Narratologia ja kerronnallinen käänne. *AVAIN – Kirjallisuuden tutkimuksen aikakauslehti*. (1) 53–59. <https://doi.org/10.30665/av.74599>.
- Hyvärinen, Matti & Mari Hatavara & Hanna Rautajoki (2019) Kerronta, asemointi ja haastattelun analyysi. *Sosiologia* 56:1, 6–25. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201904251540>.
- Hyvärinen, Matti (2023) Kertomuksen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 19.2.2024.
- Irwin, John (1977): *Scenes*. Beverly Hills: SAGE.
- Jokinen, Arja (2012) Kategoriat, instituutiot ja sosiaalisen järjestyksen tuottaminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. 227–266. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (1999). Tutkijan positiot. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 201–232. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2002). Sosiaalityö marginaalissa. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. 11–19. Jyväskylä: SoPhi.
- Juhila, Kirsi (2004) Talking back to stigmatized identities. *Qualitative Social Work* in 3(3) 2004, pp. 259–275. DOI: 10.1177/1473325004045665.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2012a) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. 131–174. Tampere: Vastapaino.
- Juhila Kirsi (2012b) Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. 175–226. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012a) Katteita ja juuret. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. 17–44. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012b) Katteita ja juuret. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. 45–88. Tampere: Vastapaino.
- Kainulainen, Heini (2009) Huumeiden käyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kaisto, Maria (2020) Huumeskene Suomessa. *Finnanest*, 53(1), 26–32.
- Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (2010) Johdanto: Hallinnan analytiikan suuntaviivoja. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.): *Hallintavalta: sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna (2015) Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohderyhmät, haastatukset ja mahdollisuudet. United Press Global.
- Karjalainen, Karoliina (2020) Huumeiden kokeilu ja käyttö väestökyselyssä. Teoksessa Sanna Rönkä & Jaana Markkula (toim.) *Huumeiden tilanne Suomessa 2020*. 19–26. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Karoliina & Hakkarainen, Pekka & Salasuo, Mikko (2023) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: suomalaisten huumeidenkäytön yleistyvät asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia, Tutkimuksesta tiivistä, Vuosikerta. 2023, Nro 15, s. 1–16.

- Karlsson, Patrik, Ekendahl, Mats, Månsson, Josefin & Raninen, Jonas (2018) Has illicit drug use become normalised in groups of Swedish youth? A latent class analysis of school survey data from 2012 to 2015. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(1), 21–35.
- Kaukonen, Olavi (2000) Päihdepalvelut jakaantuneessa hyvinvointivaltiossa. *Tutkimuksia* 107. Helsinki: Stakes.
- Kekoni, Taru (2007) Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen. *Kannabisaktivistien näkökulma*. Tampere: Juvenes Print.
- Kinnunen, Aarne (2008) Kriminaalipolitiikan paradoksi. *Tutkimuksia huumausainerikollisuudesta ja sen kontrollista Suomessa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 233.
- Korander, Timo (2014) Rikottujen ikkunoiden nollatoleranssi. *Tutkimus New Yorkin rikosentorjunnan uuskonservatiivi-mallista Suomessa*. Turku: Painosalama Oy.
- Koskinen, Veera (2020) Building Skills for Lifelong Wellness: An Empirical Study on the Wellness-Oriented Lifestyle. *Jyväskylän yliopisto*.
- Kotovirta, Elina & Markkula, Jaana & Paavola, Meri & Honkanen, Reetta & Tuominen, Ismo (2021) Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja* 2021: 17.
- Krause, Monika (2019) What is Zeitgeist? Examining period-specific cultural patterns. *Poetics*, Volume 76.
- Kuronen, Roni (2023) Saksan hallitus hyväksyi lakiesityksen kannabiksen viihdekäytön laillistamisesta. *Yle*. 16.8.2023.
- Kuussaari, Kristiina & Ronkainen, Jenni-Emilia & Partanen, Airi & Kaukonen, Olavi & Vormaa, Helena (2012) Kuntoutuksessa katkaisuun. Päihdetapauslaskenta palvelujärjestelmän kuvaajana. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:6. 640–655.
- Labov, William (1972) *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Laiho, Harri (2009) Terveysjärjestelmän johtamisen tietovirrat. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.
- Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut miehet: tutkimuslapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.
- Lavie-Ajayi, Maya (2022) The Social Construction of Cannabis in Social Work. *Social work* (67)3. 1-10.
- Lemert, Edwin (1967). *Human deviance, social problems and social control*. New Jersey: Prentice Hall. 40–64.
- Lemert, Edwin (1951) *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory or Sociopathic Behavior*. New York: McGraw-Hill Book Company, Inc.
- Lemert, Edwin (2000) *Crime and Deviance*. Washington DC: Rowman & Littlefield.
- Leppo, Anna (2012) Precarious pregnancies. Alcohol, drugs and the regulation of risks. Helsinki: Unigrafia.
- Leppänen, Mikko (2022) Mediat: Tsekki aikoo laillistaa kannabiksen – toiveissa yhteistyö saman huumeen laillistamista pohtivan Saksan kanssa. *Yle*. 5.11.2022.
- Leskinen, Jari (2020) Huumausainerikokset. Teoksessa Sanna Rönkä & Jaana Markkula (toim.) *Huume-tilanne Suomessa 2020. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos*.
- Leung, Janni & Chan, Gary & Stjepanovic, Daniel & Chung, Jack Yiu Chak & Hall, Wayne & Hammond, David (2022) Prevalence and self-reported reasons of cannabis use for medical purposes in USA and Canada. *Psychopharmacology* (239) 1509–1519.
- Lindh, Jari & Lappi, Carita (2018) Hallinnan rationaaliset sosiaalisessa kuntoutuksessa. *Kuntoutus* 41:4. 20–33.
- Lonka, Harriet & Jalonen, Harri (2023) Päätöksenteon tietoperusteisuus episteemisenä hallintana. *Tartuntatautilain asiantuntijalausuntojen analyysi. Yhteiskuntapolitiikka* 88:1. 5-18.

- MacCallum, Caroline & Russo, Ethan (2018) Practical considerations in medical cannabis administration and dosing. *Eur J Intern Med.* 49:12-19. DOI: 10.1016/j.ejim.2018.01.004.
- MacRae, Rhoda (2007) 'Insider' and 'Outsider' Issues in Youth Research. Teoksessa Paul Hodkinson ja Wolfgang Deicke (toim.) *Youth Cultures – Scenes, Subcultures and Tribes*, 51–61. Abingdon: Routledge.
- Maffesoli, Michel (1988) *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. London: SAGE.
- Markkola, Pirkko (2002) *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Matthies, Aila-Leena (2017) Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sosiologia* 54:2. 149-165.
- Mead, Erin & Rimal Rajiv & Ferrence, Roberta & Cohen, Joanna (2014) Understanding the sources of normative influence on behavior: the example of tobacco. *Soc Sci Med.* (115) 139-43.
- Measham, Fiona & Brain, Kevin (2016) 'Binge' drinking, British alcohol policy and the new culture of intoxication. *Crime, Media, Culture*, 3(1), 262 – 283.
- Measham, Fiona (2004) The decline of ecstasy, the rise of 'binge' drinking and the persistence of pleasure. *The Journal of Community and Criminal Justice*, 51(4): 309-326.
- Measham, Fiona, Newcombe, Russell & Parker, Howard (1994). The normalization of recreational drug use amongst young people in north-west England. *The British Journal of Sociology*, 45(2). 287–312.
- Meriluoto, Taina (2016) Kokemusasiatuntijuus ohjaavana ja voimaannuttavana hallintana. Teoksessa Marko Nousiainen & Kari Kulovaara (toim.) *Hallinnan ja osallistamisen politiikat*. 65–96. Jyväskylä: SoPhi.
- Merton, Robert K. (1938) Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 5:3. 672-682.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2008) *Governing the Present. Administering Economic, Social and Personal Life*. Cornwall: Polity Press.
- Milstein SL & MacCannell K & Karr G & Clark S (1975) Marijuana-produced changes in pain tolerance. Experienced and non-experienced subjects. *Int Pharmacopsychiatry*. 10(3):177-82. doi: 10.1159/000468188.
- Moltke, Julie & Hindocha, Chadni (2021) Reasons for cannabidiol use: a cross-sectional study of CBD users, focusing on self-perceived stress, anxiety, and sleep problems. *J Cannabis Research* 3(5). <https://doi.org/10.1186/s42238-021-00061-5>.
- Morris, Craig (2019) Medicinal Cannabis Users Downplaying and Shifting Stigma: Articulations of the 'Natural', of What Is/Is Not a 'Drug' and Oppositions with 'Chemical' Substances. *Sociological Research Online*, 25(3), 350-368. <https://doi.org/10.1177/1360780419870814>.
- Moskalewicz, Jacek & Dąbrowska, Katarzyna & Dich Herold Maria, Baccaria, Franca & Rolando Sara, Herring, Rachel & Thom, Betsy & Kahlert, Rahel & Günter Stummvoll, Günther & Moazen, Babak & Stöver, Heino & Pisarska, Agnieszka (2021) Unintended consequences of drug policies experienced by young drug users in contact with the criminal justice systems, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 28:1, 36-47, DOI: 10.1080/09687637.2020.1823944.
- Mutanen, Heli & Siivonen, Päivi (2016) Narratiivinen positiointianalyysi ja nuorten aikuisten toimijuus työpajaympäristössä. *Aikuiskasvatus*, 36(2), 84–98.
- Määttä, Paula (1975) *Images of a young drug user*. Jyväskylä: JYX-julkaisuarhasto.
- Määttä, Tiina (2022) *Migrant Identity Orientations and Sense of Place and Belonging Reimagined via Transitions Through Liminal Spaces*. Joensuu: PunaMusta Oy.

- Nahtigal, Istok & Blake, Alexia & Hand, A. & Florentinus-Mefailoski, A. & Hashemi, Haleh & Friedberg, Jeremy (2016) The pharmacological properties of cannabis. *J Pain Manage* 2016;9(4):481–491.
- Nikander, Pirjo (2010) Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. 432–445. Tampere: Vastapaino.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2014) Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus* 3:22. 227–244.
- Park, Robert (1928) Human Migration and the Marginal Man. *The American Journal of Sociology*, 33:6. 881–893.
- Parker Howard (2005) Normalization as a barometer: Recreational drug use and the consumption of leisure by younger Britons. *Addiction Research & Theory* 13:3. 205–215.
- Parker, Howard, Aldridge, Judith and Measham, Fiona (1998). *Illegal Leisure: The Normalization of Adolescent Recreational Drug Use*. London: Routledge.
- Parker, Howard & Williams Lisa & Aldridge, Judith (2002) The normalization of ‘sensible’ recreational drug use: further evidence from the north west England longitudinal study. *Sociology*, 36(4), 941–964. DOI:10.1177/003803850203600408.
- Partanen, Juha (2002) Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen: *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus, 2002, 13–37.
- Parsons, Talcott (1951) *The Social System*. New York: The Free Press.
- Pekkarinen, Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 86.
- Pennypacker, Sarah & Cunnane, Katharine & Cash, Mary Catherine & Romero-Sandoval, Alfonso E. (2022) Potency and Therapeutic THC and CBD Ratios: U.S. Cannabis Markets Overshoot. *Pharmacology* (13) DOI: <https://doi.org/10.3389/fphar.2022.921493>.
- Perälä, Jussi (2011) ”Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*.
- Perälä, Riikka (2012) Haittojen vähentäminen suomalaisessa huumehoidossa. Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Unigrafia.
- Piispa, Matti (2001) Sanomalehtien tarjoamat huumeviestit. *Yhteiskuntapolitiikka* 66:5. 463–470.
- Pitkänen, Tuuli & Perälä, Jussi & Tammi, Tuukka (2016) Huumeiden käyttäjiä on monenlaisia: kahdensadan helsinkiläisen huumeiden aktiivikäyttäjän elämäntilanne ja päihteiden käyttö. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Pohjola, Anneli (1994) Elämän valttikortit?: nuoren aikuisen elämäntilanne toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- PTK 152/2020. Eduskunnan täysistunnon lähetekeskustelun pöytäkirja. Julkaistu 7.9.2022.
- Putkonen, Hanna & Parhi, Katariina (2019) Lääkärit ja puoli vuosisataa suomalaista huumausainepolitiikkaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 84:5–6. 635–639.
- Pösö, Tarja (2009) Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. 153–16. Tampere: Vastapaino.
- Pöysä, Jyrki (2010) Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. ss. 153–179. Tampere: Vastapaino.
- Qadir, Ali & Alasuutari, Pertti (2021) Sosiologinen institutionalismi ja uskonnotutkimus. Diskursiivinen näkökulma. Teoksessa Titus Hjelm (toim.) *Uskonto, kieli ja yhteiskunta*. 64–88. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Rantaeskola, Satu (2014) Pakkokeinolaki – kommentaari. Tampere: Juvenes Print.
- Rantalaiho, L. (2010) Erving Goffman – terveyden ja sairauden dramaturgia. Teoksessa Ulla Ashorn & Lea Henriksson & Juhani Lehto & Paula Nieminen (toim.) Yhteiskunta ja terveys. Klassisia teoreettisia näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus. 94–112.
- Rastas, Anna (2005) Rasismi – oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Tampere: Vastapaino.
- Reid, Matt (2020). A qualitative review of cannabis stigmas at the twilight of prohibition. *J Cannabis Res.*, 46(2).
- Reiner, Robert (2010) *The Politics of the Police*. Oxford: Oxford University Press.
- Room, Robin (1985) Dependence and Society. *British Journal of Addiction*. (80) 133–139.
- Room, Robin (2010) *Cannabis Policy: Moving Beyond Stalemate*. Oxford: Oxford University Press.
- Ronkainen, Suvi (1999) Ajan ja paikan merkitsemät: subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (2022) Tieteellinen tieto tietämisen arjessa. Teoksessa Taina Kinnunen & Juhana Venäläinen (toim.) Kulttuurintutkimus tietämisen tapana. 47–79. Tampere: Vastapaino.
- Rose, Nikolas (2000) Government and Control. Julkaisussa *The British Journal of Criminology* vol. 40:2. 321–339. Oxford University Press.
- Rose, Nikolas (2001) The Politics of Life Itself. *Theory, Culture and Society* 18 (6):1-30. DOI: 10.1177/02632760122052020.
- Rose, Nikolas & Miller, Peter (1991) Political power beyond the State: problematics of government. *The British Journal of Sociology*. 43(2). 173–205.
- Rosenqvist, Pia (1970) Cannabis och dess bruk i Helsingfors hösten 1968-våren 1969. Pro gradu-tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rostila, Ilmari & Vinnurva, Jukka (2013) Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. 196–218. Tampere: Vastapaino.
- Saastamoinen, Mikko (2010) Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja. Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pykkönen (toim.) Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. 230–278. Helsinki: Gaudeamus.
- Salasuo, Mikko (2018) Alakulttuuritutkimuksen lyhyt selitys ja historia. *Haaste*, 3/2018, 4–9.
- Salasuo, Mikko (2013) Omistautuminen – tapa hallita mahdollisuuksien paljoutta. Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä. 106–124. Helsinki: Gaudeamus.
- Salasuo, Mikko (2004) Huumeet ajankuvana: Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa [Drugs as Zeitgeist - Recreational Drug Use in Finland]. Helsinki, Stakes.
- Salasuo, Mikko & Rantala, Kati (2002) Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Pekka Hakkarainen & Olavi Kaukonen (toim.) Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. 38–67. Helsinki: Gaudeamus.
- Salasuo, Mikko & Vuori, Erkki, Piispa, Matti & Hakkarainen, Pekka (2009) Suomalainen ”huumekuolema” 2007. Poikkitieteellinen tutkimus oikeuslääketieteellisistä kuolinsyyasiakirjoista. Raportti 43/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sandberg, Sveinung (2012a). Is cannabis use normalized, celebrated or neutralized? Analysing talk as action. *Addiction Research and Theory*, 20(5), 372–381.
- Sandberg, Sveinung (2012b). Cannabis culture: A stable subculture in a changing world. *British Society of Criminology*, 13(1), 63–79.
- Sarvanti, Tapani (1997) Huumeepolitiikka ja oikeudenmukaisuus. Helsinki: Stakes.

- Sarvet, Aaron & Wall, Melanie & Keyes Katherine & Olfson Mark & Cerdá, Magdalena & Hasin Deborah (2018) Self-medication of mood and anxiety disorders with marijuana: Higher in states with medical marijuana laws. *Drug Alcohol Depend.* 1;186. 10–15. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2018.01.009
- Savonen, Jenni & Hakkarainen, Pekka & Kataja, Kati & Sakki, Inari & Tigerstedt, Christoffer (2018) Päihteiden sekakäytön sosiaaliset representaatiot Helsingin Sanomissa 1990–2016. 387–398. *Yhteiskuntapolitiikka* 83:4.
- Savonen, Jenni (2022) A social representations approach to illicit drug use: the contents and consequences of representational action. Helsinki: Unigrafia.
- Savonen, Jenni & Kataja, Kati & Sakki, Inari (2022) Distancing from the worst or facing the inescapable? Social representations and positioning of people in marginalized groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 32(1).
- Selin, Jani (2010) Kansalaisuuden tutottaminen yhteisöllisissä huumehoidoissa. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.): Hallintavalta: sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisissa sosiaalityössä. Joensuu: Kopijyvä.
- Smith, Dorothy E. (2004) *Writing the Social. Critique, theory, and investigations.* Toronto: University Toronto Press.
- Suomen Huumestrategia 1997. Huumeausainepoliittisen toimikunnan mietintö (1998). Komiteamietintö 1997:10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Spector, Malcolm & Kitsuse, John I. (1977) *Constructing Social Problems.* Menlo Park: Cummings.
- Sulkunen, Pekka (2009) *The saturated society: regulating lifestyles in consumer culture.* Thousand Oaks: Sage.
- Suoninen, Eero (2012) Identiteettien rakentuminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja morali.* 89–130. Tampere: Vastapaino.
- Szasz, Thomas (1974) *Ceremonial Chemistry: The Ritual Persecution of Drugs, Addicts and Pushers.* Syracuse University Press.
- Sznitman, Sharon & Taubman, Danielle (2016) Drug Use Normalization: A Systematic and Critical Mixed Methods Review. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 77(5).
- Sznitman, Sharon & Kolobov, Tanya & ter Bogt, Tom & Kuntsche, Emmanuel, Walsh, Sophie, Harel-Fisch, Yossi (2015). Investigating Cannabis Use Normalization by Distinguishing Between Experimental and Regular Use: A Multilevel Study in 31 Countries. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 76(2), 181–9.
- Szott, Kelly 2015. *Governing through health: The biomedical and public health management of drug using bodies.* Syracuse University, Dissertations - ALL. 240.
- Søgaard, Thomas Friis & Lerkkanen, Tuulia (2021). Overview: Exploring the onto-politics of cannabis. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 38(4) 321–328.
- Tammi, Tuukka (2007) *Medicalising Prohibition. Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy.* Vaajakoski: Gummerrus Printing.
- Tammi, Tuukka & Raento, Pauliina (2013) Addiktio ajankuvana ja tiedollisena haasteena. Teoksessa Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä.* 199–207. Helsinki: Gaudeamus.
- Thornborrow, Joanna (2002) *Power Talk. Language and Interaction in Institutional Discourse.* Oxfordshire: Routledge.
- Toole, Briana (2023) *Standpoint Epistemology and Epistemic Peerhood: A Defence of Epistemic Privilege.* Cambridge University Press.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. HTK-ohje 2023. Helsinki.
- Törrönen, Jukka (2000) Subjektiaseman käsite empiirisessä sosiaalitutkimuksessa. *Sosiologia*, 37(3), 243–255.
- Törrönen, Jukka (2004) Valvontaa ja vastuuta: päihteen ja julkisen tilan moraalisaattely. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Jukka (2010) Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa Johanna Ruusuvaara, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. ss. 180–211. Tampere: Vastapaino.
- Törrönen, Jukka (2022). Relational agency and identity navigation in life stories on addiction: Developing narrative tools to analyze the interplay between multiple selves. *International Journal of Qualitative Methods*, 21. DOI: 10.1177/16094069221078378.
- Unlu, Ali & Tammi, Tuukka & Hakkarainen, Pekka (2020) Drug decriminalization policy: literature review: models, implementation and outcomes. *Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos*.
- Van Langenhove, Luk & Harré, Rom (1991) Varieties of Positioning. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 21:4. 393–407.
- Van Langenhove, Luk & Harré, Rom (1999) *Introducing Positioning Theory*. Oxford: Oxford Basil Blackwell Publishers.
- Veen, Natalie & Selten, Jean-Paul & Tweel, Ingebor van der & Feller, Wilma G. & Hoek, Hans W. Kahn, René A. (2004) Cannabis Use and Age and Onset of Schizophrenia. *The American Journal of Psychiatry* 161:3. 501–506.
- Virokannas, Elina (2004) Normaalin rajan molemmilla puolilla: tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. Helsinki: Stakes.
- Virokannas, Elina (2017) Eriarvoisuuden kokemuksia ja hallinnan suhteita hyvinvointipalvelujärjestelmässä. Huumeita käyttävien naisten ”standpoint”. *Yhteiskuntapolitiikka* 82:3, 274–283.
- Väisänen, Anne-Mari & Lanas, Maija (2023) Nuoret yksilöllistävän koulukiusaamispuheen kohteena kiusaamista koskevissa asiakirjoissa. *Nuorisotutkimus* 1, 2, 3–19, DOI: 10.57049/nuorisotutkimus.9131280.
- Väyrynen, Sanna (2007) Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Walls, Georg (1990) Sosiaaliset ongelmat, sosiaalityö, tieto. Teoksessa Maritta Törrönen & Marjaana Seppänen (toim.) 2013: Sosiaalityön tiedonmuodostus. *Kunskapsutveckling i socialt arbete*. 121–158. Helsinki: Sosiaalityö, Helsingin yliopisto.
- Weckroth, Antti (2006) Valta ja merkitysten tuottaminen korvaushoidossa. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Weinberg, Merlinda (2019) *Structural Social Work: A Moral Compass for Ethics in Practice*. *Critical Social Work* 1:9.
- Zheng, Zhonghua & Fiddes, Kelsey & Yang Liangcheng (2021) A narrative review on environmental impacts of cannabis cultivation. *J Cannabis Res* 3, 35 (2021). <https://doi.org/10.1186/s42238-021-00090-0>.
- Yli-Hemminki, Esko & Melander Sakari & Nuotio Kimmo (2022) Johdatus rangaistusteorioihin: Miksi rangaista ja millä perusteella? teoksessa Esko Yli-Hemminki & Sakari Melander & Kimmo Nuotio (toim.) Rikoksen ja rangaistuksen filosofia. 21–36. Helsinki: Gaudeamus.

Oikeuslähteet

Hallintolaki 434/2003

Huumausainelaki 373/2008

Perustuslaki 1999/731

L Potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992

Rikoslaki 39/1889

Tullilaki 304/2016